

Tampereen yliopisto
Johtamiskorkeakoulu
Politiikan tutkimus

ERKKI RASI

MARGINAALISTA MARGINAALIIN?

Taloudellisen syrjäytymisen vaikutus poliittiseen kiinnittymiseen

Pro gradu -tutkielma
Toukokuu 2016

RASI, ERKKI: ”MARGINAALISTA MARGINAALIIN? Taloudellisen syrjäytymisen vaikutus poliittiseen kiinnittymiseen”

Pro gradu -tutkielma, 82 sivua, 7 liitesivua
Toukokuu 2016

Tutkielma käsittelee taloudellisen syrjäytymisen vaikutusta poliittiseen kiinnittymiseen: ovatko taloudellisesti huono-osaisemmat kansalaiset muita heikommin kiinnittyneitä politiikkaan? Taloudellinen syrjäytyminen on yksi laajemman syrjäytymisen käsitteen ulottuvuuksista. Taloudellisella syrjäytymisellä viitataan tutkielmassa syrjäytymiseen työmarkkinoilta sekä palveluiden ja hyödykkeiden kuluttamisesta. Poliittinen kiinnittyminen puolestaan ymmärretään tutkielmassa poliittisten asenteiden ja konkreettisen poliittisen osallistumisen muodostamaksi kokonaisuudeksi.

Aiemman tutkimuksen perusteella eri väestöryhmien väliset erot kiinnittymisessä politiikkaan johtuvat muun muassa resursseista, kuten tuloista ja käytettävissä olevasta ajasta. Joillakin väestöryhmillä käytettävissä olevat resurssit ovat keskimäärin muita niukemmat, minkä vuoksi osallistumisesta saatavien hyötyjen ja siitä aiheutuvien kulujen suhdekin on huonompi. Tämän vuoksi taloudellisesti syrjäytyneiden poliittinen kiinnittyminen voi olla muuta väestöä heikompa.

Olen tutkinut taloudellisen syrjäytymisen vaikutusta poliittiseen kiinnittymiseen analysoimalla European Social Surveyn vuoden 2008 aineistoa ristiintaulukoinnin sekä lineaarisen ja logistisen regression avulla. Tulosten perusteella etenkin hyödykkeiden ja palveluiden käytöstä syrjäytyminen vaikuttaa heikentävästi poliittiseen kiinnittymiseen. Hyödykkeiden ja palveluiden kuluttamisesta syrjäytymistä on mitattu kysymyksillä siitä, millaiseksi vastaaja kokee kotitaloutensa tulojen riittävyyden ja siitä, kuinka vaikeaksi vastaaja kokee vaikeuden lainata rahaa taloudellisten ongelmien yllättäessä. Työmarkkinoilta syrjäytyminen, jonka mittareina on käytetty työttömyyttä ja pitkäaikaistyöttömyyden kokemista, ei puolestaan heikennä poliittista kiinnittymistä läheskään yhtä paljoa. Pitkäaikaistyöttömyyden kokeminen ei vaikuta yhteenkään poliittisen kiinnittymisen mittariin alentavasti, kun taas työttömyys alentaa todennäköisyyttä äänestää tai käyttää uusia osallistumisen muotoja, kuten mielenosoituksiin osallistumista. Poliittisiin asenteisiin työttömyydellä ja pitkäaikaistyöttömyyden kokemisella ei sen sijaan ole tilastollisesti merkitsevää vaikutusta.

Tutkielman tulosten perusteella taloudellisesta syrjäytymisestä on demokratian toimivuudenkin kannalta syytä olla huolissaan: Taloudellisesti syrjäytyneet osallistuvat muita kansalaisia vähemmän politiikkaan, minkä vuoksi heidän äänensä todennäköisesti kuuluu yhteiskunnassa muita heikommin. Myös heikompi asenteellinen kiinnittyminen politiikkaan voi olla demokratian toiminnan kannalta ongelmallista.

Asiasanat: syrjäytyminen, taloudellinen syrjäytyminen, poliittinen kiinnittyminen, poliittinen osallistuminen, poliittiset asenteet, regressioanalyysi

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO.....	1
2. SYRJÄYTYMINEN.....	4
2.1. Johdanto.....	4
2.2. Syrjäytymisen käsitteen keskeiset piirteet.....	6
2.2.1. Moniulotteisuus.....	6
2.2.2. Dynaamisuus.....	7
2.2.3. Suhteellisuus.....	8
2.2.4. Toimijuus.....	9
2.3. Köyhyys, työttömyys, syrjäytyminen ja taloudellinen syrjäytyminen.....	10
2.4. Hyvinvointivaltiomallin vaikutus syrjäytymiseen ja taloudelliseen syrjäytymiseen.....	13
3. POLIITTINEN KIINNITTÄMINEN.....	17
3.1. Johdanto.....	17
3.2. Poliittinen kiinnostus.....	19
3.3. Sisäinen kansalaispätevyys.....	20
3.4. Poliittinen luottamus.....	22
3.5. Poliittinen osallistuminen.....	28
3.6. Taloudellinen syrjäytyminen ja poliittinen kiinnittäminen.....	34
4. TUTKIMUSASETELMA, -AINEISTO JA –MENETELMÄ.....	37
4.1. Tutkimustehtävä ja hypoteesit.....	37
4.2. Aineisto.....	39
4.2.1. Yleistä European Social Surveystä.....	39
4.2.2. Selittävät muuttujat.....	41
4.2.3. Selitettävät muuttujat.....	43
4.2.4. Taustamuuttujat.....	44
4.2.5. Aineiston rajoitteet.....	46
4.3. Menetelmät.....	48
5. ANALYYSI JA TULOKSET.....	53
5.1. Taloudellisen syrjäytymisen ja poliittisen kiinnittämisen yhteyden alustava tarkastelu.....	53
5.2. Miten taloudellinen syrjäytyminen vaikuttaa poliittiseen kiinnittymiseen?.....	60
5.3. Hyvinvointimallin vaikutus taloudellisen syrjäytymisen ja poliittisen kiinnittämisen väliseen yhteyteen.....	70
5.4. Yhteenveto.....	74
6. JOHTOPÄÄTÖKSET.....	77
LÄHTEET.....	83
LIITTEET.....	94
Liite 1. Tutkielmassa käytettyjen muuttujien kysymys- ja vastausmuodot.....	94
Liite 2. Regressioanalyysien diagnostinen tarkastelu.....	98

TAULUKKOLUETTELO

Taulukko 1. Joitakin syrjäytymisen määrittelyjä.....	5
Taulukko 2. Kolme näkemystä syrjäytymisen ilmenemisestä eri ulottuvuuksilla.....	6
Taulukko 3. WHO:n syrjäytymisverkoston kuvaus syrjäytymisen ulottuvuuksista.....	7
Taulukko 4. Hyvinvointimallit ja niiden piirteet Whelanin ja Maîtren mukaan.....	16
Taulukko 5. Eastonin ja Norrisin poliittisen luottamuksen jaottelu.....	24
Taulukko 6. Joidenkin uusien poliittisten osallistumismuotojen suosio Britanniassa, Saksassa, Alankomaissa, Itävallassa, Yhdysvalloissa, Italiassa, Sveitsissä ja Suomessa.....	33
Taulukko 7. Kaikkien yli 18-vuotiaiden vastaajien määrät ja osuudet maittain.....	40
Taulukko 8. Työttömyys aineistossa ja Eurostatin mukaan vuonna 2008.....	41
Taulukko 9. Kansalaispätevyyttä, poliittista luottamusta ja poliittista osallistumista varten luodut summamuuttujat ja niiden asteikot.....	44
Taulukko 10. Pitkäaikaistyöttömyyden kokeneiden osuus aineistossa ja määrä tilastoissa.....	47
Taulukko 11. Äänestysprosentit edellisissä parlamenttivaaleissa ja äänestäminen aineistossa..	48
Taulukko 12. Poliittisen kiinnostuksen jakaantuminen subjektiivisten tulojen luokissa.....	54
Taulukko 13. Poliittisen kiinnostuksen jakaantuminen työttömien ja muiden sekä pitkäaikaistyöttömyyden kokeneiden ja muiden keskuudessa.....	54
Taulukko 14. Kansalaispätevyyden jakaantuminen subjektiivisten tulojen luokissa.....	55
Taulukko 15. Kansalaispätevyyden jakaantuminen työttömien ja muiden sekä pitkäaikaistyöttömyyden kokeneiden ja muiden keskuudessa.....	55
Taulukko 16. Poliittisen luottamuksen jakaantuminen subjektiivisten tulojen luokissa.....	56
Taulukko 17. Poliittisen luottamuksen jakaantuminen työttömien ja muiden sekä pitkäaikaistyöttömyyden kokeneiden ja muiden keskuudessa.....	56
Taulukko 18. Äänestämisen ja äänestämättömyyden jakaantuminen subjektiivisten tulojen luokissa.....	57
Taulukko 19. Äänestämisen ja äänestämättömyyden jakaantuminen työttömien ja muiden sekä pitkäaikaistyöttömyyden kokeneiden ja muiden keskuudessa.....	57
Taulukko 20. Muiden perinteisten osallistumistapojen käytön jakaantuminen subjektiivisten tulojen luokissa.....	58
Taulukko 21. Muiden perinteisten osallistumistapojen käytön jakaantuminen työttömien ja muiden sekä pitkäaikaistyöttömyyden kokeneiden ja muiden keskuudessa.....	58
Taulukko 22. Uusien osallistumistapojen käyttö subjektiivisten tulojen luokissa.....	59
Taulukko 23. Uusien osallistumistapojen käytön jakaantuminen työttömien ja muiden sekä pitkäaikaistyöttömyyden kokeneiden ja muiden keskuudessa.....	59
Taulukko 24. Taloudellisen syrjäytymisen vaikutus poliittiseen kiinnostukseen. Logistinen regressio.....	61
Taulukko 25. Taloudellisen syrjäytymisen vaikutus kansalaispätevyyteen. OLS-regressio.....	63
Taulukko 26. Taloudellisen syrjäytymisen vaikutus poliittiseen luottamukseen. OLS-regressio.	65
Taulukko 27. Taloudellisen syrjäytymisen vaikutus äänestämiseen. Logistinen regressio.....	66

Taulukko 28. Taloudellisen syrjäytymisen vaikutus muihin perinteisen osallistumisen muotoihin. Logistinen regressio.....	67
Taulukko 29. Taloudellisen syrjäytymisen vaikutus uusiin osallistumismuotoihin. Logistinen regressio.....	69
Taulukko 30. Taloudellisen syrjäytymisen vaikutus poliittiseen luottamukseen hyvinvointimalleittain. OLS-regressio.....	72
Taulukko 31. Taloudellisen syrjäytymisen vaikutus äänestämiseen hyvinvointimalleittain. Logistinen regressio.....	73

1. JOHDANTO

Syrjäytyminen on noussut 2000-luvulla yhdeksi yhteiskunnallisen keskustelun painopisteistä, ja sitä pidetään keskeisenä sosiaalisena ongelmana (Komonen 2013, 28). Syrjäytyneistä puhuttaessa viitataan yleensä ihmisiin, jotka ovat vastentahtoisesti jääneet yhteiskunnan taloudellisten, sosiaalisten tai poliittisten prosessien ulkopuolelle. Syrjäytymisen käsite kuvaa yksilön tilannetta varsin laajasti, ja myös julkisessa keskustelussa ovat olleet esillä syrjäytymisen monimuotoiset seuraukset, kuten esimerkiksi vaikutus yksilön terveydelliseen tilanteeseen (esim. MTV 2015). Syrjäytymisen yhteiskunnallista merkitystä lisää vielä se, että huono-osaisuus voi periä (THL 2014).

Tutkielmassani pyrin selvittämään, *onko taloudellisella syrjäytymisellä vaikutusta henkilön poliittiseen kiinnostumiseen Euroopassa*. Taloudellisen syrjäytymisen voidaan katsoa olevan yksi sosiaalisen syrjäytymisen osa-alueista, ja syrjäytymisen tavoin myös taloudellinen syrjäytyminen on varsin laaja-alainen käsite. Pelkästään tulojen avulla sitä ei voida kattavasti määritellä, vaikka tulot ovatkin keskeinen elämänlaatuun vaikuttava tekijä. Tässä tutkielmassa taloudellinen syrjäytyminen ymmärretäänkin laajemmin osallistumattomuutena yhtäältä työmarkkinoille ja toisaalta hyödykkeiden sekä palveluiden kuluttamiseen. Ensiksi mainittua tarkastelen työttömyyden sekä pitkäaikaistyöttömyyden kautta ja jälkimmäistä tulojen sekä vastaajan itse kokeman köyhyyden eli subjektiivisten tulojen kautta. Poliittista kiinnostumista puolestaan tarkastellaan niin kansalaisten asenteiden kuin konkreettisen poliittisen osallistumisen kautta: kiinnostumisen osa-alueina tutkielmassa ovat poliittinen kiinnostus, kansalaispätevyys, poliittinen luottamus ja poliittinen osallistuminen. Nämä kaikki ovat tärkeitä kansalaisten poliittiseen toimijuuteen, yhteiskunnalliseen suhteeseen ja demokratian toimivuuteen liittyviä teemoja (esim. Beaumont 2011; Kaase & Marsh 1979; Norris 1999c; Putnam 2000).

Taloudellisen syrjäytymisen ja poliittisen kiinnostumisen välisen yhteyden tutkimus on ollut hyvin vähäistä¹. Yhteyden voi kuitenkin olettaa olevan olemassa, sillä aikaisemman tutkimuksen perusteella kansalaisten poliittisen osallistumisen ja asenteiden tiedetään vaihtelevan eri väestöryhmien kesken. Poliittista kiinnostumista selittävien sosiodemografisten taustatekijöiden, kuten koulutuksen, tulojen tai iän, vaikutusten selvittämisessä on valtio-opillisessa tutkimuksessa pitkä perinne. Jo 1920- ja 1930-luvuilla tiedettiin korkeassa sosiaalisessa asemassa olevien äänestävän muita vilkkaammin. (Lijphart

¹Heikkilän (2007) pro gradu -tutkielmassa on tarkasteltu taloudellisen syrjäytymisen vaikutusta poliittiseen osallistumiseen. Tutkielman aineisto kattaa kuitenkin vain Suomen ja menetelmänä on käytetty vain ristiintaulukointeja.

1997, 1–2.) Verban, Schlozmanin ja Bradyn (1995) kansalaishalukkuuden mallin (*civic voluntarism model*) mukaan väestöryhmien väliset erot osallistumisessa johtuvat ennen kaikkea erilaisista resursseista: ilman rahaa, aikaa ja esimerkiksi työskentelyn ja järjestötoiminnan kautta kehittyviä kansalaistaitoja henkilö ei voi osallistua. Joidenkin henkilöiden resurssit ovat muita niukemmat, minkä vuoksi osallistumisesta saatavien hyötyjen ja siitä aiheutuvien kulujen suhdekin on huonompi. Usein poliittista osallistumista selittävänä tekijänä on kuitenkin käytetty lähinnä vastaajan tulotasoa ja toisinaan myös työttömyyttä (esim. Anderson & Singer 2008; Burden & Wichowsky 2014; Kern ym. 2015). Tässä tutkielmassa taloudellisen huono-osaisuuden vaikutuksesta poliittiseen kiinnittymiseen tuodaankin laajempi näkökulma, sillä selittävinä tekijöinä tarkastellaan vastaajan omaa näkemystä hänen tulojensa riittävydestä, työttömyyttä, pitkäaikaistyöttömyyden kokemista ja arviota siitä, kuinka helppoa tai vaikeaa hänen olisi lainata rahaa vakavista taloudellisista ongelmista selviämiseksi.

Poliittisella osallistumisella on edustuksellisissa demokratioissa monta tehtävää, minkä vuoksi osallistumista voi hyvällä syyllä pitää yhtenä demokraattisen hallinnon peruspilareista (Kaase & Marsh 1979, 30). Pelkästään poliittista osallistumista tutkimalla kuva kiinnittymisestä politiikkaan jäisi kuitenkin turhan kapeaksi, sillä osallistumisen lisäksi myös kansalaisten asenteet poliittista järjestelmää kohtaan antavat tärkeää tietoa demokratian toimivuudesta. Tämän vuoksi on perusteltua ulottaa tarkastelu koskemaan myös kansalaisten asenteita.

Demokratian toimivuuden kannalta väestöryhmien väliset erot poliittisessa kiinnittymisessä ovat ongelmallisia, sillä poliittinen tasa-arvo on yksi demokratian keskeisistä ihanteista (Marien, Hooghe & Quintelier 2010, 189). Robert Dahlin (1971, 1–2) mukaan demokratioissa hallinnon tulee kuunnella tasapuolisesti kaikkien kansalaisten näkemyksiä. Kansalaisten tasapuolinen kuunteleminen on perusteltua, sillä, kuten Dahl (1989, 100) toteaa, ”tulisi olettaa, että jokainen on omien etujensa ja tavoitteidensa paras tuntija”². John Stuart Mill (1991, 65) puolestaan katsoi ”henkilön oikeuksien ja etujen olevan turvattuina vain, jos kyseessä oleva henkilö pystyy ja on jatkuvasti halukas itse puolustamaan niitä”. Poliittisen tasa-arvon ihanne näkyy esimerkiksi yksi ihminen, yksi ääni -periaatteessa, ja tämän periaatteen ansiosta kansalaisilla usein ajatellaankin olevan yhtäläiset vaikuttamismahdollisuudet. Käytännössä poliittiseen osallistumiseen vaadittavat resurssit ja vaikutusvalta päätöksenteossa ovat kuitenkin jakautuneet varsin epätasaisesti, minkä vuoksi kansalaisilla ei todellisuudessa ole yhtäläisiä vaikuttamismahdollisuuksia. (Dahl 1989, 114–115, 271;

²Tässä työssä olevat suorat lainaukset englanninkielisistä lähdeeteoksista ovat minun suomentamiani.

Dalton, Cain & Scarrow 2003, 263; Gilens 2005; Gilens & Page 2014; Jacobs & Page 2005.) Poliittinen tasa-arvo ei kuitenkaan tarkoita, että politiikan tuotosten tulisi jakautua tasaisesti (Marien ym. 2010, 189). Poliitikassa on usein kyse erilaisten mieltymysten ja intressien aiheuttamista ristiriidoista, minkä vuoksi politiikan lopputulemat harvoin miellyttävät kaikkia osapuolia yhtä paljon. Demokratian toteutumisen kannalta on silti eduksi, jos kaikkien ihmisten mieltymykset ja näkemykset tulevat yhtäläisesti otetuksi huomioon. (Schlozman, Verba & Brady 2012, 5–6.)

Tutkielman teoreettisen taustan muodostavat taloudellista syrjäytymistä käsittelevä toinen luku ja poliittista kiinnittymistä käsittelevä kolmas luku. Teoreettisen viitekehyksen jälkeen siirrytään tutkimusasetelman, -aineiston ja -menetelmien esittelyyn. Käyttämäni tutkimusmenetelmät ovat kvantitatiivisia ja aineistona käytän vuoden 2008 European Social Survey (ESS) -aineistoa, jonka yhteensä 33 maasta olen valinnut tutkittaviksi 10. Maavalinta perustuu Whelanin ja Maïtren (2010) havaintoon siitä, että hyvinvointipalvelujen järjestämistavalla on vaikutusta taloudellisen haavoittuvuuteen. Whelanin ja Maïtren erottamista kuudesta hyvinvointivaltiomallista, jotka esitellään tarkemmin syrjäytymistä käsittelevässä pääluvussa, olen valinnut tarkasteltaviksi kolme: sosiaalidemokraattisen, liberaalin ja eteläeurooppalaisen. Hyvinvointimalli voi vaikuttaa siihen, kuinka vahva taloudellisen syrjäytymisen ja poliittisen kiinnittymisen välinen yhteys on. Esimerkiksi Pohjoismaissa on laaja sosiaaliturvajärjestelmä ja Etelä-Euroopan maissa sosiaaliset siteet ovat usein vahvat (Gallie, Paugam & Jacobs 2003, 13), minkä vuoksi Pohjois- ja Etelä-Euroopan maissa taloudellisen syrjäytymisen vaikutukset eivät mahdollisesti heijastu yhtä vahvasti poliittiseen kiinnittymiseen. Liberaalin mallin maissa ei sen sijaan ole laajaa sosiaaliturvaa tai erityisen vahvoja sosiaalisia siteitä, minkä vuoksi näissä maissa taloudellisen syrjäytymisen vaikutuksetkin saattavat näkyä sosiaalidemokraattisen ja eteläeurooppalaisen mallin maita vahvemmin. Asetelman, menetelmien ja aineiston esittelyn jälkeen siirrytään aineiston analysointiin, minkä jälkeen esitellään tutkielman tulokset. Viimeisessä luvussa tehdään yhteenveto.

2. SYRJÄYTYMINEN

2.1. Johdanto

Syrjäytymistä käsittelevässä tutkimuksessa lähtökohtana on usein ollut, että pelkkien tulojen mittaaminen antaa riittämättömän kuvan ihmisten hyvinvoinnista (ks. esim. de Haan 1998; Sen 2000; Whelan & Maître 2005a; Whelan & Maître 2005b). Käsitteeseen liittyvistä asioista on kirjoitettu jo antiikin Kreikassa (Sen 2000, 3), vaikka se itsessään onkin kohtalaisen uusi. Syrjäytymisen käsitteen katsotaan syntyneen vasta 1960- ja 1970-luvun Ranskassa, missä syrjäytyneiksi määriteltiin sosiaalivakuutuksen ulkopuolella elävät, kuten vammaiset tai yksinhuoltajavanhemmat (Silver 1994, 532). Suomeen syrjäytymiskeskustelu kulkeutui 1970-luvulla Ruotsin kautta. Aluksi käytetty ruotsinkielisen *utslagning*-termin käännös *uloslyönti* jäi nopeasti pois käytöstä, kun syrjäytymisen käsite yleistyi. (Komonen 2013, 17.) Syrjäytymisen vastakohtana käytetään usein termiä osallisuus tai inkluusio (*inclusion*). Esimerkiksi Popayn ym. (2008, 40) mukaan kyseessä on jatkumo, jonka toisessa päässä on syrjäytyminen ja toisessa päässä osallisuus (*inclusion*).

Viimeisen noin 20 vuoden aikana käsitteen suosio on kasvanut etenkin Euroopan unionin (EU) kautta alkunsa saaneiden tutkimus- ja politiikkaohjelmien kautta ja syrjäytymistä on selitetty ja määritelty monella eri tavalla (taulukko 1). Allen, Cars ja Madanipour (1998, 22) määrittelevät syrjäytymisen moniulotteiseksi prosessiksi, joka ilmenee poliittisella, taloudellisella ja kulttuurisella ulottuvuudella. Moniulotteisuus onkin keskeinen syrjäytymistä kuvaava piirre, mutta yksinään se ei anna käsitteestä riittävän kattavaa kuvaa.

Taulukko 1. Joitakin syrjäytymisen määrittelyjä.

Määrittelijä	Syrjäytymisen määritelmä
Walker 1997	Dynaaminen ulkopuolelle sulkemisen prosessi sellaisista sosiaalisista, taloudellisista, poliittisista ja kulttuurista järjestelmistä, jotka määrittävät henkilön sosiaalisen integroitumisen yhteiskuntaan.
Room 1999	Vaillinainen sosiaalinen osallistuminen ja sosiaalisen integraation sekä vallan puute.
Burchardt ym. 2002	Yksilö on syrjäytynyt, jos hän ei osallistu avaintoimintaan (key activities) siinä yhteiskunnassa, jossa hän asuu.
Euroopan unioni 2004	Syrjäytyminen on prosessi, jossa tietyt yksilöt työnnetään yhteiskunnan laidalle ja heidän täysimääräinen osallistuminen estetään heidän köyhyytensä, toimintakyvyn tai elämän mittaisen oppimisen mahdollisuuksien puutteen tai syrjinnän seurauksena. Tämä etäännyttää heidät mahdollisuuksista työhön, tuloihin ja koulutukseen sekä sosiaalisista ja yhteisöllisistä verkostoista ja aktiviteeteista. Heillä on huonot mahdollisuudet käyttää valtaa tai vaikuttaa päätöksentekokeleimiin, minkä vuoksi he tuntevat usein voimattomuutta ja kyvyttömyyttä muuttaa päivittäiseen elämäänsä vaikuttavia asioita.
Marlier & Atkinson 2010	Tahdonvastainen ihmisten ja ryhmien syrjäytyminen poliittisista, taloudellisista ja sosiaalisista prosesseista, mikä estää heidän täysimittaisen osallistumisensa ympäröivän yhteiskunnan toimintaan.
Vrooman & Hoff 2012	Syrjäytymisellä viitataan yksilöihin tai ryhmiin, jotka kokevat huono-osaisuuden kasaantumista siinä yhteiskunnassa, jossa he asuvat.
Eduskunnan tarkastusvaliokunta 2013	Syrjäytyneisyydellä tarkoitetaan yleensä usealla elämän osa-alueella esiintyvää huono-osaisuutta. Toisaalta syrjäytymisen nähdään olevan ajallisesti kehittyvä ilmiö. Yleensä syrjäytymiskeskustelu pureutuu työttömäksi joutumisen tai työttömyyden sijaan epävakaan työmarkkinauran seurannaisilmiöihin. Syrjäytyneinä pidetään ihmisiä, joiden moninaisia elämäntilanteita yhdistää niiden näkeminen poikkeavina suhteessa tavanomaiseksi miellettyyn.
WHO 2015	Dynaaminen ja moniulotteinen prosessi, jota pitävät liikkeessä epätasa-arvoiset voimasuhteet --. Se johtaa inkluusio/syrjäytymisen-jatkumoon, jolle on tunnusomaista epätasa-arvoinen pääsy resursseihin, toimintamahdollisuuksiin ja oikeuksiin, mikä johtaa terveyseroihin.

Lähteet: Burchardt, Le Grand & Piachaud 2002, 30; Eduskunnan tarkastusvaliokunta 2013, 63; Euroopan unioni 2004; Marlier & Atkinson 2010, 285; Room 1999, 169; Vrooman & Hoff 2012, 1262; Walker 1997, 8; WHO 2015.

Mathiesonin ym. (2008, 21) mukaan syrjäytymisen jokseenkin yleisesti hyväksytyjä tunnuspiirteitä ovat moniulotteisuuden lisäksi dynaamisuus ja suhteellisuus. Atkinson (1998) puolestaan määrittelee syrjäytymisen keskeisiksi piirteiksi laaja-alaisen huono-osaisuuden, suhteellisuuden, toimijuuden ja dynaamisuuden. Tässä tutkielmassa ymmärrän syrjäytymisen Marlieria ja Atkinsonia (2010, 285) mukaillen dynaamiseksi ”tahdonvastaiseksi ihmisten ja ryhmien syrjäytymiseksi poliittisista,

taloudellisista ja sosiaalisista prosesseista, mikä estää heidän täysimittaisen osallistumisensa ympäröivän yhteiskunnan toimintaan”. Tässä määritelmässä tulevat esiin syrjäytymisen neljä keskeistä piirrettä: moniulotteisuus, dynaamisuus, suhteellisuus ja toimijuus. Määritelmässä moniulotteisuus näkyy siinä, että syrjäytymisellä on poliittinen, taloudellinen ja sosiaalinen ulottuvuus. Suhteellisuus puolestaan näkyy siinä, että kyse on yksilön ja yhteiskunnan välisestä suhteesta – syrjäytymistä ei voi esiintyä ilman yhteisöä, josta henkilö on syrjäytynyt. Toimijuus näkyy määritelmässä tahdonvastaisuutena: syrjäytyminen ei ole vapaaehtoista syrjään jättäytymistä, vaan seuraus jonkin toimijan tekemästä teosta. Dynaamisuudella määritelmässä viitataan siihen, että syrjäytyminen on ajan myötä kehittyvä prosessi, jonka aikana syrjäytymisen eri ulottuvuudet voivat joko vahvistaa tai vaimentaa toistensa vaikutusta. Nämä neljä piirrettä esiintyvät eri yhdistelminä suuressa osassa syrjäytymisen määritelmistä, minkä vuoksi niitä on syytä eritellä hieman tarkemmin.

2.2. Syrjäytymisen käsitteen keskeiset piirteet

2.2.1. Moniulotteisuus

Syrjäytymisen käsitteen moniulotteisuudella viitataan siihen, että käsite kuvaa huono-osaisuutta laajemmin kuin vain esimerkiksi tuloköyhyyden kautta. Syrjäytymistä siis esiintyy ja sitä on tarkasteltava useammalla eri ulottuvuudella. Esimerkiksi De Haanin (1998, 12–13) mukaan syrjäytymisellä on taloudellinen, poliittinen ja sosiaalinen ulottuvuus³. Tutkijat eivät ole yksimielisiä siitä, mitä nämä ulottuvuudet ovat, vaikka erot määrittelijöiden välillä ovatkin varsin pieniä (taulukko 2).

Taulukko 2. Kolme näkemystä syrjäytymisen ilmenemisestä eri ulottuvuuksilla.

	Taloudellinen ulottuvuus	Poliittinen ulottuvuus	Sosiaalinen ulottuvuus	Kulttuurinen ulottuvuus
Allen ym. (1998, 22)	X	X		X
De Haan (1998, 12–13)	X	X	X	
WHO (2015)	X	X	X	X

Yhdistyneiden kansakuntien kehitysohjelman (United Nations Development Programme 2011, 11)

³Syrjäytymisen sosiaalisesta ulottuvuudesta käytetään englanniksi myös termiä *social isolation*, mutta yleisestä syrjäytymisestä käytetään englanniksi termiä *social exclusion*.

raportin mukaan syrjäytyminen puolestaan ilmenee kolmella hieman eri tavalla nimetyllä ulottuvuudella: syrjäytymisenä ensiksi taloudellisesta elämästä, toiseksi sosiaalipalveluista ja kolmanneksi yhteiskunnallisesta elämästä (*civic life*) sekä verkostoista. Maailman terveysjärjestö WHO:n mukaan (2015) syrjäytyminen ilmenee taloudellisella, poliittisella, sosiaalisella ja kulttuurisella ulottuvuudella, joita on tarkemmin kuvailtu taulukossa 3.

Taulukko 3. Syrjäytymisen ulottuvuuksien kuvailu WHO:n Social Exclusion Knowledge Networkin mukaan.

Ulottuvuus	Kuvaus
Sosiaalinen	Syrjäytyminen yksilön läheisimmistä tukea ja solidaarisuutta tarjoavista suhteista. Näitä ovat esimerkiksi ystävyys-, sukulaisuus-, perhe-, tai naapuruussuhteet tai yhteisön tai sosiaalisten liikkeiden kautta syntyvät suhteet, jotka luovat yhteenkuuluvuuden tunnetta.
Taloudellinen	Heikentynyt pääsy erilaisiin elämiseen tarvittaviin materiaalsiin resursseihin ja näiden resurssien epätasainen jakautuminen. Tällaisia ovat esimerkiksi tulot, työllisyys, asunto, maa, työskentelyolot ja elinkeino.
Poliittinen	Suhteissa esiintyvä valtdynamiikka, joka luo epätasa-arvoa yhtäältä muodollisten oikeuksien – lainsäädännön sekä poliittisten päätösesitysten ja käytäntöjen – saralla ja toisaalta poliittisten oikeuksien käytön saralla. Kyse on epätasaisista mahdollisuuksista osallistua yhteiskunnalliseen elämään, tuoda esiin intressejä ja toiveita, saada omat mielitymykset huomioituksi sekä päästä käsiksi palveluihin.
Kulttuurinen	Erilaisten arvojen, normien ja elämäntapojen vuoksi koettu häpeä ja syrjintä.

Lähde: Popay ym. 2008, 37.

2.2.2. Dynaamisuus

Syrjäytymisen dynaamisuudella puolestaan tarkoitetaan sitä, että käsite kuvaa paitsi lopputulosta myös ajan myötä kehittyvää prosessia. Syrjäytymisessä ei siis ole kyse pelkästään yksilön tilasta tiettyinä hetkenä vaan myös huonoista tulevaisuuden näkymistä. (Doherty 2003, 32; Eduskunnan tarkastusvaliokunta 2013, 56.) Silver (2007, 1) kuvaa syrjäytymisen prosessia moniulotteiseksi jatkumoksi, jossa yksilön tilanne saattaa minä tahansa hetkenä kehittyä yhdellä tai useammalla ulottuvuudella kohti syrjäytymistä tai inklusiota. Toisaalta vain harva yksilö päätyy tilaan, jossa hän on täydellisen syrjäytynyt tai erillään muusta yhteiskunnasta. Tämän vuoksi myös tarkan syrjäytymisrajan määrittely on ongelmallisempaa kuin esimerkiksi köyhyysrajan määrittely.

Syrjäytymisen eri ulottuvuudet voivat joko voimistaa tai vaimentaa toistensa vaikutusta. Silverin mukaan syrjäytymisen kehittymisen ja eri ulottuvuuksien välisten kausaalisuhteiden tutkimisessa ollaan kuitenkin vielä lapsenkengissä. (Silver 2007, 2.) Syrjäytymisen eri ulottuvuuksien välistä dynamiikkaa

onkin tutkittu kohtalaisen vähän. Syrjäytymisen mittaamisen metodologia itsessään on ollut varsin tiiviin tutkimuksen kohteena (ks. esim. Levitas 2006; Padapodoulos & Tsakloglou 2005; Pisati ym. 2010; Tsakloglou & Padapodoulos 2002), mikä johtunee yhtäältä käsitteen määriteltävyyden ja operationalisoinnin haasteista ja toisaalta käsitteen uutuudesta.

Syrjäytymisen taloudellisen ja sosiaalisen ulottuvuuden välistä dynamiikkaa on kuitenkin tutkittu jonkin verran. Gallie ym. (2003, 26–29) ovat tutkineet työttömyyden vaikutusta köyhyyteen ja sosiaaliseen eristäytymiseen. Heidän mukaansa työttömyyden ja köyhyyden välillä on negatiivinen toisiaan vahvistava kierre, kun taas työttömyyden ja sosiaalisen eristäytymisen välillä tällaista riippuvuutta ei ole. Dahlin, Fløttenin ja Lorentzenin mukaan köyhyys vaikuttaa negatiivisesti järjestöosallistumiseen, jota he käyttävät yhtenä syrjäytymisen indikaattorina. Lisäksi köyhemmät ihmiset tapaavat ystäviään enemmän kuin ei-köyhät. Tämä yhteys ei kuitenkaan johdu köyhyydestä sinällään, vaan väliintulevista muuttujista, kuten työmarkkinastatuksesta ja etnisestä ryhmästä. (Dahl ym. 2008.) Robilan (2006, 95) havaintojen mukaan taas henkilöiden kokema taloudellinen paine on melko vahvasti yhteydessä syrjäytymiseen. Nämä empiirisistä tutkimuksista saadut havainnot tukevat Silverin (2007, 2) näkemystä siitä, että syrjäytymisen eri ulottuvuuksilla voi olla toisiinsa ulottuvuuksiin nähden joko vaimentava tai voimistava vaikutus.

2.2.3. Suhteellisuus

Syrjäytymistä ei voi tapahtua eristyksessä, vaan kyse on aina ihmisten tai ihmisten ja yhteiskunnan välisestä suhteesta – yksilön ympärillä on oltava jotakin sellaista, mistä hän on syrjäytynyt. Tässä mielessä suhteellisuus lienee keskeisin syrjäytymisen piirre, sillä ilman ihmisten välisiä suhteita ei olisi syrjäytymistäkään. Mathiesonin ym. (2008, 21) mukaan suhteellisuus voidaan tulkita kahdella tapaa: Yhtäältä syrjäytyminen voidaan nähdä ihmisten ja yhteiskunnan välisten suhteiden rapautumisena. Toisaalta syrjäytymisen suhteellisuus voi tarkoittaa myös sitä, että syrjäytymisen taustalla on vallan epätasa-arvoinen jakautuminen sosiaalisissa suhteissa eli toisin sanoen se, miten yhteiskunta on järjestynyt. Yleensä syrjäytymisen suhteellisuus ymmärretään ensiksi mainitulla tavalla (ks. esim. Atkinson 1998; Silver 2007).

Amartya Sen (2000, 6) pitää syrjäytymisen tutkimuksen keskeisenä ansiona nimenomaan suhteellisuuden painottamista. Ajatuksena suhteellisuus ei tosin ole uusi, sillä jo Adam Smith määritteli ihmisille välttämättömiksi hyödykkeiksi myös sellaiset asiat, joita kyseisessä kulttuurissa pidetään

välttämättöminä – niiden puuttuessa yksilön kyky osallistua täysipainoisesti yhteiskunnan toimintaan heikkenee. Smithin ajan Englannissa tällaisia olivat esimerkiksi pellavapaita ja nahkajalkineet. (Smith 2007, 566.) Syrjäytymisen kokemiseen vaikuttaa siis myös kulttuurinen ja historiallinen konteksti.

2.2.4. Toimijuus

Syrjäytymisessä on kyse yhden tai useamman toimijan tekemästä teosta. Syrjäytymiseen voi johtaa esimerkiksi pankin päätös olla antamatta luottoa tai jokin ammattiyhdistysten, työnantajien tai hallituksen toimi, jonka seurauksena ihmiset jäävät työmarkkinoiden ulkopuolelle. Toisaalta on mahdollista, että ihmiset haluavat itse vetäytyä syrjään markkinatalouden tai työmarkkinoiden ulkopuolelle ja mieluummin elää tukien varassa. Atkinsonin (1998, 14) mukaan syrjäytymisessä on keskeistä paitsi henkilön elämäntilanne myös hänen mahdollisuutensa vaikuttaa siihen. Toisin sanoen vapaaehtoinen vetäytyminen voi olla henkilön toiveiden mukainen teko. Myöskään Silverin (2007, 2) ja Le Grandin (2003, 2) mukaan tällaista vapaaehtoista vetäytymistä ei voi pitää syrjäytymisenä. Silver tosin huomauttaa, että kyse voi olla siitä, että näennäisesti vapaaehtoinen syrjään vetäytyminen tapahtuu syrjäyttäjien ”huonon kohtelun seurauksena”.

Syrjäytymisen käsitteen kannalta on olennaista, lasketaanko vapaaehtoisesti syrjään vetäytyvät syrjäytyneiksi, vaikka empiirisessä tutkimuksessa tämän jaottelun esiin tuominen onkin ongelmallista. Vapaaehtoisesti syrjäytynyt voi olla esimerkiksi omavaraisuuteen pyrkivä erakko (ks. esim. Yleisradio 2015), joka tulojen, työllisyyden tai sosiaalisten suhteidensa pohjalta määriteltäisiin syrjäytyneeksi. Tällaisella vapaaehtoisesti syrjäytyneellä olisi kuitenkin halutessaan mahdollisuus elää yhteiskunnassa, joten kyse ei ole henkilön kyvyttömyydestä vaikuttaa omaan tilanteeseensa. Tämän vuoksi vapaaehtoista syrjään vetäytymistä ei tässä tutkielmassa lasketa syrjäytymiseksi.

Sekä Atkinson (1998) että Silver (2007) katsovat syrjäytyneiden ja syrjäyttäjien välillä siis olevan aktiivisen suhteen. Esimerkiksi Sen puolesta erottaa toisistaan aktiivisen ja passiivisen syrjinnän. Aktiivisesta syrjinnästä on kyse esimerkiksi silloin, kun maahanmuuttaja tai pakolainen ajautuu köyhyyteen heikon oikeudellisen asemansa vuoksi. Passiivista syrjintää puolestaan on sosiaalisten rakenteiden synnyttämä syrjäytyminen, johon ei liity tarkoitusta syrjäyttää. Tällaista voi olla esimerkiksi huonosti toimivan talouden synnyttämä köyhyys tai eristäytyminen. (Sen 2000, 14–15.) Tässä tutkielmassa syrjäytymisellä viitataan lähinnä passiiviseen syrjintään, sillä tarkastelemissani länsimaisissa demokratioissa suurin osa syrjäytymisestä on erilaisten rakenteiden eikä heikon

oikeudellisen aseman synnyttämää.

2.3. Köyhyys, työttömyys, syrjäytyminen ja taloudellinen syrjäytyminen

Termejä taloudellinen syrjäytyminen, köyhyys, työttömyys ja syrjäytyminen käytetään joskus toistensa synonyymeinä, vaikka ne tarkoittavat eri asioita. On toki mahdollista, että henkilön tilan kuvaamisessa voidaan käyttää kaikkia neljää termiä, mutta yhtä lailla on esimerkiksi mahdollista, että työttömät eivät ole köyhiä tai köyhät syrjäytyneitä. Lisäksi on huomioitava, että köyhyys voidaan ymmärtää kapeasti vain taloudellisia resursseja mittaamalla tai laajemmin toimintamahdollisuuksien köyhyytenä. Onkin syytä tarkastella hieman lähemmin edellä mainittuja käsitteitä ja näitä kahta tapaa ymmärtää köyhyyttä.

Köyhyys voidaan yksinkertaisimmillaan määritellä taloudellisten resurssien puutteeksi (Marlier & Atkinson 2010, 285). Käytännössä näin yksinkertainen määritelmä ei kuitenkaan vielä mahdollista köyhyyden mittaamista, sillä se, millainen puutteen taso määritellään köyhyydeksi, jää avoimeksi. Pitkään köyhyyden mittaamisessa käytettiin Rowntree'n (1908, 86) absoluuttisen köyhyyden määritelmää, jonka pohjana on perustarpeiden tyydyttämiseen vaadittavan hyödykekorin hinta.

1970-luvulta lähtien suhteelliset tavat mitata köyhyyttä ovat kuitenkin yleistyneet. Suhteellisesti määriteltynä köyhiä ovat henkilöt, joiden tuloilla ei ole mahdollista saavuttaa yhteiskunnallisesti hyväksyttävissä olevaa elämäntapaa tai kulutustasoa. (Valtioneuvoston kanslia 2001, 26.) Suhteellisen köyhyyden määritelmä on siis lähellä aiemmin esiteltyä Smithin (2007, 566) tapaa nähdä köyhyys. Suhteellista köyhyyttä mitattaessa köyhyysraja määritellään joko suhteessa väestön keskiarvo- tai mediaanituloihin. Mediaanilla tarkoitetaan suuruusjärjestykseen asetetun lukujoukon keskimmäistä lukua. Tulokset riippuvat lisäksi luonnollisesti myös siitä, mihin köyhyysraja asetetaan. Kansainvälisten suositusten mukaisesti määriteltynä köyhyysraja on 60 prosenttia mediaanituloista (Suomen virallinen tilasto 2009), mutta mitään erityisen painavaa perustetta juuri 60 prosentin rajan käyttämiseksi ei ole (Dahl ym. 2008, 244; Valtioneuvoston kanslia 2001, 31).

Kolmas yleinen tapa mitata köyhyyttä suhteessa tuloihin on kysyä vastaajilta heidän tulojensa riittävyttä. Tällaisella subjektiivisella näkemyksellä köyhyydestä viitataan siis yksilön tunteeseen siitä, että hänen tulonsa eivät riitä toimeen tulemiseen (Hagenaars & de Vos 1998, 212). Huono-osaisten oman äänen kuuleminen on köyhyyttä määriteltäessä tärkeää esimerkiksi yhteiskuntapolitiikan hyväksyttävyyden kannalta, vaikka yksilön kokemaa köyhyyttä ei voikaan pitää ainoana köyhyyden kriteerinä esimerkiksi virallisia köyhyysrajoja määritettäessä (Kangas & Ritakallio 2008, 15).

Köyhyyden ymmärtäminen suhteessa tuloihin on yleinen, mutta ei ainut, tapa ymmärtää köyhyyden käsite. Etenkin Amartya Sen on kehittänyt näkökulmaa köyhyydestä toimintamahdollisuuksien rajoittuneisuutena (Hellsten 1995, 39; Nussbaum 2006, 47–48). Tämän näkemyksen mukaan ihmisen elämänlaadun tutkimisen kannalta ei ole mielekasta ymmärtää köyhyyttä vain tulojen alhaisuutena, vaan köyhyys tulisi ennemminkin ymmärtää laajemmin toimintamahdollisuuksien rajoittuneisuutena (Sen 1999, 87). Kun mittarina ei käytetä pelkästään tuloja vaan laajemmin kaikkia hyvän elämän elämiseen vaadittavia toimintamahdollisuuksia, myös köyhyys on moniulotteinen käsite. Sen ei kiistä tulojen keskeistä merkitystä elämänlaatuun vaikuttavana tekijänä, mutta köyhyys tulisi silti ennemminkin ymmärtää elämänlaadun kuin tulojen köyhyytenä. (Sen 2000, 3–4.)

Suhteessa syrjäytymiseen voidaan ajatella, että köyhyys ymmärrettynä tulojen alhaisuutena on yksi syrjäytymisen taloudelliseen ulottuvuuteen vaikuttava tekijä; syrjäytymisen ja köyhyyden keskeisin ero on syrjäytymisen monimuotoisuus (Dahl ym. 2008, 234). Köyhyys ymmärrettynä toimintamahdollisuuksien rajoittuneisuutena on kuitenkin vielä syrjäytymistäkin laajempi käsite; syrjäytyminen voi siis olla osa toimintamahdollisuuksien rajoittuneisuutta (Sen 2000, 5).

Kapeudesta huolimatta myös köyhyyden ymmärtämisellä tulojen alhaisuutena on edelleen paikkansa, sillä se on hyvä materiaalsen huono-osaisuuden mittaamisen ja vertailun väline. Absoluuttisen köyhyyden käsitteen ansiona voidaan taas pitää edelleen sitä, että käsite keskittyy huono-osaisuuden äärimmäisiin muotoihin, kuten ruoan puutteeseen (de Haan 1998, 17). Moderneihin hyvinvointivaltioihin absoluuttinen köyhyyskäsite sopii kuitenkin huonosti, sillä sen pohjalta köyhyyden esiintymisestä tulisi liian kapea kuva (Fløtten 2006, 44). Vauraimmissa maissa absoluuttisen köyhyysrajan käyttö johtaisi siis köyhien määrän arvioimiseen varsin pieneksi. Todellisuudessa sellaisia ihmisiä, joiden kyky osallistua täysipainoisesti yhteiskunnan toimintaan alhaisten tulojensa vuoksi, on kuitenkin enemmän. Tämän vuoksi suhteellisella mittaustavalla saadaan parempi kuva siitä, kuinka suuren ihmisjoukon elämään alhaiset tulot todennäköisesti vaikuttavat negatiivisesti.

Köyhyyden lisäksi myös työttömyyttä on pidetty keskeisenä syrjäytymiseen johtavana tekijänä (Gallie ym. 2003, 3), mutta syrjäytymistä ei kuitenkaan tulisi ymmärtää kapeasti vain syrjäytymisenä työmarkkinoilta. Toisaalta työttömyys vaikuttaa yksilön elämään yleensä negatiivisesti paitsi tulotason myös muiden asioiden vuoksi: Työttömyys voi vaikuttaa mielenterveyteen tai muihin terveysongelmiin ja korkeampiin kuolleisuuslukuihin. Lisäksi työttömyys voi vahingoittaa ihmis- ja perhesuhteita.

Työttömät eivät myöskään pääse käyttämään taitojaan, minkä vuoksi ne voivat heikentyä. Tämä voi vaikuttaa syrjäytymiseen työmarkkinoilta myös tulevaisuudessa. Työttömyys voi siis johtaa huono-osaisuuteen monella tavalla, joista monet vaikuttavat myös syrjäytymiseen. (Sen 2000, 18–23.) Atkinson (1998, 16) pitää työttömyyden ja syrjäytymisen välistä suhdetta monimutkaisena. Yhteiskunnallisella tasolla työpaikkojen lisääntyminen voi auttaa syrjäytymisen vastaisessa kamppailussa, mutta lopputulos riippuu uusien töiden luonteesta: esimerkiksi osa-aikainen tai erittäin matalapalkkainen työ ei välttämättä tuo yhteiskunnasta syrjäytyneitä paljoakaan lähemmäs keskusta.

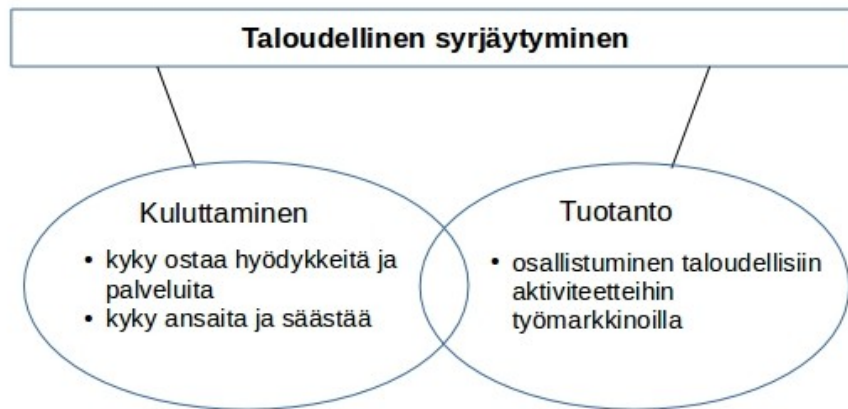
Kuten edellä on todettu, taloudellinen syrjäytyminen on yksi laajemman syrjäytymisen käsitteen ulottuvuuksista. Bhallan ja Lapeyren (1997, 418) mukaan keskeistä taloudellisessa ulottuvuudessa ovat ”tuloihin ja tuotantoon sekä hyödykkeiden ja palveluiden saatavuuteen liittyvät kysymykset, joiden suhteen jotkut ovat syrjäytyneitä ja jotkut eivät ole”. Edellä mainittua Bhallan ja Lapeyren määrittelyä ja joitakin empiirisiä tutkimuksia (ks. esim. Whelan & Maître 2005a; Whelan & Maître 2005b) lukuun ottamatta – kuten Dertwinkel (2008, 3) toteaa – yritykset selkiyttää taloudellisen syrjäytymisen määritelmää tai selvittää empiirisesti taloudellista syrjäytymistä lisääviä tai vähentäviä tekijöitä ovat harvassa.

Taloudellinen syrjäytyminenkin voidaan ymmärtää varsin laajasti, jolloin kyse voi olla ”osallistumisen estämisestä tai osallistumattomuudesta muun muassa työmarkkinoille, julkisiin palveluihin, rahoituksen saamiseen tai koulutukseen ja terveystalouteen”. Taloudellinen syrjäytyminen voidaan ymmärtää myös suhteessa kahteen taloudellisen toiminnan osatekijään eli kulutukseen ja tuotantoon (kuvio 1). Kulutuspuoli kuvaa kyvyttömyyttä osallistua hyödykkeiden ja palveluiden ostamiseen sekä syrjäytymistä tulojen ja säästöjen hankkimisesta. Tuotantopuolella syrjäytyminen taas tarkoittaa osallistumattomuutta työmarkkinoille, mikä Dertwinkelin mukaan näkyy pitkäaikaistyöttömyytenä ja alhaisena elintasona. (Mt., 9–10.) Taloudellisen syrjäytymisen puolet kuitenkin vaikuttavat toisiinsa vahvasti: tulot ovat suuressa määrin riippuvaisia työmarkkinoille osallistumisesta, ja toisaalta syrjäytyminen kuluttamisesta voi vaikeuttaa työmarkkinoille osallistumista, jos henkilö ei esimerkiksi pysty ostamaan puhtaita vaatteita tai lääkäripalveluita.

Taloudellisen syrjäytymisen ymmärtäminen heikentyneinä mahdollisuuksina osallistua kuluttamiseen ja työmarkkinoille auttaa ymmärtämään, mistä taloudellisesti syrjäytyneet jäävät paitsi. Jos mahdollisuudet kuluttaa ovat heikot, henkilö todennäköisemmin ajautuu pois päin yhteiskunnan keskuksesta. Myös työnteon merkitys on keskeinen paitsi tulojen vuoksi myös muista syistä, kuten

edellä on todettu. Taloudellisen syrjäytymisen näkeminen osallistumattomuutena kuluttamiseen ja tuotantoon kuvaa siis hyvin syrjäytymistä ympäröivän yhteiskunnan taloudellisista prosesseista, minkä vuoksi tässä tutkielmassa taloudellinen syrjäytyminen ymmärretään tällä tavoin.

Kuvio 1. Taloudellisen syrjäytymisen jakautuminen syrjäytymiseen kuluttamisesta ja tuotannosta.

Lähde: Dertwinkel 2008, 9.

2.4. Hyvinvointivaltiomallin vaikutus syrjäytymiseen ja taloudelliseen syrjäytymiseen

Esping-Andersenin (1990, 26–27) yleisesti käytetyn luokittelun mukaan hyvinvointivaltiot voidaan luokitella joko liberaalin, sosiaalidemokraattisen tai korporatistisen hyvinvointimallin maihin eli kolmeen hyvinvointiregiimiin. Liberaalissa hyvinvointimallissa yksilön hyvinvointi riippuu etenkin osallistumisesta työmarkkinoille. Sosiaaliavustukset ovat usein tarveharkintaisia ja niitä myönnetään vain tiukoin kriteerein. Avustukset ovat yleensä vaatimattomia ja tarkoitettu lähinnä matalapalkkaisille työntekijöille ja köyhille, ja sosiaaliavustusten vastaanottamiseen liittyy leimautumista eli stigmaa. Liberaalin hyvinvointimallin tyypillisinä edustajina on pidetty Yhdysvaltoja, Kanadaa ja Australiaa. (Mt., 26–27.)

Konservatiivisen eli korporatistisen hyvinvointimallin maissakaan valtion tehtävän ei ole ajateltu olevan tulojen uudelleen jakaminen, vaan henkilöiden sosioekonomisten asemien välisten erojen säilyttäminen. Julkisen sektorin hyvinvointipalvelut on perinteisesti järjestetty lähinnä

vakuutusjärjestelmien kautta, ja etujen taso riippuu henkilön tulotasosta. Kirkolla on perinteisesti ollut korporatistisen mallin maissa vahva rooli. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, että sosiaalivakuutukset eivät koske kotiaiteja ja perhe-etuudet ja -palvelut suosivat kotiaiteyttä. Esimerkiksi päivähoidon järjestelmät ovat suhteellisen alikehittyneitä. Tyypillisinä korporatistisen hyvinvointimallin maina voidaan pitää Itävaltaa, Ranskaa, Saksaa ja Italiaa. Sosiaalidemokraattisessa eli pohjoismaisessa hyvinvointimallissa kansalaisilla on universaalit ja kattavat hyvinvointipalvelut. Hyvinvointi ei juurikaan riipu osallistumisesta työmarkkinoille, vaikka etuuksien taso riippuukin jossakin määrin tulotasosta. Hyvinvointi ja työskentely ovat sosiaalidemokraattisen mallin maissa sulautuneet yhteen: kansalaisten oikeutta tuloihin pidetään yhtä merkittävänä kuin oikeutta työskennellä, ja toisaalta laajan hyvinvointivaltion ylläpitämisen kustantamiseksi mahdollisimman suuren osan kansalaisista on oltava ansiotyössä ja tuotettava valtiolle verotuloja. (Esping-Andersen 1990, 22–28.)

Esping-Andersenin jaottelua on täydennetty eteläeurooppalaisella hyvinvointimallilla, jolle on ominaista minimalistinen ja epätasainen sosiaaliturvajärjestelmä ja kehittymättömät työmarkkinakäytännöt. Perheiden tuella on mallissa keskeinen rooli. Euroopan unionin laajennuttua Itä-Eurooppaan on esitetty viides, itäeurooppalainen regiimi, jonka tunnuspiirteitä ovat alhainen sosiaaliturva ja heikot sosiaaliset oikeudet. (Whelan & Maître 2010, 320–321.)

Hyvinvointipalvelujen järjestämistavan on havaittu vaikuttavan myös syrjäytymisen esiintymiseen. Papadopoulos ja Tsakoglou (2005) arvioivat syrjäytyneiden määrää 14 EU-maassa vuoden 1996 aineistolla. Syrjäytymisen indikaattoreina he käyttivät vastaajan tulojen ja sosiaalisten suhteiden vähyyttä ja materiaalista niukkuutta. Vähiten syrjäytyneitä oli Tanskassa (3,4 %), Hollannissa (5,4 %), Luxemburgissa (5,5 %) ja Suomessa (5,9 %) ja eniten Kreikassa (18,8 %), Portugalissa (15,6 %) ja Britanniassa (14,4 %). Osa näistä eroista selittyy maiden välisillä eroilla esimerkiksi työllisyydessä ja koulutuksessa, mutta muiden tekijöiden pysyessä vakioina Britanniassa, Kreikassa, Espanjassa ja Portugalissa myös maa oli tilastollisesti merkittävä syrjäytymistä selittävä tekijä. Näissä maissa on siis joitakin sellaisia ominaisuuksia, jotka lisäävät syrjäytymistä tutkimuksessa vakioiduista tekijöistä riippumatta.

Papadopoulosin ja Tsakogloun (2005) mukaan maan lisäksi myös hyvinvointivaltiomalli on syrjäytymisen esiintymistä tilastollisesti selittävä tekijä. Liberaalin hyvinvointivaltiomallin maissa, joihin kuuluviksi he luokittelevat Britannian ja Irlannin, syrjäytymisen riski on tilastollisesti merkitsevästi korkeampi ja sosiaalidemokraattisen hyvinvointivaltiomallin maissa matalampi kuin

referenssikategoriana käytetyssä korporatistisessa hyvinvointimallissa. Eteläeurooppalainen hyvinvointimalli ei eronnut tilastollisesti merkitsevästi korporatistisesta. Gallie ym. (2003, 27) puolestaan ovat havainneet Euroopan maiden välillä eroja siinä, miten huono-osaisuus yhdellä ulottuvuudella vaikuttaa huono-osaisuuden kehittymiseen toisella ulottuvuudella. Heidän mukaansa ”esimerkiksi tanskalaiset ja hollantilaiset olivat maidensa laajempien sosiaaliturvajärjestelmien ansiosta vähemmän alttiita työttömyyden aiheuttamalle köyhyydelle, kun taas Etelä-Euroopan maissa vahvat sosiaaliset siteet suojasivat sosiaaliselta isolaatiolta”. Sekä vahvan sosiaaliturvajärjestelmän että vahvojen sosiaalisten siteiden puuttuessa työttömyys taas oli yhteydessä kasautuneeseen huono-osaisuuteen, mikä näyttäytyi köyhyytenä ja sosiaalisena eristäytymisenä.

Whelan ja Maître (2010) taas ovat tutkineet kuuden eurooppalaisen hyvinvointivaltiomallin vaikutusta syrjäytymisen taloudelliseen ulottuvuuteen. Näitä hyvinvointimalleja on kuvattu taulukossa 4. Whelan ja Maître käyttävät käsitettä taloudellinen haavoittuvuus (*economic vulnerability*), joka kuvaa kutakuinkin samaa ilmiötä kuin taloudellinen syrjäytyminen. Heidän tutkimuksensa mukaan taloudellinen haavoittuvuus kasvaa, kun siirrytään taulukossa 4 ylhäältä alas – sosiaalidemokraattisessa hyvinvointivaltiomallissa haavoittuvuus on siis alhaisinta ja liberaalissa jälkisosialistisessa mallissa suurinta.

Tutkimukseeni olen valinnut kymmenen maata, jotka edustavat sosiaalidemokraattista, eteläeurooppalaista ja liberaalia hyvinvointimallia. Hyvinvointimallien vertailu on kiinnostavaa, sillä mallin voidaan olettaa vaikuttavan siihen, miten vahvasti taloudellinen syrjäytyminen on yhteydessä poliittiseen kiinnittymiseen. Sosiaalidemokraattisen mallin maissa taloudellinen syrjäytyminen ei maiden laajan sosiaaliturvan ansiosta oletettavasti vaikuta yhtä vahvasti syrjäytymiseen muilla tavoilla, esimerkiksi poliittisesti. Eteläeurooppalaisessa mallissa taloudellinen haavoittuvuus on suurinta (emt.), mutta vahvojen sosiaalisten siteiden ansiosta sillä ei välttämättä ole niin suurta vaikutusta syrjäytymiseen muilla ulottuvuuksilla. Liberaalin mallin maissa sosiaalietuudet ovat niukat ja perustuvat tarveharkintaan eivätkä sosiaaliset siteet ole yhtä vahvoja kuin Etelä-Euroopan maissa, minkä vuoksi niissä taloudellinen syrjäytyminen voi vaikuttaa vahvemmin syrjäytymiseen myös muilla ulottuvuuksilla.

Taulukko 4. Hyvinvointimallit ja niiden piirteet.

Hyvinvointivaltiomalli	Piirteet	Maat
Sosiaalidemokraattinen	Universalismia painotetaan. Työmarkkinat ovat joustavat ja sosiaaliturva on laaja.	Tanska, Islanti, Suomi, Ruotsi ja Hollanti
Korporatistinen	Tulojen uudelleenjaolla on vähemmän painoa. Hyvinvointi perustuu ansioihin työmarkkinoilla ja markkinoilta ostettuihin vakuutuksiin.	Saksa, Itävalta, Belgia, Ranska ja Luxemburg
Liberaali	Sosiaaliavustukset ovat usein tarveharkintaisia. Työmarkkinat ovat joustavat, mutta aktiivisia julkisia toimia työllisyyden yllä pitämiseksi on vain vähän.	Britannia ja Irlanti
Eteläeurooppalainen	Perheiden tuella on keskeinen rooli. Työmarkkinakäytännöt ovat kehittymättömiä ja sosiaalitukijärjestelmä epätasainen ja luonteeltaan minimalistinen.	Kypros, Kreikka, Italia, Portugali ja Espanja
Korporatistinen jälkisosialistinen	Maassa on alhainen sosiaaliturva ja heikot sosiaaliset oikeudet. Työmarkkinatoimet perustuvat lähinnä tulonsiirtoihin eivätkä aktiivisiin toimiin työllisyyden parantamiseksi. Työntekijäturva on kohtalainen.	Tšekki, Unkari, Puola, Slovenia ja Slovakia
Liberaali jälkisosialistinen	Maassa on alhainen sosiaaliturva ja heikot sosiaaliset oikeudet. Kohtalaisen joustavat työmarkkinat, jossa työnantajat ovat haluttomia noudattamaan markkinoiden sääntelyä. Työllisyyttä yllä pitäviä politiikkatoimia ei ole.	Viro, Latvia ja Liettua

Lähde: Whelan & Maître 2010, 320–321.

3. POLIITTINEN KIINNITTÄMINEN

3.1. Johdanto

Poliittisen kiinnittymisen käsitteellä kuvataan kansalaisten ja poliittisen järjestelmän välistä suhdetta. Kansalaisten kiinnittyminen on poliittisen järjestelmän legitimitetin kannalta tärkeää. Legitimiteetti voidaan määritellä esimerkiksi uskoksi siihen, että hallinnolla, instituutiolla tai johtajalla on oikeus hallita (Hurd 2016). Toimivassa demokratiassa kansalaiset sitoutuvat poliittisen järjestelmän perusperiaatteisiin ja toimintamuotoihin. Kiinnittymistä voidaan tutkia sekä kansalaisten arvojen ja ajattelun että heidän konkreettisen poliittisen osallistumisensa eli niin sanotun toiminnallisen kiinnittymisensä kautta. Poliittisella osallistumisella on edustuksellisissa demokratioissa monta tehtävää, minkä vuoksi Kaasen ja Marshin (1979, 30) mukaan osallistumista voi hyvällä syyllä pitää yhtenä demokraattisen hallinnon peruspilareista. Osallistumisella on demokratioissa rooli esimerkiksi konfliktien ratkaisussa, hallinnon valvomisessa ja legitimitetin luomisessa.

Pelkästään poliittista osallistumista tutkimalla kuva kiinnittymisestä politiikkaan jäisi kuitenkin turhan kapeaksi, sillä osallistumisen lisäksi myös kansalaisten asenteet poliittista järjestelmää kohtaan antavat tärkeää tietoa demokratian toimivuudesta. Tämän vuoksi on perusteltua ulottaa tarkastelu koskemaan myös kansalaisten asenteita. Sekä asenteellisen ulottuvuuden että konkreettisen osallistumisen tutkiminen on tärkeää myös siksi, että yhdellä ulottuvuudella kiinnittynyt henkilö saattaakin olla toisella ulottuvuudella politiikasta vieraantunut (Mattila & Sänkiahö 2005, 74).

Poliittisen kiinnittymisen voi myös ajatella olevan poliittisen syrjäytymisen vastakohta. Poliittinen syrjäytyminen on taloudellisen syrjäytymisen tavoin yksi niistä ulottuvuuksista, joilla syrjäytymistä esiintyy. Popayn ym. (2008, 37) mukaan syrjäytymisen poliittinen ulottuvuus näyttäytyy kahdella tavalla: yhtäältä muodollisten lainsäädännöllisten oikeuksien alueilla ja toisaalta epätasaisina mahdollisuuksina osallistua politiikkaan ja saada mieltymyksiä kuulluksi. Näin määriteltynä ainakin länsimaissa poliittista syrjäytymistä voisi yhtä hyvin tarkastella poliittisen kiinnittymisen vastakohtana, sillä kansalaisten muodolliset oikeudet lienevät lainsäädännössä tasaiset; länsimaissa siis poliittista syrjäytymistäkin voisi tarkastella vain osallistumisen ja mieltymyksien kuulluksi saamisen alueilla ilmenevien epätasaa-arvoisuuksien kautta. Tässä tutkielmassa tarkastelen kuitenkin nimenomaan poliittista kiinnittymistä, sillä valtio-opillisessa tutkimuksessa sen tutkiminen on vakiintuneempaa kuin

poliittisen syrjäytymisen⁴.

Poliittisessa kiinnittymisessä on kyse hyvin laaja-alaisesti kansalaisten yhteyskunnallista suhdetta kuvaavasta käsitteestä. Kiinnittymisen mittaamisessa voidaan käyttää hyvinkin monenlaisia muuttujia, eikä termiä olekaan määritelty kovin tarkasti. Esimerkiksi Sami Borg tarkastelee poliittis-yhteyskunnallista kiinnittymistä ”yli kymmenen kiinnittymisulottuvuuden kautta”. Tämä Borgin operationalisointi on hyvin laaja-alainen ja kuvaa poliittisen kiinnittymisen lisäksi laajasti myös muuta yhteyskunnallista kiinnittymistä, kuten yhdistystoimintaan osallistumista, yhteyskunnallisista asioista uutisoivien tiedotusvälineiden seuraamista ja luottamusta toisiin ihmisiin. (Borg 2005, 6, 63–65.) Paloheimon (2005) toimittamassa vuoden 2003 eduskuntavaalitutkimuksessa poliittisen kiinnittymisen mittareina on käytetty poliittista kiinnostusta, tietämystä, luottamusta, puoluesamastumista, poliittista sosialisatiota ja poliittista osallistumista. Paloheimo ja Borg (2009) käsittelevät poliittisen kiinnittymisen otsikon alla äänestämistä, muuta poliittista osallistumista, puolueiden toimintaan osallistumista ja luottamusta demokratiaan. Borgin (2012) toimittamassa vuoden 2011 eduskuntavaalitutkimuksessa otsikon ”Poliittinen kiinnittyminen” alla on käsitelty kansalaisten näkemyksiä erilaisista demokratiakäsityksistä⁵ ja poliittisista vaikuttamiskeinoista sekä poliittista tietämystä, osallistumista ja kiinnostusta sekä uskonnon merkitystä vaalikäyttäytymisessä ja puoluejärjestelmässä (mt., 23).

Poliittisen kiinnittymisen otsikon alla on siis tarkasteltu hyvinkin erilaisia muuttujia. Mattilan ja Sänkiahon (2005) jaottelu kiinnittymisen asenteelliseen ja konkreettiseen kiinnittymiseen toimii kuitenkin selkeänä kehikkona poliittisen kiinnittymisen hahmottamisessa. Tässä tutkielmassa poliittista kiinnittymistä mitataan kiinnostuksella politiikkaa kohtaan, poliittisella luottamuksella, sisäisellä kansalaispätevyydellä ja poliittisella osallistumisella. Mattilan ja Sänkiahon mainitsevat konkreettisen ja asenteellisen poliittisen kiinnittymisen ulottuvuudet tulevat näitä keskeisiä poliittisen kiinnittymisen mittareita käyttäen laajasti edustetuksi: poliittisen osallistumisen eri muodot edustavat konkreettista poliittista kiinnittymistä ja muut edellä mainitut tekijät – kiinnostus, kansalaispätevyys ja poliittinen luottamus – kuvaavat kansalaisten asenteita poliittista järjestelmää kohtaan.

Myös poliittisen tietämyksen mittaaminen olisi perusteltua, mutta ESS-aineistossa siihen liittyviä

⁴Poliittista kiinnittymistä on tarkasteltu esimerkiksi teoksissa Borg 2006, Borg 2012, Paloheimo 2005 ja Paloheimo & Borg 2012.

⁵Bengtsson ja Christensen (2012) tarkastelevat sitä, kenellä päätöksentekovalta kansalaisten mielestä tulisi olla: kansalaisilla itsellään (osallistuva demokratia), päätöksentekijöillä (edustuksellinen demokratia) vai asiantuntijoilla (teknokratia).

kysymyksiä ei ole kysytty. Samasta syystä kansalaispätevyyden osalta tarkastellaan vain vastaajan sisäistä kansalaispätevyyttä. Puoluekiinnittyminen on jätetty pois tarkastelusta osittain tutkimusekonomisista syistä, sillä poliittista osallistumista ja asenteita mittaavia muuttujia on 14 ilman puoluesamastumistakin. Puoluekiinnittymisen merkitys lienee tarkastelemiani poliittisia asenteita vähäisempi, sillä puoluesamastuminen on ainakin Suomessa viime vuosikymmeninä laskenut (Borg 2013, 193). Lisäksi tarkastelussani on mukana kysymys poliittisia puolueita kohtaan tunnetusta luottamuksesta, vaikka kysymys luottamuksesta ei mittaakaan aivan samaa asiaa kuin puoluesamastuminen. Näistä rajoitteista huolimatta valitut muuttujat muodostavat laajan kokonaiskuvan kansalaisten suhteesta politiikkaan ja poliittiseen järjestelmään. Seuraavissa alaluvuissa esitellään tarkemmin tutkielmassa käytettävät poliittisen kiinnittymisen osatekijät.

3.2. Poliittinen kiinnostus

Kiinnostus politiikkaan on yksi keskeisistä kansalaisten yhteiskunnallista suhdetta kuvaavista tekijöistä. Poliittinen kiinnostus voidaan määritellä ”uteliaisuuden tunteeksi poliittisia asioita kohtaan” (Gabriel & van Deth 1995, 395). Kansalaisten riittävää kiinnostusta politiikkaa kohtaan voidaan pitää demokratian edellytyksenä; demokratioissa kansalaisten on pystyttävä ilmaisemaan tarpeitaan, odotuksiaan ja toiveitaan, mutta ilman vähäisintäkään poliittista kiinnostusta kansalaiset tuskin olisivat riittävän hyvin perillä poliittisista prosesseista tai mahdollisuuksista puolustaa omia etujaan (van Deth & Elff 2004, 477–478). Poliittinen kiinnostus vaikuttaa myös poliittiseen osallistumiseen. Putnam (2000, 35) on verrannut poliittista osallistumista pelaamiseen: ”jos ei tiedä pelin sääntöjä tai pelaajia eikä ole kiinnostunut lopputuloksesta, ei todennäköisesti ole myöskään itse kiinnostunut koittamaan pelaamista”.

Poliittisen kiinnostuksen ja osallistumisen välinen suhde tosin tuskin on yksipuolinen, vaan ne ennemminkin ruokkivat toinen toistaan: osallistumalla kansalainen kiinnostuu enemmän politiikasta ja kiinnostuminen kasvattaa todennäköisyyttä osallistua jatkossakin (Grönlund ym. 2005a, 89). Paneeliaineiston avulla toteutetussa tutkimuksessa osallistumisen vaikutus poliittisiin asenteisiin, kuten poliittiseen kiinnostukseen ja kansalaispätevyyteen, todettiin suuremmaksi kuin asenteiden vaikutus osallistumiseen. Asenteetkin kyllä vaikuttavat osallistumiseen, mutta päinvastainen vaikutus on selvästi suurempi. (Quintelier & van Deth 2014, 167.)

Asenteiden ja osallistumisen välinen yhteys selittää politiikasta kiinnostuneiden ja

kiinnostumattomien osallistumisaktiivisuuden välistä huomattavaa eroa. Esimerkiksi Suomen vuoden 2003 eduskuntavaalitutkimuksen mukaan lähes yhdeksän kymmenestä hyvin suurta kiinnostusta tunteneesta äänesti, kun taas ei lainkaan kiinnostuneista vain noin neljä kymmenestä kävi äänestämässä. Ero on siis jopa noin 50 prosenttiyksikön luokkaa. (Grönlund ym. 2005b, 127.) Toisaalta näiden tulosten perusteella voi päätellä, että politiikkaa kohtaan tunnettu kiinnostus ei kuitenkaan ole välttämätön poliittisen osallistumisen edellytys, sillä merkittävä osa kiinnostumattomistakin kävi äänestämässä.

Poliittinen kiinnostus on joidenkin sosioekonomisten ja -demografisten ryhmien keskuudessa muita alhaisempaa. Suomesta saatujen tulosten perusteella pienituloisten kiinnostus politiikkaa kohtaan on alhaisempaa kuin suurituloisten ja työttömien alhaisempaa kuin työssäkäyvien. Heikommassa sosiaalisessa asemassa olevat eivät siis ainakaan näytä olevan muita kiinnostuneempia politiikasta, vaikka poliittiset päätökset koskettavat mitä suurimmassa määrin heitäkin. Sosiodemografisista tekijöistä myös ikä, sukupuoli ja koulutus selittävät poliittisen kiinnostuksen tasoa. Enemmän koulutusta saaneet ovat kiinnostuneempia kuin vähemmän koulutetut ja nuoret kiinnostuneempia kuin vanhemmat. Miesten kiinnostus politiikkaa kohtaan on ollut naisia suurempaa, vaikka vuosien 1977 ja 2003 välillä sukupuolten välinen ero onkin tasoittunut selvästi. (Grönlund ym. 2005a, 90–91.) Myös maassa vallitsevilla tuloeroilla on merkitystä poliittisen kiinnostuksen kannalta: Solt (2008, 54–56) on havainnut, että rikkaissa teollisuusmaissa tulojen epätasaisuus on koulutuksen jälkeen vahvin poliittista kiinnostusta selittävä tekijä. Verrattuna pienten tuloerojen maihin suurten tuloerojen maissa alimman tuloviidenneksen keskuudessa poliittinen kiinnostus oli noin 13 prosenttiyksikköä alempi, kun muiden muuttujien arvot pidettiin analyysissä muuttumattomina.

3.3. Sisäinen kansalaispätevyys

Kansalaispätevyyden (*political efficacy*) käsite on ollut käytössä jo 1950-luvulta lähtien. Cambell, Gurin ja Miller (1954, 187) määrittelivät kansalaispätevyyden tunteen (*sense of political efficacy*) ”tunteena siitä, että yksilön toiminnalla voi olla vaikutusta poliittiseen prosessiin”. Myöhemmin 1950-luvulla Lane (1959, 149) esitti, että kansalaispätevyyden tunne koostuu kahdesta osasta: kansalaisen näkemyksestä yhtäältä omasta itsestään ja toisaalta demokraattisesta hallinnosta. Sittemmin tämä jako sisäiseen ja ulkoiseen ulottuvuuteen on vakiintunut sekä teoreettisessa että empiirisessä politiikan tutkimuksessa. *Sisäisellä* eli *subjektiivisella kansalaispätevyydellä* viitataan siihen, millaisina

kansalaiset näkevät omat edellytyksensä ymmärtää poliittisia prosesseja ja vaikuttaa prosessien kulkuun. *Ulkoisella kansalaispätevyydellä* puolestaan viitataan kansalaisten käsityksiin edustuksellisen demokratian toimivuudesta ja siitä, miten poliittinen järjestelmä vastaa kansalaisten tarpeisiin. (Craig, Niemi & Silver 1990, 290; Grönlund ym. 2005a, 95; Hayes & Bean 1993, 262.) Vahvaa ulkoista pätevyyttä kokevat ihmiset uskovat siis voivansa vaikuttaa poliitikkojen, puolueiden ja hallinnon kautta edustuksellisen demokratian toimintaan (Borg 2005, 26).

Aiempi tutkimus sosiodemografisten taustamuuttujien, kuten sukupuolen, iän, koulutuksen ja tulojen, vaikutuksesta subjektiiviseen kansalaispätevyyteen ei anna täysin yhteneviä tuloksia. Hayesin ja Beanin (1993, 269–275) neljän maan vertailussa ei ollut havaittavissa yhtenäisyyttä kaikkien maiden kesken, mutta ikä oli tilastollisesti merkittävä selittäjä kahdessa neljästä vertailussa mukana olleesta maasta. He toteavat sosiodemografisten tekijöiden vaikutuksen olevan kaiken kaikkiaan kohtalaisen heikkoja. Karpin (2012) yli 30 maata vertailevan tutkimuksen mukaan korkeammin koulutettujen kansalaispätevyys on muita korkeampi. Suomen vuoden 2003 vaalitutkimuksessa koulutus selitti subjektiivista kansalaispätevyyttä muita sosiodemografisia taustamuuttujia paremmin. Suomessa koulutuksen merkitys selittäjänä on vahvistunut, minkä Grönlund ym. arvelevat johtuvan poliittisen järjestelmän muuttumisesta monimutkaisemmaksi. Vaalitutkimuksessa havaittiin lisäksi naisten subjektiivisen kansalaispätevyyden olevan jonkin verran heikompi kuin miehillä ja nuorten ikäryhmien heikompi kuin vanhemmilla, mutta tulotaso ei ollut tilastollisesti merkittävä selittäjä. (Grönlund ym. 2005a, 96–99.)

Kansalaispätevyyden tason on usein ajateltu kuvastavan edustuksellisen demokratian tilaa (Craig ym. 1990, 289), sillä se vaikuttaa esimerkiksi kansalaisten poliittiseen osallistumiseen. Sekä sisäisen että ulkoisen kansalaispätevyyden on havaittu vaikuttavan äänestysaktiivisuuteen; etenkin alhaisemmin koulutettujen keskuudessa korkeampi kansalaispätevyys on keskeinen äänestämistä selittävä tekijä (Finkel 1985, 905–906). Ilman sisäistä kansalaispätevyyttä kansalaiset tuntevat Morellin mukaan (2005, 50) todennäköisesti apatiaa ja välinpitämättömyyttä demokraattista prosessia kohtaan ja irtautuvat siitä. Borgin mukaan sisäinen pätevyys tosin liittyy ”yleisemmin kaikenlaisiin yhteiskunnallisiin vaikutuskeinoihin” eikä aivan yhtä vahvasti edustukselliseen demokratiaan kuin ulkoinen pätevyys (Borg 2005, 26). Edustuksellisen demokratian kannalta sisäistäkään ulottuvuutta ei kuitenkaan tule jättää huomiotta, sillä kansalaisten oma käsitys valmiudestaan ymmärtää politiikkaa vaikuttaa, kuten edellä on todettu, myös heidän poliittiseen osallistumiseensa. Tässä tutkimuksessa

ulkoinen kansalaispätevyys eli kansalaisten kokema hallinnon responsiivisuuden näkökulma jää tarkastelun ulkopuolelle, sillä siihen liittyviä kysymyksiä ei ole ESS-aineistossa esitetty vuoden 2002 jälkeen.

3.4. Poliittinen luottamus

Poliittisen kiinnostuksen ja kansalaispätevyyden tavoin myös kansalaisten poliittisen luottamuksen tarkasteleminen on keskeistä kansalaisten poliittisen kiinnittymisen kannalta (Mattila & Sänkiahö 2005, 79). Luottamusta yleisesti on kuvannut esimerkiksi Coleman (1990, 91–107, 195–196), jonka mukaan luottamuksessa on kyse riskinottoilanteesta: luottamuksen antajan on punnittava, ovatko luottamuksen antamisesta saatavat hyödyt suurempia kuin haitat sellaisessa tilanteessa, jossa luottamuksen kohde käyttää annettua luottamusta väärin. Luottamuksen antajan on siis arvioitava, saavuttaako hän luottamuksen antamisella suuremman hyödyn nykytilanteeseen verrattuna kuin olemalla luottamatta. Colemanin mukaan luottamuksen saaminen antaa luotetulle henkilölle valtaa toimia tavalla, joka ei olisi mahdollista ilman luottamusta. Toisaalta luottamuksen voi myös menettää, jolloin luottamus todennäköisesti siirtyy muualle, esimerkiksi toiseen henkilöön. Aiemmin luottamusta nauttinut henkilö myös menettää luottamuksen mukanaan tuomat resurssit ja vallan.

Colemanin (1990) yleistä luottamuksen kuvausta mukaillen poliittinen luottamus voidaan määritellä uskoksi siihen, että julkisen vallan todellinen toiminta vastaa henkilön normatiivisia odotuksia siitä, miten hallinnon tulisi toimia. Tätä määritelmää ovat käyttäneet muiden muassa Miller (1974, 989), Hetherington (1998; 2005) ja Hetherington ja Husser (2012). Tarkemmin sanottuna luottamuksen kohteena voi julkisen vallan sijaan olla toki myös esimerkiksi yksittäinen poliitikko, poliittinen puolue, jokin edustuksellisen demokratian instituutioista tai demokratian peruseriaatteet.

Eastonin mukaan poliittisen järjestelmän toiminnan kannalta kansalaisten luottamuksella on tärkeä rooli, sillä se mahdollistaa järjestelmän toimimisen poliittisista jakolinjoista huolimatta. Kansalaisten poliittiselle järjestelmälle antama tuki voi kohdistua tarkasti eli olla *spesifiä* tukea tai olla yleistä eli *diffuusia* tukea. (Easton 1965, 267–277.) Diffuusilla kannatuksella viitataan siis poliittisen järjestelmän yleiseen kannatukseen, järjestelmää kohtaan koettuun kuulumisuuden tunteeseen tai demokraattisiin arvoihin. Spesifi kannatus taas kuvaa sitä, miten kansalaiset arvostavat poliittisen järjestelmän tuotoksia, kuten poliittisia päätöksiä ja niiden seurauksia, tai luottavat poliitikkoihin ja poliittisiin puolueisiin. (Linde & Ekman 2003, 393.)

Tämä Eastonin esittämä kannatuksen jakautuminen spesifiin ja diffuusiin tukeen on vakiintunut akateemisessa tutkimuksessa (esim. Hooghe & Marien 2013; Linde & Ekman 2003; Norris 1999c). Kannatuksen synonyymina on usein puhuttu poliittisesta luottamuksesta, vaikka kannatuksen ja luottamuksen käsitteiden voidaankin katsoa hieman poikkeavan toisistaan (Kestilä-Kekkonen & Söderlund 2015). Ero spesifin ja diffuusin luottamuksen välillä on keskeinen, sillä ihmiset voivat luottaa poliittisen järjestelmän perustaan ja samaan aikaan tuntea epäluottamusta vallassa olevia poliitikkoja tai puolueita kohtaan; demokratiassa kansalaiset tietävät, että heillä on tarvittaessa mahdollisuus vaihtaa epäsuositut vallanpitäjät. Ihmisten diffuusin kannatuksen taso voi siis olla korkea, vaikka heidän spesifi kannatuksensa olisikin heikkoa. (Mattila & Sänkiäho 2005, 75.) Tärkeä vakaan demokratian piirre onkin, että kansalaisten epäluottamus poliittisia toimijoita ja instituutioita kohtaan ei vähennä demokraattisen järjestelmän luottamusta ja arvostusta (Karvonen & Paloheimo 2005, 292).

Kansalaisten poliittinen tuki voi Eastonin mukaan kohdistua poliittiseen yhteisöön, regiimiin tai auktoriteetteihin. Näistä tuen kohteista poliittiseen yhteisöön kohdistuva tuki on kaikista diffuuseinta ja auktoriteetteihin kohdistuva tuki spesifeintä. Termillä poliittinen yhteisö Easton (1965, 176) viittaa kansalaisten yhteenkuuluvuuden tunteeseen – ”koossapitävään sementtiin” –, joka on poliittisen järjestelmän taustalla. Toinen tuen kohde, regiimi, taas on varsin laaja käsite, jonka piiriin kuuluvat poliittisen järjestelmän arvot, normit ja auktoriteettien rakenne. (Mt., 171–177, 190–194.) Demokraattisissa valtioissa regiimin arvot, normit ja auktoriteettien rakenne siis kuvaavat muiden muassa demokratian perusperiaatteita sekä niitä instituutioita ja käytäntöjä, jotka liittyvät vallanjakoon ja kaikkia yhteisön jäseniä sitovien päätösten tekemiseen ja toimeenpanoon. Viimeinen kolmesta Eastonin määrittelemästä tuen kohteesta ovat auktoriteetit eli poliittiset toimijat, jotka ovat valtaa pitäviä henkilöitä, kuten poliitikkoja (mt., 212).

Edellä kuvattuun Eastonin kolmijakoon pohjautuen Norris on esittänyt *Critical citizens* -teoksessaan (1999c) tarkemman poliittisen tuen jaottelun, joka on viisitahoinen (taulukko 5). Eastonin (1965) tavoin myös viisitahoisessa jaottelussa kaikista diffuusein tuen kohde on poliittinen yhteisö ja spesifeimmällä tasolla ovat poliittiset toimijat. Eastonista poiketen viisitahoisessa jaottelussa regiimi sen sijaan on jaettu kolmeen osaan: poliittisen järjestelmän perusperiaatteisiin, poliittisen järjestelmän toimintaan ja poliittisiin instituutioihin. Norrisin mukaan tämä jaottelu huomioi sen, että kansalaiset saattavat arvostaa demokraattisia periaatteita, mutta olla silti tyytymättömiä demokraattisen järjestelmän toimintaan tai poliittisiin instituutioihin, mikä Eastonin jaottelun pohjautuen ei ole mahdollista. (Norris

1999a, 9–11.)

Taulukko 5. Kansalaisten kannatuksen kohdentuminen Eastonin kolmitasoisessa ja Norrisin viisitasoisessa jaottelussa. Eastonin jaottelu on esitetty taulukossa vasemmalla ja Norrisin jaottelu oikealla ”Kannatuksen kohde” –kohdan alla.

Kannatuksen kohde		Kannatuksen aihe
Easton (1965)	Norris (1999c)	
Poliittinen yhteisö		Omaa kansakuntaa ja sen historiaa kohtaan tunnettu ylpeys. Yleinen halukkuus työskennellä yhdessä poliittisesti
Regiimi	Poliittisen järjestelmän perusperiaatteet	Demokratian perusperiaatteiden ja demokraattisten arvojen kannatus
	Poliittisen järjestelmän toiminta	Demokraattisen järjestelmän toiminnan yleinen arviointi
	Politiikan instituutiot	Poliittisen järjestelmä eri instituutioita, kuten hallitusta, parlamenttia, oikeuslaitosta ja valtionhallintoa, kohtaan tunnettu luottamus
Politiikan toimijat		Poliittisia johtajia ja puolueita kohtaan tunnettu kannatus

Lähteet: Easton 1965; Norris 1999c; Dalton 1999, 58; Linde & Ekman 2003, 394; Mattila & Sänkiahö 2005.

Aiemmin tarkasteltujen poliittisen kiinnostuksen ja kansalaispätevyyden tavoin myös poliittisen luottamuksen taso vaihtelee kansalaisten keskuudessa väestöryhmittäin, mutta saadut tutkimustulokset ovat ristiriitaisia. Daltonin (2004, 86–96) mukaan 1950-luvun lopulla koulutus ja tulotaso olivat positiivisesti yhteydessä korkeampaan poliittiseen luottamukseen. Koulutuksen positiivinen vaikutus on kuitenkin hänen mukaansa heikentynyt 1990-luvun loppuun mennessä kaikissa hänen tutkimissaan teollisuusmaissa Norjaa lukuun ottamatta. Yhdysvalloissa, Japanissa, Sveitsissä ja Japanissa koulutuksen ja poliittisen luottamuksen suhde on laskenut niin paljon, että niiden välisen korrelaation suunta on muuttunut – näissä maissa korkeasti koulutettujen poliittinen luottamus on siis heikompaa kuin vähemmän koulutettujen. Yhdysvalloissa myös tulotaso oli 1990-luvun lopulla negatiivisesti yhteydessä poliittiseen luottamukseen.

Schäfer puolestaan on päätenyt ESS-aineiston perusteella täysin päinvastaiseen tulokseen: enemmän ansaitsevat ja paremmin koulutetut ovat tyytyväisempiä poliittisen järjestelmän toimintaan kuin muut kansalaiset. Lisäksi työttömien tyytyväisyys on työssäkäyviä alhaisempaa varsinkin maissa, joissa on korkea työttömyys. Osa maiden välisistä tyytyväisyyseroista taas selittyy hänen mukaansa eroilla

tulonjaossa. (Schäfer 2013, 14–15.) Myös Anderson ja Singer (2008, 22) ovat havainneet maan suurten tuloerojen heikentävän tyytyväisyyttä poliittisen järjestelmän toimintaan ja luottamusta instituutioihin, kuten parlamenttiin, oikeuslaitokseen ja poliisiin. Schäferin ja Andersonin ja Singerin havaitsema yhteys maan tulonjaon tasaisuuden ja poliittisen luottamuksen välillä vaikuttaa kertovan siitä, että kansalaiset ottavat huomioon paitsi omansa myös ympäröivässä yhteiskunnassa elävien ihmisten tilanteen arvioidessaan sitä, miten järjestelmä toimii suhteessa heidän odotuksiinsa. Paremmien ansaitsevien ja koulutettujen korkeampi luottamus ei sinänsä olisi erityisen yllättävää, sillä heidän odotuksensa siitä, miten demokraattisen järjestelmän tulisi toimia, todennäköisesti täyttyvät paremmin kuin vähemmän ansaitsevien ja koulutettujen. Daltonin (2004, 86–96) päinvastaisista tuloksista taas on löydettävissä ”ironiaa”, kuten hän itse toteaa – paremmassa asemassa olevat ovat luultavasti hyötynyt yhteiskunnasta enemmän, mutta silti heidän poliittinen luottamuksensa on laskenut muita nopeammin. Tulosten ollessa näin ristiriitaisia on selvää, että väestöryhmien välisiä eroja kartoittavia laajoja tutkimuksia tarvittaisiin vielä lisää.

Sosiodemografisten tekijöiden lisäksi kansalaisten poliittiseen luottamukseen vaikuttavat myös monet muut tekijät, kuten maan taloudellinen tilanne, kansalaisten kasvaneet odotukset julkista valtaa kohtaan, postmateriaalisten arvojen kannatus (ks. esim. Dalton 2004), vaalitapa ja se, onko kansalaisen kannattama puolue hallituksessa vai oppositiossa (Anderson & Guillory 1997). Kaiken kaikkiaan poliittiseen luottamukseen vaikuttavia tekijöitä on siis hyvin paljon.

Kansalaisten poliittisen luottamuksen tasoon vaikuttavien tekijöiden lisäksi tutkijat ovat tarkastelleet myös luottamuksen seurauksia etenkin pitkällä aikavälillä. Eastonin (1965, 273) mukaan diffuusi tuki ei lyhyellä aikavälillä riipu järjestelmän suoriutumisesta, mutta pidemmällä aikavälillä poliittisen järjestelmän kansalaisilta saama tuki voi laskea. 1970-luvulta lähtien pelko poliittisen luottamuksen vähenemisestä yhdistettynä Yhdysvalloissa 1970-luvuilla tapahtuneisiin poliittisiin muutoksiin saikin monet tutkijat puhumaan ”demokratian kriisistä” (ks. esim. Crozier, Huntington & Watanuki 1975). Rauhallisemman 1980-luvun jälkeen teorian demokratian kriisistä nousivat taas pinnalle 1990-luvulla. Kommunismin kukistumisesta huolimatta etenkin Yhdysvalloissa huolestuttiin kansalaisten poliittisesta passiivisuudesta. (Norris 1999a, 4–6.)

Näille demokratian kriisiä povaaville teorioille on kuitenkin esitetty vasta-argumentteja ainakin kolmesta eri näkökulmasta, joiden kaikkien mukaan on liioiteltua puhua demokratian kriisistä. Ensinnäkin on huomautettu, että kansalaisten koulutuksen kehittyessä heidän kykynsä arvioida

kriittisesti poliittista järjestelmää, sen toimintaa ja tuotoksia paranee. Tämän vuoksi poliittisen luottamuksen heikkeneminen ei välttämättä ole ollut huono asia (Mattila & Sänkiaho 2005, 75), sillä perusteettoman korkeaa luottamustakaan ei voi pitää hyvänä asiana (Wiberg 1986, 148). Toinen demokratian kriisi -teorioita kritisoiva näkökulma liittyy poliittisen luottamuksen ja vaaliosallistumisen laskemisen väitettyyn yhteyteen. Vaikka poliittinen luottamus ja vaaliosallistuminen olisivatkin laskeneet, samaan aikaan erilaisten uusien osallistumismuotojen, kuten mielenosoitusten tai vetoomuksen allekirjoittamisen, suosio on kasvanut (Mattila & Sänkiaho 2005, 75). Poliittisen luottamuksen väheneminen ei siis kokonaisuudessaan olisi johtanut poliittisen osallistumisen vähenemiseen, vaikka vaaliosallistumisen suosio olisikin laskenut. Poliittista osallistumista käsitellään tarkemmin seuraavassa alaluvussa.

Kolmanneksi demokratian kriisi -teorioita on kritisoitu monien empiiristen tutkimusten perusteella, joiden mukaan poliittinen luottamus ei itse asiassa ole kovinkaan merkittävästi laskenut. Tästä tutkijat ovat kuitenkin jossakin määrin erimielisiä. Fuchsin, Guidorossin ja Svenssonin (1995) mukaan poliittisen järjestelmän nauttima luottamus Länsi-Euroopassa pysyi vuosina 1976–1991 varsin samanlaisena. Listhaug ja Wiberg (1995) puolestaan eivät havainneet 1980-luvun aikana tapahtuneen poliittisiin instituutioihin kohdistuvan luottamuksen vähenemistä.

Daltonin (1999) laajemmassa ja hieman uudemmassa tutkimuksessa kannatuksen spesifimpien muotojen laskusta kehittyneissä teollisuusmaissa löytyi kuitenkin näyttöä. Hänen mukaansa kansalaisten luottamus on laskenut niin poliitikkoja, hallitusta kuin poliittisia instituutioitakin kohtaan. Demokratian periaatteiden kannatus on sen sijaan pysynyt korkeana. Uudemmassa tutkimuksessaan Dalton päätyi samankaltaisiin tuloksiin (Dalton 2004, 45–48). Myös Klingemann (1999) toteaa demokratian hallintomuotona nauttivan laajaa kannatusta maailmanlaajuisesti.

Demokratian laajasta kannatuksesta huolimatta kansalaisten suhtautuminen poliittisia toimijoita, instituutioita ja poliittista järjestelmää kohtaan näyttää siis muuttuneen. Näitä kansalaisia, jotka hyväksyvät demokraattiset arvot ja perusperiaatteet mutta ovat aikaisempaa tyytymättömämpiä demokraattisten instituutioiden ja demokratian toimivuuteen, on kutsuttu ”kriittisiksi kansalaisiksi” (*critical citizens*) (Dalton 1999; Norris 1999a; Norris 1999b) tai ”tyytymättömiksi demokraateiksi” (*dissatisfied democrats*) (Klingemann 1999).

Demokratian periaatteiden ja arvojen korkean kannatuksen perusteella useat tutkijat (esim. Fuchs ym. 1995, 323; Dalton 1999, 75; Dalton 2004, 200; Klingemann 1999, 31; Norris 1999a, 24) ovat todenneet

demokratian kriisiä povaavat teorit yliampuiksi. Keskustelu ja tutkimus poliittisen luottamuksen vähentymisen seurauksista ovat kuitenkin jatkuneet vilkkaana. Esimerkiksi Putnam (2000, 47) katsoi kansalaisten hallitusta kohtaan tuntemaan kyynisyyden olevan haitaksi, sillä se horjuttaa kansalaisten poliittiseen osallistumiseen vaadittavan motivaation löytymistä ja yllä pysymistä. Norrisin (1999b, 269–270) tutkimuksessa seurausten katsotaan kuitenkin olevan vielä verraten vähäisiä. Hänen mukaansa kansalaisten kasvanut kriittisyys voi olla hyvästä, jos se luo painetta kehittää edustuksellista ja suoraa demokratiaa. Esimerkkinä tästä Norris mainitsee institutionaaliset muutokset, joita on tehty niin Yhdysvalloissa, Italiassa, Uudessa-Seelannissa, Japanissa kuin Britanniassa. Toistaiseksi vakaat demokratiat ovat hänen mukaansa siis selvinneet kriittisten kansalaisten luomista paineista hyvin. Myös Dalton (2004, 161) mainitsee yhdeksi alentuneen poliittisen luottamuksen seuraukseksi monissa maissa tehdyt institutionaaliset uudistukset.

Dalton on kuitenkin havainnut institutionaalisten uudistuksen lisäksi poliittisen luottamuksen seurausten näkyvän jo monella muullakin tapaa: Epäluottamusta tuntevat kansalaiset esimerkiksi jättävät todennäköisemmin noudattamatta hallinnon määräyksiä niin verojen maksamisen kuin lakien yleisen kunnioittamisenkin osalta. Luottamuksen väheneminen on myös vähentänyt ihmisten vaaleihin liittyvää poliittista osallistumista, kuten äänestämistä ja työskentelyä vaalikampanjoiden eteen. Hallitusta kohtaan epäluottamusta tuntevat suhtautuvat toisaalta innokkaammin suoran demokratian keinojen käyttöä kohtaan. Daltonin mukaan näiden korrelaatioiden vahvuus riippuu siitä, mitä luottamuksen kohdetta käytetään selittävänä muuttujana: Kaikista spesifein tuen muoto eli poliittisia toimijoita kohtaan tunnettu kannatus ei juurikaan vaikuta edellä mainittuihin yhteyksiin. Poliittisia instituutioita ja poliittista järjestelmää kohtaan tunnettu epäluottamus puolestaan vaikuttaa vahvemmin. (Mt., 157–186.) Tämä havainto tukee ajatusta siitä, että alhainen spesifi tuki ei välttämättä ole demokratian kannalta haitallista, vaan kyse voi olla normaalista ja perustellusta edustukselliseen demokratiaan kuuluvasta kriittisyydestä. Alhainen diffuusi kannatus sen sijaan voi johtaa kansalaisten sellaiseen käyttäytymiseen, joka vaikeuttaa poliittisen järjestelmän toimintaa.

Uudemmat tutkimustulokset ovat vielä hieman laajentaneet ja vahvistaneet kuvaa vähentyneen poliittisen luottamuksen seurauksista. Martinin (2010, 710–711) Australiasta saamien tulosten perusteella hallitusta kohtaan tunnetulla alhaisella luottamuksella on vaikutusta kansalaisten poliittiseen osallistumiseen: alhaista luottamusta tuntevat pitävät äänestämistä vähemmän tärkeänä kuin muut ja osallistuvat todennäköisemmin mielenosoituksiin tai allekirjoittavat vetoouksia. Marienin ja Hooghen

(2011, 282–283) tutkimus puolestaan antaa vahvistusta Daltonin (2004) tulokselle, jonka mukaan vähemmän hallitukseen luottavat kansalaiset kannattavat vähemmän lakien noudattamista. Marienin ja Hooghen mukaan kansalaisten vähäisempi halu noudattaa päätöksiä vapaaehtoisesti voi johtaa pakkotoimien käyttöön, mikä tekisi julkisen vallan toiminnasta vaikeampaa ja kalliimpaa.

3.5. Poliittinen osallistuminen

Aikaisemmissa alaluvuissa on tarkasteltu kansalaisten poliittista kiinnittymistä asenteiden – kansalaispätevyyden sekä poliittisen kiinnostuksen ja luottamuksen – kautta. Asenteellisesta kiinnittymisestä siirrytään nyt toiminnalliseen kiinnittymiseen eli tarkastellaan kansalaisten poliittista osallistumista, jota voidaan pitää demokraattisen yhteiskunnan tukipilarina (Grönlund ym. 2005b, 119). Länsimaissa laajimmin käytetty poliittisen osallistumisen tapa on äänestäminen vaaleissa, mutta 1960-luvulta alkaen erilaiset uudet poliittisen osallistumisen muodot, kuten mielenosoitukset tai vetoomusten allekirjoittaminen, ovat yleistyneet merkittävästi (Topf 1995b, 52) ja näistä osallistumismuodoista on tullut yleisesti hyväksyttyjä (Norris 2002, 192–198). Pieni osa kansalaisista käyttää poliittiseen vaikuttamiseen myös laittomia keinoja ja väkivaltaa, mutta näiden käytöstä ei kuitenkaan ole tullut yleisesti hyväksyttyä protestimuotoa (Van Aelst & Walgrave 2001, 464).

Poliittiseksi osallistumiseksi mielletävä toiminta voidaan määritellä monin eri tavoin. Uusien osallistumismuotojen yleistyminen on myös muuttanut määritelmiä. Vielä 1960-luvulla osallistumista tarkasteltiin lähes pelkästään vaaliosallistumisen kautta (Teorell, Torcal & Montero 2007, 335). Verban ja Nien (1987, 2) moniulotteisemman määritelmän mukaan ”poliittinen osallistuminen viittaa niihin tavallisten kansalaisten toimiin, joiden on tarkoitus vaikuttaa enemmän tai vähemmän suorasti julkista valtaa käyttävien henkilöiden valintaan ja/tai heidän tekemiinsä toimiin”. Tämän määritelmän mukaan poliittinen osallistuminen kattaa siis muutkin osallistumismuodot kuin äänestämisen, mutta vain, jos vaikuttamisen kohteena on vallanpitäjän valinta tai hänen tekemisensä.

Todellisuudessa kansalaisten vaikuttamisen kohteena ovat kuitenkin usein myös esimerkiksi yritykset ja kansalaisjärjestöt. Tämän vuoksi poliittista osallistumista kuvaa kattavammin Bradyn (1999, 737) määritelmä, jonka mukaan poliittinen osallistuminen on ”tavallisten kansalaisten toimintaa, joka suuntautuu vaikuttamaan joihinkin poliittisiin lopputulemiin”. Vaikuttamisen kohteena ei siis tarvitse olla valtaa käyttävä henkilö, vaan mikä tahansa poliittinen lopputulema.

Laillisia osallistumiskeinoja käyttämällä kansalainen antaa epäsuorasti tukensa poliittiselle

järjestelmälle (Topf 1995a, 28–29). Poliittisen osallistumisen laillisten muotojen käyttämisen voi siis ajatella kertovan siitä, että kansalainen ei koe laittomien vaikutuskeinojen käyttöä tarpeelliseksi ja toisaalta kokee voivansa vaikuttaa laillisinkin keinoin – ainakin siinä määrin, että osallistumiseen käytetty vaivannäkö tuntuu paremmalta vaihtoehdolta kuin passivoituminen.

Demokratioissa on kuitenkin myös aina joukko kansalaisia, joiden poliittinen osallistuminen on vähäistä. Kaikki kansalaiset eivät käytä äänioikeuttaan edes sellaisissa maissa, joissa äänestämättä jättämisestä uhataan sakkorangaistuksella. Äänestysaktiivisuuden laskemisesta on useissa länsimaissa kannettu enenevässä määrin huolta viimeisten vuosikymmenten aikana, mutta näkemykset aktiivisuuden todellisesta kehityksestä toisen maailmansodan jälkeen ovat vaihdelleet. Topf (1995a, 39–40, 50) analysoi 18 länsieurooppalaisen maan äänestysprosenttien laskeneen keskimäärin kolmella prosenttiyksiköllä ajanjaksojen 1945–1949 ja 1985–1989 välillä. Hänen mukaansa tämä kolmen prosenttiyksikön muutos kertoo äänestysaktiivisuuden huomattavasta vakaudesta varsinkin, kun aikavälille sijoittuneet huomattavat institutionaaliset ja väestölliset muutokset otetaan huomioon. Norris (2002, 47–48) ja Franklin (2002, 149–150) ovat päätyneet samanlaiseen johtopäätökseen: äänestysosallistuminen on laskenut, mutta vain melko lievästi.

Toisenlaiseen tulokseen ovat päätyneet esimerkiksi Grönlund ym. (2005b, 119–121), joiden tarkastelemissa 25 länsimaassa äänestysaktiivisuus laski ajanjaksojen 1960–1969 ja 1990–2001 välillä keskimäärin 6,3 prosenttiyksiköllä – siis noin kolme prosenttiyksikköä enemmän kuin Topfin laskelmissa. Näistä maista seitsemässä äänestysaktiivisuuden lasku oli yli 10 prosenttiyksikköä. Tutkijoiden saamiin tuloksiin äänestysosallistumisen laskun jyrkkyydestä näyttää siis vaikuttavan se, millä aikavälillä tarkastelu on tehty. 1960-luku oli länsimaissa korkean vaaliosallistumisen aikaa (Topf 1995a, 40), joten nykytilanteen vertailu 1960-lukuun johtaa dramaattisempaan tulokseen kuin vertailu 1940-luvun loppuun.

Äänestysaktiivisuuden muutokset eivät ole olleet kaikissa maissa samansuuntaisia. Esimerkiksi Suomessa lasku on ollut huomattavasti jyrkempää, kun taas Britanniassa trendi on ollut hieman nouseva (Topf 1995a, 40–43). Borgin (2013, 21) mukaan Suomessa äänestysaktiivisuuden laskemisen taustalla on todennäköisimmin ainakin vähentynyt äänestämistä kohtaan tunnettu velvollisuudentunne ja puoluekiinnittymisen heikentyminen. Maiden välinen vaihtelu on itse asiassa selvästi suurempaa kuin maiden sisäinen vaihtelu: mikään yksittäinen sosioekonominen tai -demografinen tekijä ei selitä henkilön osallistumista yhtä paljoa kuin se, missä maassa henkilö asuu (Franklin 2002, 150). Silti

maiden sisälläkin äänestysaktiivisuudessa on runsaasti eroja erilaisten väestöryhmien välillä. Jo 1920- ja 1930-luvuilla tiedettiin, että korkeammassa sosiaalisessa asemassa olevat äänestävät todennäköisemmin kuin heikommassa asemassa olevat (Lijphart 1997, 1–2). Nykyisin sosioekonomisten ja -demografisten muuttujien vaikutusten tutkimusta pidetäänkin yhtenä neljästä äänestämistutkimuksen pääsuunnasta (Martikainen, Martikainen & Wass 2005, 646).

Demokratian kannalta väestöryhmien väliset erot äänestysaktiivisuudessa ovat yksi alhaisen vaaliosallistumisen negatiivisista seurauksista, sillä äänestämättä jättäneiden poliittinen ja ideologinen suuntautuminen saattaa olla erilainen kuin äänestäneillä. Tällöin äänestysaktiivisuus saattaa siis olla suoraan yhteydessä vaalien lopputulokseen ja siihen, millaista politiikkaa maassa harjoitetaan. (Anduiza Perea 2002, 646.) Korkean äänestysosallistumisen maissa yhteys sosioekonomisen aseman ja äänestamisaktiivisuuden välillä on pienempi kuin matalan äänestysaktiivisuuden maissa. Tämä ei ole yllättävää, sillä kun äänestämättömien joukko on pienempi, hajontakin on todennäköisesti pienempää. (Lijphart 1997, 2–3.)

Sosioekonomisista tekijöistä ammattiin perustuvat yhteiskuntaluokat ovat perinteisesti olleet keskiössä äänestyskäyttäytymistä selitettäessä. Useissa länsimaissa puoluejärjestelmä muodostui yhteiskunnallisten luokkajakojen mukaan, jolloin myös kansalaisten poliittinen mobilisaatio tapahtui näiden jakojen perusteella. Äänestysaktiivisuuden laskeminen on kuitenkin vaikuttanut siihen, että mobilisaatio ei enää tapahdu yhtä suuressa määrin yhteiskuntaluokkien mukaan. Luokkien väliset erot äänestysaktiivisuudessa ovat kasvaneet, ja etenkin työväenluokan keskuudessa aktiivisuus on laskenut. (Martikainen ym. 2005, 647.)

Ammattiin perustuvien yhteiskuntaluokkien lisäksi myös muut sosiodemografiset ja -ekonomiset tekijät selittävät äänestämistä. Ryhmien väliset erot voivat olla hyvin selkeitä: esimerkiksi Suomessa vuoden 1999 eduskuntavaaleissa paremmassa sosioekonomisessa asemassa olevat äänestivät 20–45 prosenttiyksikköä aktiivisemmin kuin heikommassa asemassa olevat. Tuloilla ja varallisuudella on selkeä äänestämistä lisäävä vaikutus, ja myös koulutus on yhteydessä suurempaan todennäköisyyteen äänestää. (Mt., 647, 667.) Koulutuksen uskotaan parantavan monia sellaisia kansalaisten taitoja, jotka vaikuttavat suorasti tai epäsuorasti äänestämisen todennäköisyyteen: Kognitiivisten taitojen kehittyminen helpottaa poliittisten ja yhteiskunnallisten asioiden ymmärtämistä ja oppimista. Koulutus on myös vahvasti yhteydessä korkeampaan sosioekonomiseen asemaan, mikä voi lisätä poliittista osallistumista, sillä asiantuntija- ja esimiestehtävissä olevilla henkilöillä on yleensä korkeammat tulot

ja joustavammat työajat. (Norris 2002, 91.)

Työttömyyden vaikutuksesta äänestysaktiivisuuteen on saatu toisistaan poikkeavia tuloksia. Burdenin ja Wichowskyn (2014, 896) mukaan Yhdysvalloissa työttömät jättivät työssäkäyviä todennäköisemmin äänestämättä. Kernin ym. (2015, 475–476) ESS-aineistolla toteuttaman tutkimuksen mukaan työttömyys taas ei selitä äänestämistä tilastollisesti merkittävästi. Yhdysvalloista ja Euroopasta saatujen havaintojen poikkeavuuden voi selittää esimerkiksi se, että Euroopassa työttömyysturva on keskimäärin parempi kuin Yhdysvalloissa, minkä ansiosta työttömyyden muut vaikutukset Euroopassa jäävät Yhdysvaltoja pienemmiksi.

Kansalaisten äänestamisaktiivisuuteen ei vaikuta vain heidän oma sosiaalinen asemansa, vaan myös muiden kansalaisten tulotaso – tulojen epätasaisuus on nimittäin vahva äänestämistä selittävä tekijä (Solt 2010). Etenkin alimmissa tuloluokissa se oli merkittävä äänestämistä selittävä tekijä Soltin (2008, 56–58) tutkimissa rikkaissa teollisuusmaissa; sen sijaan korkeimmin ansaitsevan viidenneksen äänestysaktiivisuuden kohdalla maan tulojenjaon epätasaisuus ei enää ollut tilastollisesti merkitsevä tekijä.

Myös ikä on tärkeä äänestysaktiivisuutta selittävä tekijä: etenkin nuoret äänestävät selvästi muita harvemmin (Martikainen ym. 2005, 666). Sukupuolten väliset erot äänestysaktiivisuudessa ovat länsimaissa viimeisten vuosikymmenten aikana tasoittuneet, mutta naisten vaaliosallistuminen on monissa tapauksissa edelleen miehiä alhaisempaa (Trechsel 2007, 114–115). Suomessa tilanne on tosin jo selvästi kääntynyt, sillä naiset ovat äänestäneet miehiä vilkkaammin vuoden 1987 eduskuntavaaleista lähtien (Grönlund ym. 2005b, 124).

Äänestämisen lisäksi kansalaisilla on muitakin mahdollisuuksia osallistua vaaleihin esimerkiksi olemalla ehdolla vaaleissa tai mukana vaalikampanjatyössä joko työ- tai rahallisen panoksen kautta. Näitä vaaleihin liittyviä osallistumisen muotoja on nimitetty perinteisiksi poliittisen osallistumisen tavoiksi. Niiden rinnalle on viimeisten vuosikymmenten aikana noussut ja vakiintunut myös muita poliittisen vaikuttamisen keinoja, kuten mielenosoituksiin osallistuminen tai vetoomuksen allekirjoittaminen, joita on kutsuttu ei-perinteisiksi (*non-traditional* tai *unconventional*) osallistumistavoiksi. (Marien ym. 2010, 187–188.) Ei-perinteinen osallistuminen herätti niin poliitikoiden kuin tutkijoiden kiinnostuksen Yhdysvalloissa 1960-luvun protestiaaltojen myötä, mutta pian aihepiirin tutkimusta alettiin tehdä muissakin länsimaissa (Barnes & Kaase 1979, 13).

Perinteisten ja ei-perinteisten osallistumismuotojen välinen ero liittyy juuri osallistumisen luonteen

institutionalisuuteen: ei-perinteinen toiminta on usein luonteeltaan epäsäännöllistä eikä helposti ennustettavissa, sillä se on usein sidoksissa johonkin tiettyyn tapahtumaan (Bengtsson ym. 2005, 149). Toisin kuin perinteisessä osallistumisessa, ei-perinteisessä osallistumisessa vaikuttamisen kohteena ei välttämättä ole vaaleilla valittu henkilö ja vaikuttaminen voi tapahtua kokonaan poliittisen järjestelmän ulkopuolella (Marien ym. 2010, 188). Ajallisesta erottelusta perinteisten ja ei-perinteisten osallistumistapojen välillä sen sijaan ei ole kyse, sillä esimerkiksi laajamittaisten ostoboikottien tausta ulottuu ainakin 1700-luvulle asti (Friedman 1999, 3). Tätä taustaa vasten puhe ei-perinteisistä osallistumismuodoista tuntuu hieman epäsopivalta. Kun vielä otetaan huomioon näiden osallistumismuotojen viime vuosikymmeninä tapahtunut suosion lisääntyminen, onkin ”luontevampaa puhua poliittisen osallistumisen uusista muodoista” (Bengtsson ym. 2005, 149).

Englanninkielisessä kirjallisuudessa termin ei-perinteinen osallistuminen ohella käytetään myös nimitystä protestipolitiikka (*protest politics*) (ks. esim. Dalton 2002; van Aelst & Walgrave 2001; Norris 2002, 188–212). Tämäkään termi ei kuitenkaan välttämättä kuvaa osuvasti kaiken uuden poliittisen toiminnan luonnetta. Kuten Norris (2002, 192) toteaa, poliittisen ja sosiaalisen toiminnan raja on hämärtynyt: esimerkiksi vapaaehtoistoiminnassa kannustimena voi olla ennemminkin halu harrastaa kuin vaikuttaa. Varsinkaan tällöin protestitoiminnasta puhuminen ei tunnu luontevalta, kun toiminnan pääasialliset kannustimet ovatkin sosiaalisia. Toisaalta laillisista uusista poliittisen toiminnan muodoista on tullut yleisesti hyväksytty tapa vaikuttaa. Kyse ei siis välttämättä ole protestista, vaan joillekin kansalaisille luontaisesta tavasta vaikuttaa. Lisäksi on huomioitava, että myös perinteisen osallistumisen puitteissa on mahdollista protestoida: tyhjä äänestyslappu, Aku Ankan äänestäminen, äänestämättömyys tai puolueen jäsenyydestä eroaminen voi olla protestikäyttäytymistä siinä missä mielenosoitukseen osallistuminenkin. Näistä syistä käytän tässä tutkielmassa termiä uudet poliittisen osallistumisen muodot.

Norrisin (2002, 188–212) tutkimuksen tuloksia uusien poliittisen osallistumisen muotojen yleisyydestä kahdeksassa länsimaassa on kuvattu taulukossa 6. Yleisin toiminnan muoto on vetoomuksen allekirjoittaminen. Sen suosio on kasvanut 32 prosentista 1970-luvun alussa 60 prosenttiin 1990-luvun puolivälissä. Kaikkien uusien osallistumismuotojen suosio on noussut hieman, mutta ostoboikotit ovat yleistyneet suhteellisesti eniten – niiden suosio on kolminkertaistunut viidestä prosentista 15 prosenttiin.

Taulukko 6. Joidenkin uusien poliittisten osallistumismuotojen suosio Britanniassa, Saksassa, Alankomaissa, Itävallassa, Yhdysvalloissa, Italiassa, Sveitsissä ja Suomessa 1970-luvun alusta 1990-luvun puoliväliin. Osallistuneiden prosenttiosuudet.

Toiminnan muoto	1970-luvun alku	1980-luvun alku	1990	1990-luvun puoliväli
Vetoomuksen allekirjoittaminen	32	46	54	60
Mielenosoitukseen osallistuminen	9	14	18	17
Osallistuminen ostoboikottiin	5	8	11	15
Osallistuminen epäviralliseen laksoon	2	3	4	4
Rakennuksen valtaaminen	1	2	2	2

Lähde: Norris 2002, 198.

Uusien poliittisen osallistumisen muotojen suosio on siis viimeisten vuosikymmenten aikana kasvanut merkittävästi. Suurempi osallistujien joukko myös todennäköisesti tarkoittaa, että uusien poliittisen toiminnan muotojen käyttäjät jakaantuvat aiempaa tasaisemmin eri väestöryhmien kesken (Marien ym. 2010, 205). Monia uusia osallistumismuotoja käyttää tosin edelleen vain pieni joukko kansalaisista, ja todellisuudessa uusienkin osallistumismuotojen käyttäjien keskuudessa tietyt ryhmät ovat selkeästi aliedustettuina. Vahvimmin uusien osallistumismuotojen käyttöä selittävät koulutus ja tulotaso (Norris 2002, 200–201; van Aelst & Walgrave 2001, 466, 480–482), jotka ovat myös tärkeitä perinteistä osallistumista selittäviä tekijöitä. Van Aelstin ja Walgraven (2001, 466) mukaan heikommassa sosiaalisessa asemassa olevien alhaisempaa osallistumista selittää se, että heillä on vähemmän resursseja perustaa poliittisia järjestöjä, jotka jossakin määrin auttavat osallistumaan myös uusin poliittisin keinoin. Myös Marienin ym. (2010) mukaan uuden osallistumisen muodot ovat suositumpia korkeammin koulutettujen keskuudessa, ja koulutukseen perustuvat erot näkyvät jopa selkeämmin uusien kuin perinteisten osallistumismuotojen käytössä. Uudet poliittisen osallistumisen muodot eivät siis välttämättä korjaa perinteisten osallistumistapojen aiheuttamaa epätasaisesti jakautunutta osallistumista vaan jopa lisäävät sitä: osa kansalaisista osallistuu niin uusin kuin perinteisinkin keinoin, kun taas osa kansalaisista ei osallistu millään tavalla.

Verban ym. (1995, 269–270) kansalaishalukkuuden mallin (*civic voluntarism model*)⁶ mukaan kansalaisten poliittiseen osallistumiseen vaikuttaa kolme tekijää: resurssit, poliittiset asenteet ja mobilisointi. Ilman osallistumiseen vaadittavia resursseja – rahaa, aikaa ja esimerkiksi työskentelyn ja

⁶Verba ym. (1995) ovat valinneet tarkoituksella mallilleen varsin abstraktin nimen mahdollistaakseen kaikki siihen sisältyvät osallistumista selittävät tekijät mallin alle.

järjestötoiminnan kautta kehittyviä kansalaistaitoja –, henkilö ei voi osallistua. Resurssien lisäksi osallistumisen todennäköisyyttä lisää kuitenkin myös se, että henkilön asenteet politiikkaa kohtaan ovat suotuisat. Myös toisen henkilön pyyntö osallistua eli mobilisointi voi olla merkittävä tekijä. Asenteet tai mobilisointi eivät kuitenkaan ole välttämättömiä osallistumisen edellytyksiä, vaan osallistumista tapahtuu ilman näitäkin.

Verba ym. mallin mukaan resurssit ovatkin tärkein osallistumiseen vaikuttava tekijä. Resurssirajoitteet vaikuttavat poliittisen osallistumisen aiheuttamien kulujen ja siitä saatavien hyötyjen suhteeseen negatiivisesti. Kaikki poliittisen osallistumisen muodot edellyttävät osallistujalta joko ajan tai rahan käyttämistä. Kansalaishalukkuuden mallissa osallistumista selittävät myös poliittiset asenteet, kuten poliittinen kiinnostus. Verba ym. pohtivatkin onko osallistumattomuus kiinnostumattomuutta vai kykenemättömyyttä. He kuitenkin huomauttavat, että poliittiseen kiinnostukseen vaikuttavat osittain samat sosioekonomiset tekijät kuin osallistumiseenkin. Kyse ei siis ole pelkästään yksilön tekemistä päätöksistä, sillä poliittiset asenteetkin ovat seurausta monista sellaisista asioista, joihin yksilöllä ei ole mahdollisuutta vaikuttaa. (Verba ym. 1995, 526–527.)

Kansalaisten osallistuminen uusilla ja perinteisillä tavoilla on mahdollista jakaa neljään ryhmään. Osa kansalaisista on *aktivisteja*, jotka osallistuvat sekä perinteisillä että uusilla tavoilla. *Traditionalistit* osallistuvat politiikkaan pääasiassa perinteisillä tavoilla, kun taas *uusaktivistit* käyttävät lähinnä uusia osallistumismuotoja. *Passiiviset* eivät osallistu sen paremmin uusin kuin perinteisinkään tavoin. Suomen vuoden 2003 eduskuntavaalitutkimuksen perusteella aktivisteja on etenkin keski-ikäisten, suurituloisten ja yliopistokoulutuksen suorittaneiden keskuudessa. Traditionalisteja taas on etenkin vanhempien ja kohtalaisen korkeasti koulutettujen keskuudessa. Vain uusia osallistumisen tapoja käyttävät uusaktivistit ovat yliedustettuina nuorten keskuudessa. Passiivisia kansalaisia taas on runsaasti kaikkein vanhimpien, pienituloisten, puolueisiin samastumattomien ja vähän koulutettujen keskuudessa. (Bengtsson ym. 2005, 161–162.)

3.6. Taloudellinen syrjäytyminen ja poliittinen kiinnittyminen

Tässä luvussa on käsitelty poliittista osallistumista ja kansalaisten asenteellista kiinnittymistä. Tutkielmaan valitut poliittisen kiinnittymisen tekijät edustavat niin asenteellista kuin konkreettista poliittista kiinnittymistä. Poliittinen kiinnostus, kansalaispätevyys ja poliittinen luottamus kuvaavat kansalaisten asenteita poliittista järjestelmää kohtaan ja poliittisen osallistumisen eri muodot

konkreettista poliittista kiinnittymistä. Valitut muuttajat muodostavat laajan kokonaiskuvan kansalaisten suhteesta politiikkaan ja poliittiseen järjestelmään. Aiemman tutkimuksen perusteella sosioekonomisten ja -demografisten tekijöiden yhteys kansalaisten osallistumiseen ja asenteisiin on varsin vahva. Koulutus lienee näistä taustatekijöistä kaikista keskeisin: Se selittää niin kansalaisten kansalaispätevyyttä kuin poliittista kiinnostusta, luottamusta ja osallistumistakin (esim. Dalton 2004, 86–96; Grönlund ym. 2005a, 90–96; Schäfer 2013). Koulutuksen uskotaan esimerkiksi kehittävän poliittisen osallistumisen kannalta hyödyllisiä kansalaistaitoja ja -tietoja. (Norris 2002, 91.) Tulotaso on toinen merkittävä selittävä tekijä. Sekin selittää sekä poliittista osallistumista että kansalaisten asenteita kansalaispätevyyttä lukuun ottamatta (Dalton 2004, 86–96; Grönlund ym. 2005; Martikainen ym. 2005; Norris 2002, 200–201; Schäfer 2013).

Poliittisella osallistumisella on selvä vaikutus poliittisten asenteiden muuttumiseen myönteisemmäksi. Demokratian kannalta tämä on myönteinen havainto – olisi huolestuttavaa, jos osallistuminen saisi kansalaiset luottamaan vähemmän omiin vaikuttamismahdollisuuksiinsa. Poliittisen tasa-arvon kannalta on kuitenkin huolestuttavaa, että osa kansalaisista on – kuten Quintelier ja van Deth (2014, 167) toteavat – ”loukussa: he eivät halua osallistua, ja tämän vuoksi myöskään heidän asenteensa eivät kehity poliittiseen kiinnittymiseen vaadittavalla tavalla”. Vähän koulutettujen ja vähätuloisten voi olettaa olevan yksi tästä ”loukusta” kärsivistä ryhmistä koulutuksen ja tulotason merkittävän osallistumista ja asenteita selittävän vaikutuksen vuoksi.

Kansalaishalukkuuden malli auttaa ymmärtämään resurssien ja poliittisen osallistumisen välistä yhteyttä: aika ja raha ovat resursseja, joita osallistumiseen vaaditaan. Kansalaiset joutuvat tekemään valintoja näiden niukkojen resurssien käyttämisen suhteen. Suhteellisesti suuremman uhrauksen joutuvat tekemään sellaiset kansalaiset, joilla aikaa tai rahaa on vähän. Kolmas Verba ym. resurssiksi laskema tekijä ovat kansalaistaidot. Niitä henkilö voi kehittää paitsi koulutuksen ja järjestötoiminnan kautta myös työelämässä. (Verba ym. 1995, 314–315.) Työttömyyden pitkeytyessä työttömien ja työelämässä olevien välisen eron voi olettaa kasvavan, minkä vuoksi pitkäaikaistyöttömien ero osallistumisessa työssäkäyviin verrattuna voi olla vieläkin suurempi. Tämänkin vuoksi työttömien ja etenkin pitkäaikaistyöttömien poliittisen osallistumisen voi olettaa olevan muita alhaisempaa.

Työttömyydellä tuskin on kuitenkaan kaikissa maissa samanlaista vaikutusta muihin elämän osa-alueisiin, sillä yhteiskunnalliset ja kulttuuriset tekijät vaihtelevat. Työttömyyden syrjäyttävä vaikutus ei

välttämättä näy yhtä vahvasti sosiaalidemokraattisen hyvinvointimallin maissa korkean sosiaaliturvan tason ansiosta, sillä työttömäksi joutumisella ei ole yhtä vahvaa tuloja laskevaa vaikutusta. Liberaalin hyvinvointimallin maissa sosiaalietuuksien vastaanottamiseen liittyvä stigman vuoksi työttömyyden tai vähätuloisuuden vaikutus voi olla suurempi – henkilön kokema stigma saattaa saada henkilön jättäytymään helpommin yhteiskunnan ulkopuolelle. Eteläeurooppalaisen mallin vahvojen sosiaalisten siteiden (Gallie ym. 2003, 27) ansiosta taloudellinen syrjäytyminen ei välttämättä vaikuta Etelä-Euroopan maissa yhtä vahvasti syrjäytymiseen muilla ulottuvuuksilla.

Vaikka kansalaishalukkuuden malli auttaa ymmärtämään taloudellisen syrjäytymisen ja poliittisen osallistumisen välistä yhteyttä, se ei suoraan selitä resurssien yhteyttä poliittisiin asenteisiin – asenteiden muodostuminenhan ei sinällään vaadi ajan tai rahan käyttöä. Resurssien voi kuitenkin olettaa vaikuttavan myös asenteisiin. Taloudellinen stressi voi heikentää kiinnostusta politiikkaan, sillä huonoa henkilökohtaista taloudellista tilannetta murehtiessaan henkilö ei välttämättä jaksaa kiinnostua poliittista asioista. Samasta syystä henkilö voi myös seurata politiikkaa aiempaa vähemmän, mikä voi tehdä poliittisten tapahtumien ymmärtämisestä ja poliittisten mielipiteiden muodostamisesta vaikeampaa. Tämä puolestaan voi lisätä henkilön tunnetta siitä, että hän ei ymmärrä poliittisia prosesseja eikä pysty vaikuttamaan niiden kulkuun eli heikentää henkilön sisäistä kansalaispätevyyttä. Taloudellinen syrjäytyminen voi vaikuttaa myös poliittiseen luottamukseen, sillä taloudellinen huono-osaisuus voi vähentää luottamusta siihen, että poliittisen järjestelmän tuotokset jakaantuvat kohtalaisen tasaisesti kaikille.

4. TUTKIMUSASETELMA, -AINEISTO JA -MENETELMÄ

4.1. Tutkimustehtävä ja hypoteesit

Syrjäytymisen käsite on moniulotteinen ja syrjäytymisen eri ulottuvuudet voivat vaikuttaa toisiinsa eri tavoin. Aiemmissa empiirisissä tutkimuksissa tuloköyhyyden on havaittu vaikuttavan sosiaaliseen eristäytymiseen (Gallie ym. 2003) ja negatiivisesti järjestöosallistumiseen (Dahl ym. 2008). Gallien ym. (2003) mukaan työttömyyden ja sosiaalisen isolaation välillä sen sijaan ei ole yhteyttä. Jotkin syrjäytymiseen liittyvät tekijät siis lisäävät passiivisuutta toisella syrjäytymisen ulottuvuudella, kun taas toisilla tekijöillä tällaista vaikutusta ei ole. Suurelta osin syrjäytymisen eri ulottuvuuksien yhteyksiä toisiin ulottuvuuksiin ei kuitenkaan tunneta lainkaan, ja näin on myös tässä tutkielmassa tarkasteltavien tekijöiden – taloudellisen syrjäytymisen ja poliittisen kiinnittymisen – välisen suhteen osalta. Tämän tutkimuksen tutkimustehtävänä on selvittää, muodostavatko taloudellisesti syrjäytyneet muuhun väestöön verrattuna politiikkaan heikosti kiinnittyneiden ryhmän eli *millainen yhteys taloudellisella syrjäytymisellä on poliittiseen kiinnittymiseen Euroopassa?* Taloudellinen syrjäytyminen ymmärretään tutkielmassa osallistumattomuutena yhtäältä työmarkkinoille ja toisaalta hyödykkeiden sekä palveluiden kuluttamiseen.

Tutkielman tarkemmat tutkimuskysymykset ovat:

1. Näkyvätkö taloudellisen syrjäytymisen vaikutukset vahvemmin kansalaisten asenteissa vai osallistumisessa?
2. Miten taloudellinen syrjäytyminen vaikuttaa perinteisten ja uusien osallistumistapojen käyttöön?
3. Millaisia eroja tai yhtäläisyyksiä taloudellisen syrjäytymisen vaikutuksessa poliittiseen kiinnittymiseen on sosiaalidemokraattisen, liberaalin ja eteläeurooppalaisen hyvinvointimallin välillä?

Tutkimusongelman taustalla on ajatus siitä, että kansalaisen syrjäytyminen taloudellisesti saattaa vaikuttaa myös hänen tapansa suhtautua ja osallistua politiikkaan. Empiirisessä valtio-opillisessa tutkimuksessa tulojen on havaittu vaikuttavan niin poliittiseen osallistumiseen kuin asenteisiinkin kansalaispätevyyttä lukuun ottamatta (Dalton 2004, 86–96; Grönlund ym. 2005; Martikainen ym. 2005;

Norris 2002, 200–201; Schäfer 2013). Kern ym. ovat havainneet vastaajan oman arvion tulojen riittämättömyydestä eli subjektiivisen köyhyyden vaikuttavan niin perinteisten kuin uusienkin poliittisen osallistumisen muotojen käyttämiseen negatiivisesti. He ovat valinneet subjektiivisen köyhyyden talouden todellisten tulojen arvioimiseksi, sillä todellisia tuloja mittaavassa kysymyksessä oli suuri määrä puuttuvia havaintoja. Samasta syystä myös tässä tutkielmassa käytetään vain subjektiivista köyhyyttä mittaavaa kysymystä. Työttömyydellä ei sen sijaan ollut vaikutusta vaaliosallistumiseen, mutta työttömyys vähensi uusien osallistumistapojen käyttöä. (Kern ym. 2015, 473–476.) Burdenin ja Wichowskyn (2014) Yhdysvalloista saamien tulosten perusteella työttömyydellä on äänestämistä laskeva vaikutus, mutta on todennäköisempää, että tämän tutkielman tulokset ovat lähempänä Kernin ym. Euroopasta kuin Burdenin ja Wichowskyn Yhdysvalloista saamia tuloksia. Neljäs taloudellisen syrjäytymisen muuttuja, vaikeus lainata rahaa taloudellisten ongelmien yllättäessä, pahentanee etenkin huonosti toimeentulevien kohdalla henkilökohtaisen taloudellisen tilanteen aiheuttamaa stressiä. Aiemman tutkimuksen puutteen vuoksi on kuitenkin vaikeaa arvioida, onko kokemus lainaamisen vaikeudesta muita taloudellisen syrjäytymisen mittareita vahvempi vai heikompi tekijä, minkä vuoksi lainaamisen vaikeuden kohdalta tästä ei muodosteta hypoteesia. Muita muuttujia koskevan aiemman tutkimuksen perusteella tutkimusongelmaa – taloudellisen syrjäytymisen vaikutusta poliittiseen kiinnittymiseen – lähestytään seuraavien hypoteesien kautta:

H 1: Vastaajan kokemuksella kotitalouden tulojen riittävydestä eli kotitalouden subjektiivisilla tuloilla ja pitkäaikaistyöttömyydellä on kaikkia poliittisen kiinnittymisen osatekijöitä alentava vaikutus.

H 2: Työttömyyden vaikutus poliittiseen kiinnittymiseen on muita taloudellisen syrjäytymisen tekijöitä heikompi tai sillä ei ole lainkaan vaikutusta.

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen osalta hypoteesia ei muodosteta, sillä aiemman tutkimuksen perusteella on hankalaa arvioida, näkykö taloudellisen syrjäytymisen vaikutus vahvemmin kansalaisten asenteissa vai osallistumisessa. Toisen tutkimuskysymyksen osalta voidaan olettaa, että työttömyys vähentää uusien osallistumismuotojen käyttöä, mutta ei vaikuta vaaliosallistumiseen (Kern ym. 2015, 475–477). Marienin ym. (2010, 205) mukaan koulutuksen osallistumista lisäävä vaikutus näkyy uusien osallistumismuotojen käytössä vahvemmin kuin perinteisten; tämän havainnon perusteella voi epäsuorasti olettaa myös taloudellisen syrjäytymisen vaikutuksen näkyvän vahvemmin uusien osallistumismuotojen käyttämisessä. Tämänkin kysymyksen osalta tarkan hypoteesin muotoilu

on hankalaa, minkä vuoksi tehdään vain seuraava oletus:

H 3: Taloudellisen syrjäytymisen osallistumista vähentävä vaikutus on suurempi uusien kuin perinteisten osallistumuotojen kohdalla.

Hyvinvointimallien eroihin liittyvän kolmannen tutkimuskysymyksen osalta voidaan olettaa, että eri hyvinvointimalleihin kuuluvien maiden välillä on eroja siinä, miten taloudellinen syrjäytyminen vaikuttaa poliittiseen kiinnittymiseen. Sosiaalidemokraattisen mallin maissa kattava sosiaaliturvajärjestelmä ja eteläeurooppalaisen mallin maissa vahvat sosiaaliset siteet voivat jossakin määrin suojata kansalaisia taloudellisen syrjäytymisen vaikutuksilta. Liberaalin mallin maista puuttuvat sekä laaja sosiaaliturvajärjestelmä että poikkeuksellisen vahvat sosiaaliset siteet, minkä lisäksi sosiaaliavustusten vastaanottamiseen liittyy leimautumista eli stigmaa (Esping Andersen 1990, 26). Tämän vuoksi liberaalin mallin maissa taloudellinen syrjäytyminen voi passivoida kansalaista vahvemmin kuin muiden hyvinvointimallien maissa.

H 4: Taloudellisen syrjäytymisen vaikutukset poliittiseen kiinnittymiseen näkyvät vahvimmin liberaalin hyvinvointimallin maissa.

4.2. Aineisto

4.2.1. Yleistä European Social Surveystä

Tutkielman aineisto on European Social Survey -tutkimuksen neljänneltä kyselykierrokselta. European Social Surveyn 31 maasta olen valinnut tutkimukseen kymmenen. Maista Norja, Tanska, Suomi Ruotsi ja Hollanti edustavat sosiaalidemokraattista hyvinvointimallia, Kreikka, Espanja ja Portugali eteläeurooppalaista mallia ja Iso-Britannia ja Irlanti liberaalia mallia. Aineistonkeruu valitsemisani maissa on aloitettu loppuvuodesta 2008 ja saatu päätökseen alkuvuodesta 2009. Poikkeuksen tähän muodostavat Hollanti, jossa aineistonkeruu päättyi vasta kesäkuun 2009 lopussa, ja Kreikka, jossa aineistonkeruu kesti vuoden 2009 heinäkuusta marraskuuhun 2009. (European Social Survey 2014b.) Aineisto on kerätty käyntihaastatteluilla ja haastateltavat valittu satunnaisotannalla (Ervasti 2005, ix–x).

Olen valinnut ESS:n tutkielmani aineistoksi useasta syystä. Ensimmäkin ESS:ssä on kysytty laajasti sekä politiikkaan että taloudelliseen syrjäytymiseen liittyviä kysymyksiä, mikä jo itsessään tekee aineistosta ainutlaatuisen. Toiseksi mukana on laaja joukko maita, mikä mahdollistaa Euroopan maiden välisen

vertailun. Kolmanneksi European Social Survey:n menetelmälliset tavoitteet on asetettu korkealle, mikä lisää esimerkiksi maiden välisten vertailujen luotettavuutta (Ervasti 2005, ix–xii)⁷. Tulosten luotettavuutta parantaa myös se, että vastaajamäärät ovat suuria: maakohtaiset määrät vaihtelevat noin 1500 ja lähes 2600 välillä (ks. taulukko 7). Kaiken kaikkiaan analyysissä ovat mukana yli 20 000 ihmisen vastaukset.

Taulukko 7. Kaikkien yli 18-vuotiaiden vastaajien määrä maittain lukumääräisesti⁸ ja prosentteina.

	Vastaajia	Prosenttia kaikista vastaajista
Norja	1481	7,6
Tanska	1550	8,0
Suomi	2105	10,9
Ruotsi	1745	9,0
Kreikka	2017	10,4
Espanja	2482	12,8
Hollanti	1740	9,0
Portugali	2295	11,8
Iso-Britannia	2273	11,7
Irlanti	1712	8,8
Yhteensä	19400	100

Lähde: European Social Survey 2014a.

Aineiston analysoinnissa on käytetty kahta ESS-aineistoon valmiiksi laskettua painoa. Jälkiosituspainolla (*post-stratification weight*) korjataan otantavirheen ja kadon vuoksi heikentynyttä tulosten luotettavuutta⁹. ESS:ssä jälkiositus on tehty niin, että otos vastaa paremmin populaation ominaisuuksia vastaajien ikäryhmien, sukupuolen, koulutuksen ja asuinalueen osalta. Perusjoukon koko -painon (*population size weight*) avulla puolestaan otetaan huomioon se, että tutkimuksessa mukana olevien maiden väkiluvut vaihtelevat, mutta otoskoot ovat suunnilleen yhtä suuria. (European Social Survey 2014c, 1–2.)

⁷ESS-hankkeen kansallisena koordinaattorina toimiva Heikki Ervasti on kuvannut tarkemmin kyselyn toteuttamista, ks. Ervasti 2005.

⁸Vaikka aineiston analysoinnissa käytetäänkin painoja, vastaajien absoluuttiset määrät on ilmoitettu painottomina.

⁹Jälkiosituspainon sijaan ESS:ssä olisi mahdollista valita myös asetelmapaino (*design weight*). Olen kuitenkin valinnut jälkiosituspainon, sillä sen valitseminen voi pienentää otantavirhettä silloin, kun voidaan olettaa, että selitettävien muuttujien ja jälkiosituspainon laskemisessa käytettyjen muuttujien välillä on lineaarinen yhteys (European Social Survey 2014c, 1–2).

4.2.2. Selittävät muuttujat

Selittävinä muuttujina käytetään neljää taloudellista syrjäytymistä mittaavaa muuttujaa: vastaajan näkemystä kotitalouden tulojen riittävydestä eli subjektiivisia tuloja, työttömyyttä, pitkäaikaistyöttömyyden kokemista ja vastaajan arviota siitä, kuinka helppoa hänen olisi lainata rahaa joutuessaan taloudellisiin vaikeuksiin. Muuttujien valinta kuvaa sitä, että taloudellinen syrjäytyminen on monimuotoinen ilmiö, johon kuuluu muutakin kuin tulojen vähäisyys.

Tässä tutkielmassa taloudellinen syrjäytyminen ymmärretään osallistumattomuutena yhtäältä työmarkkinoille ja toisaalta hyödykkeiden sekä palveluiden kuluttamiseen. Valitsemistani muuttujista työttömyyden ja pitkäaikaistyöttömyyden kokemisen voi katsoa kuvaavan syrjäytymistä työmarkkinoilta. Pitkäaikaistyöttömyyden osalta vastaajilta on kysytty, ovatko he koskaan olleet yli 12 kuukautta työttömänä. (European Social Survey 2008.) Tässä kysymyksessä verrokkiryhmän muodostavat ne vastaajat, jotka eivät ole kokeneet pitkäaikaistyöttömyyttä.

Työttömyyttä kysytään aineistossa vastaajan pääasiallista toimenkuvaa koskevassa kohdassa. Dummy-koodauksessa työttömien verrokkiryhmäksi on valittu ansiotyössä käyvät. Muita toimenkuvia ovat opiskelija, eläkeläinen ja muut. Muut-ryhmään on yhdistetty varusmies- tai siviilipalveluksessa olevat, kotiäidit tai -isät tai muut lapsia tai muuta henkilöä hoitavat sekä vastauksen ”joku muu” valinneet. Työttömät työnhakijat ja muut työttömät on laskettu yhteen, sillä työttömien työnhakijoiden osuus on lähes kaikissa aineiston maissa selvästi pienempi kuin Eurostatin (2015b) työttömyystilastoissa. Myös työttömien yhteenlaskettu määrä on useimmissa maissa selvästi pienempi kuin työttömien määrä tilastoissa (ks. taulukko 8). Yli 18-vuotiaita työttömiä työnhakijoita on aineistossa 690 ja työttömiä yhteensä 952.

Taloudellisen syrjäytymisen toista puolta eli syrjäytymistä hyödykkeiden ja palveluiden kuluttamisesta kuvaavat puolestaan vastaajan kokemus kotitalouden tulojen riittävydestä eli subjektiiviset tulot ja vastaajan kokema vaikeus lainata rahaa taloudellisten ongelmien yllättäessä. Viisiluokkainen vaikeutta lainata mittaava kysymys taas on uudelleenkodeuttu kolmeluokkaiseksi niin, että ”vaikeaksi” tai ”ei helpoksi mutta ei vaikeaksikaan” lainaamisen kokevia verrataan helpoksi lainaamisen kokeviin. Kysymys subjektiivisista tuloista on dummy-koodattu niin, että mukavasti toimeen tulevat on valittu verrokkiryhmäksi, johon huonommin toimeen tulevia verrataan.

Taulukko 8. Työttömyys aineistossa ja Eurostatin mukaan vuonna 2008.

	Työtön työnhakija, %	Työtön, yhteensä %	Työttömyys Eurostatin mukaan, %
Norja	1,2	1,4	2,5
Tanska	2,0	2,4	3,4
Suomi	2,2	3,4	6,4
Ruotsi	2,2	3,0	6,2
Kreikka	4,7	7,9	7,8
Espanja	4,5	6,3	11,3
Hollanti	1,5	2,2	3,7
Portugali	4,6	6,1	8,8a
Iso-Britann	3,3	4,0	5,6
Irlanti	7,5	10,0	6,4

a= Eurostatin arvio

Lähde: European Social Survey 2015b; Eurostat 2015b.

Subjektiiivisten ja todellisten tulojen välinen yhteys on vahva. Todellisten tulojen kasvaessa vaikeaksi toimeentulonsa kokevien määrä pienenee ja paremmaksi toimeentulonsa kokevien määrä kasvaa. Silti merkittävä osa pienituloisistakin vastaajista kokee tulevansa toimeen ja osa suuremmillakin tuloilla elävistä kokee toimeen tulemisen vaikeaksi. Kotitalouden subjektiiivisia tuloja kartoittavaan kysymykseen liittyy kuitenkin todellisten tulojen kysymiseen verrattuna sekä hyviä että huonoja puolia. Subjektiiivisten tulojen ilmoittaminen tuntuu vastaajalle todennäköisesti helpommalta kuin todellisten tulojen tai tuloluokan ilmoittaminen, minkä vuoksi puuttuvia havaintoja on verrattain vähän. Sen sijaan todellisia tuloja koskevassa kysymyksessä puuttuvia havaintoja on kaiken kaikkiaan yli viidennes ja Portugalissa, Espanjassa ja Kreikassa yli kolmasosa, minkä vuoksi käytänkin tutkimuksessa vain subjektiiivisia tuloja koskevaa kysymystä.

Subjektiiivisten tulojen ilmoittamiseen ei myöskään todennäköisesti liity samanlaista epätarkkuutta kuin kotitalouden tulojen ilmoittamiseen – kotitalouden tuloja kysyttäessä vastaajat eivät nimittäin välttämättä muista tarkkaan kaikkien kotitalouden jäsenten tuloja tai kaikkien kotitaloutensa jäsenten tulonlähteitä. Toisaalta pieni- ja suurituloisten kokema subjektiiivinen köyhyys todennäköisesti johtuu eri asioista ja heidän elämäntilanteensa on todennäköisesti hyvin erilainen. Pienituloisilla toimeen tuleminen voi olla vaikeaa, vaikka menot olisivatkin pienet, kun taas suurituloisilla toimeentulo-ongelmaisilla menotkin ovat suuret. Tämän vuoksi toimeentulo-ongelmat voivat pieni- ja suurituloisilla vaikuttaa eri tavoilla myös poliittiseen kiinnittymiseen.

Kysymys vastaajan kokemasta vaikeudesta lainata rahaa taloudellisista ongelmista selviämiseksi

täydentää tarkastelua vastaajan syrjäytymisestä palveluiden ja hyödykkeiden kuluttamisesta. Etenkin huonosti toimeentulevien kohdalla henkilökohtaisen taloudellisen tilanteen aiheuttamaa stressiä pahentanee, jos vastaaja ei taloudellisten ongelmien yllättäessä pysty lainaamaan rahaa yllättävistä kuluista selvitäkseen. Vaikeus lainata siis voi aiheuttaa stressiä etenkin huonosti toimeentuleville myös silloin, kun yllättäviä kuluja ei ole. Lisäksi vaikeus lainata rahaa voi vaikuttaa epäsuorasti myös toiseen osallistumiseen vaadittavaan resurssiin, aikaan, sillä taloudellisen epävarmuuden murehtimiseen käytetty aika vähentää poliittiseen osallistumiseen käytettävissä olevaa aikaa.

4.2.3. Selitettävät muuttujat

Poliittista kiinnittymistä kuvaavia selitettäviä tutkimusmuuttujia on siis tutkielmassa kahdeksan. Kansalaisten arvoja ja asenteita kuvaavat *poliittinen kiinnostus*, *sisäinen kansalaispätevyys* sekä *luottamus parlamenttiin, puolueisiin ja poliitikkoihin*. Toiminnallista poliittista kiinnittymistä taas tarkastellaan sekä *uusien että perinteisten osallistumismuotojen* kautta. Perinteisiä osallistumistapoja tarkastellaan edellisissä parlamenttivaaleissa äänestämisen ja kolmesta muusta perinteisen osallistumisen tavasta muodostetun summamuuttujan kautta. Nämä kolme muuta tapaa ovat yhteydenotto poliitikkoon tai virkamieheen, kampanjatuotteen, kuten rintamerkin tai tarran, pitäminen esillä ja puolueessa tai poliittisessa ryhmässä toimiminen. Myös kolmesta uuden osallistumisen muodosta eli adressin allekirjoittamisesta, lailliseen mielenosoitukseen osallistumisesta ja tuotteiden ostamisen boikotoimisesta on luotu summamuuttuja. Kansalaispätevyyttä taas tarkastellaan kahdesta muuttujasta luodun summamuuttujan avulla, jonka asteikko vaihtelee välillä 2–10. Ristiintaulukointeja varten kahdesta kansalaispätevyyttä mittaavasta kysymyksestä muodostettu summamuuttuja on koodattu kolmeluokkaiseksi. Summamuuttujat ja niiden luomiseen käytetyt kysymykset on esitelty taulukossa 10.

Poliittista luottamusta kartoitetaan kysymällä, paljonko vastaaja luottaa kohteena olevaan tahoon asteikolla 0–10. Poliittista kiinnostusta taas kartoitetaan neliluokkaisella muuttujalla, jonka olen logistista regressiota varten koodannut kaksiluokkaiseksi: vastaaja joko on kiinnostunut politiikasta (1) tai ei ole (0). Kaikkien tutkimuksessa käytettyjen muuttujien kysymykset ja niiden vastausvaihtoehdot on esitetty tarkemmin liitteessä 1.

Taulukko 9. Kansalaispätevyyttä, poliittista luottamusta ja poliittista osallistumista varten luodut summamuuttujat ja niiden asteikot.

Summamuuttuja	Kysymykset	Asteikko
Kansalais-pätevyys	Kuinka usein Teistä tuntuu siltä, että politiikka on niin monimutkaista, että ette oikein ymmärrä, mistä on kyse? Kuinka vaikeaa tai helppoa Teidän on muodostaa mielipiteenne politiikkaa koskevista kysymyksistä?	2–10
Poliittinen luottamus	Kertokaa asteikolla nollasta kymmeneen, kuinka paljon henkilökohtaisesti luotatte seuraavaksi luettelemiini tahoihin. Nolla tarkoittaa sitä, että ette luota kyseiseen tahoon ja 10 sitä, että luotatte erittäin vahvasti kyseiseen tahoon: Eduskunta? Poliitikot? Poliittiset puolueet?	0–10
Muu perinteinen osallistuminen	On olemassa erilaisia keinoja parantaa Suomen asioita tai estää asioiden kehittymistä huonoon suuntaan. Oletteko viimeisten 12 kuukauden aikana tehnyt mitään seuraavista: Ottanut yhteyttä poliitikkoon tai valtion tai kunnan virkamieheen? Käyttänyt tai pitänyt esillä kampanjatuotteita, kuten rintamerkkejä, tarroja yms.? Toiminut jossakin puolueessa tai poliittisessa ryhmässä?	0 = ei osallistunut yhdelläkään tavalla 1 = osallistunut ainakin yhdellä tavalla
Uusi poliittinen osallistuminen	On olemassa erilaisia keinoja parantaa Suomen asioita tai estää asioiden kehittymistä huonoon suuntaan. Oletteko viimeisten 12 kuukauden aikana tehnyt mitään seuraavista: Allekirjoittanut kansalaisadressin tai -vetoomuksen? Osallistunut lailliseen mielenosoitukseen? Boikotoinut, eli kieltäytynyt tai välttänyt ostamasta tiettyjä tuotteita?	0 = ei osallistunut yhdelläkään tavalla 1 = osallistunut ainakin yhdellä tavalla

Lähde: European Social Survey 2008.

4.2.4. Taustamuuttujat

Regressioanalyysissä mahdollisten väliintulevien muuttujien vaikutuksen kontrolloiminen on tärkeää. Valittujen taustamuuttujien voi olettaa vaikuttavan poliittiseen kiinnittymiseen, ja tämä vaikutus vakiodaan taloudellisen syrjäytymisen ja poliittisen kiinnittymisen välisen yhteyden tarkastelemiseksi. Sosiodemografisista taustatekijöistä käytän taustamuuttujina ikää, sukupuolta¹⁰ ja koulutusta.

¹⁰Muunsukupuolisia ei ole ESS:ssä sukupuolta kysyttäessä huomioitu, vaan myös heidän sukupuolekseen on merkitty joko mies tai nainen.

Koulutuksen perusteella olen luokitellut vastaajat kolmeen ryhmään: vain peruskoulun käyneisiin, lukio- tai ammattikoulun käyneisiin ja opisto- tai korkeakoulututkinnon tai jonkin ylemmän tutkinnon suorittaneisiin. Sukupuoli on koodattu kaksiluokkaiseksi (mies = 0, nainen =1).

Käytän taustamuuttujana myös järjestöissä toimimista, yleistä sosiaalista luottamusta mittaavaa summamuuttujaa, vastaajan sosiaalista verkostoa kartoittavaa kysymystä ja vastaajan kotimaan hyvinvointimallia, joiden tarkoituksena on kuvata vastaajan sosiaalista pääomaa. Järjestötoimintaa kartoittava kysymys on koodattu niin, että järjestötoimintaan osallistunut vastaaja saa arvon 1 ja osallistumaton arvon 0. Hyvinvointimallia koskeva dummy-muuttuja taas on muodostettu vastaajan kotimaan pohjalta; muuttujan verrokkikategoriana on sosiaalidemokraattisen mallin maissa asuvat, joihin eteläeurooppalaisen ja liberaalin hyvinvointimallin maissa asuvia verrataan.

Yleistä sosiaalista luottamusta mittaavan summamuuttujan asteikko on 0–10, ja muuttuja on muodostettu kolmesta luottamusta koskevasta kysymyksestä (ks. liite 1). Ystävien, sukulaisten ja työtoverien tapaamista muuten kuin työasioissa mittaava kysymys on uudelleen koodattu kolmiluokkaiseksi niin, että enintään kerran kuukaudessa tapaavat muodostavat harvoin tapaavien ryhmän, useita kertoja kuukaudessa tapaavat muodostavat kohtalaisesti tapaavien ryhmän ja vähintään kerran viikossa tapaavat on luokiteltu usein ystäviään, sukulaisiaan ja työtovereitaan tapaaviksi. Tämä kysymys on etenkin poliittisen luottamuksen kannalta keskeinen taustamuuttuja, sillä aikaisemman tutkimuksen perusteella poliittisen luottamuksen yhteys yleiseen sosiaaliseen luottamukseen on vahva (Dalton 2004, 70; Hetherington & Husser 2012, 313). Sosiaalisia suhteita kartoittava kysymys puolestaan kertoo, ovatko sosiaaliset suhteet taloudelliselta syrjäytymiseltä suojaava tekijä. Tämä kysymys lienee myös tärkeä taustamuuttuja etenkin lainaamisen vaikeuteen liittyen, sillä usein ystäviä tai sukulaisia tapaavilla on todennäköisesti ympärillään enemmän sellaisia ihmisiä, joilta rahaa voisi lainata vaikeassa taloudellisessa tilanteessa.

Edellä mainittujen muuttujien lisäksi käytän taustamuuttujana kulutusyksikköä, joka kuvaa kotitalouden kokoa ja rakennetta. Kulutusyksikkö saadaan antamalla kotitalouden kaikille jäsenille paino. Eurostatin suosittelemalla tavalla laskettuna kotitalouden ensimmäiselle aikuiselle annetaan paino 1, muille yli 13-vuotiaille paino 0,5 ja alle 13-vuotiaille lapsille paino 0,3. (Tilastokeskus 2015.) Kotitalouden koolla voi olettaa olevan vaikutusta esimerkiksi siihen, millaiseksi vastaaja kokee kotitaloutensa tulojen riittävyyden. Kahden aikuisen taloudessa rahat todennäköisesti riittävät helpommin toimeen tulemiseen kuin yhden aikuisen taloudessa, mutta lapsiperheillä toimeen tuleminen

voi taas olla vaikeampaa. On kuitenkin huomattava, että kulutusyksikkökään ei huomioi kaikkien kotitalouksien välisiä eroja: esimerkiksi kahden aikuisen sekä yhden aikuisen ja yhden yli 13-vuotiaan lapsen muodostamat taloudet saavat molemmat arvon 1.

4.2.5. Aineiston rajoitteet

Aineistoon liittyy tutkimusasetelman kannalta joitakin rajoitteita, jotka saattavat heikentää tulosten luotettavuutta. ESS-aineistossa otos ei todennäköisesti edusta täydellisesti perusjoukkoa selittävien eikä selitettävien muuttujien osalta. Kaikki satunnaisotannalla tutkimukseen valikoituneet henkilöt eivät osallistu tutkimukseen, ja on todennäköistä, että taloudellisesti syrjäytyneet eivät ehkä vastaa mielipidetiedusteluun yhtä helposti. Taloudellisesti syrjäytyneet saattavat siis olla aliedustettuina. Toisaalta vahvasti poliittisesti kiinnittyneet saattavat vastata kyselyyn muita innokkaammin (Rapeli 2010, 100).

Taloudellisen syrjäytymisen osalta aliedustusta voidaan tarkastella vertaamalla työttömien vastaajien määrää Eurostatin tilastoon työttömien määrästä. Tätä eroa on kuvattu edellä taulukossa 8. Työttömien työnhakijoiden määrä aineistossa on lähes kaikissa maissa selvästi pienempi kuin työttömien tilastollinen määrä. Esimerkiksi Suomessa, Ruotsissa ja Espanjassa työttömiä työnhakijoita on tilastojen mukaan lähes kolme kertaa enemmän kuin aineistossa. Vastaajien valikoitumisen lisäksi tämä ero johtunee myös siitä, että osa tutkimuksessa mukana olevista henkilöistä vastaa kysymykseen totuuden vastaisesti – työttömyydestä kertominen voi olla monelle vastaajalle vaikeaa. Irlannissa aineistossa on kuitenkin työttömiä työnhakijoita enemmän kuin tilastojen mukaan.

Työttömyyden lisäksi myös ainakin kysymykseen pitkäaikaistyöttömyyden kokemisesta voidaan antaa totuuden vastaisia vastauksia pitkäaikaistyöttömyyden kokemisesta kertomisen vaikeuden vuoksi. Tämän kysymyksen osalta on huomattava, että ESS-aineistossa ei kysytä, onko henkilö vastaushetkellä pitkäaikaistyötön, vaan onko hän koskaan kokenut pitkäaikaistyöttömyyttä. Tämän vuoksi joidenkin vastaajien kohdalla pitkäaikaistyöttömyyden kokemisesta voi mahdollisesti olla jo useita vuosia. Kauan sitten koettu pitkäaikaistyöttömyysjakso ei välttämättä enää vaikuta vastaajan nykyhetkeen kovin vahvasti, jos hänen elämäntilanteensa on jo ehtinyt muuttua merkittävästi. Aineistossa käytetyn kysymyksenasettelun vuoksi pitkäaikaistyöttömyyden kokeneiden määrä aineistossa muodostuu varsin suureksi (ks. taulukko 10). Toisaalta tällä tavalla kysyttäessä pitkäaikaistyöttömyyden kokeneiden määrä aineistossa on riittävän suuri, mikä todennäköisesti ei toteutuisi, jos kysyttäisiin vain

vastaushetkellä pitkäaikaistyöttömien määrää.

Taulukko 10. Pitkäaikaistyöttömyyden kokeneiden osuus (%) ESS-aineistossa ja pitkäaikaistyöttömien määrä Eurostatin mukaan vuonna 2008.

	Pitkäaikaistyöttömyys aineistossa	Pitkäaikaistyöttömyys Eurostatin mukaan
Norja	6,3	0,3
Tanska	9,9	0,5
Suomi	12,2	1,2
Ruotsi	7,7	0,8
Kreikka	11,5	3,7
Espanja	10,5	2,0
Hollanti	7,8	1,3
Portugali	9,0	4,1a
Iso-Britannia	8,8	1,4
Irlanti	11,6	1,7

a= Eurostatin arvio

Lähde: European Social Survey 2015a; Eurostat 2015a.

Poliittisen kiinnittymisen osalta vertailu on hankalampaa. Paras indikaattori on äänestäminen, sillä siitä on saatavissa luotettavaa tietoa. Eri maissa parlamenttivaalit tosin järjestetään eri aikaan, joten vuonna 2008 edellisistä parlamenttivaaleista saattaa joissakin maissa olla jo useita vuosia. Tällöin vastausten tarkkuus heikkenee, sillä vastaaja ei välttämättä muista, onko hän äänestänyt vai ei. Lisäksi äänestämisen osalta on otettava huomioon, että kaikki eivät vastaa kysymykseen totuudenmukaisesti. Vastaajiin vaikuttaa äänestämässä käyvän ”kunnon kansalaisen” normi, minkä vuoksi osa kertoo käyneensä äänestämässä, vaikka ei olisi todellisuudessa käynytkään (Rapeli 2010, 100; Silver ym. 1986, 613.) Poliittisesti paremmin kiinnittyneiden yliedustus ja kunnon kansalaisen normi näkyvät aineistossa selvästi, sillä kaikissa maissa suurempi osa vastaajista on ilmoittanut käyneensä äänestämässä kuin mitä maan edellisissä vaaleissa todellisuudessa on käynyt (taulukko 11). Kunnon kansalaisen normi näyttää elävän vahvimmin Suomessa ja Kreikassa, sillä Suomessa ero on yli 18 prosenttiyksikköä ja Kreikassakin yli 13 prosenttiyksikköä. Hollannissa ja Espanjassa ero taas on alle kuusi prosenttiyksikköä.

Taulukko 11. Äänestysprosentit maiden edellisissä parlamenttivaaleissa ja äänestäneiden osuus aineistossa.

	Edellisten parlamenttivaalien järjestämisvuosi	Äänestysprosentti edellisissä parlamenttivaaleissa	Äänestäneitä vastaajia aineistossa, % ja määrä
Norja	2005	77,44	85,9 (1171)
Tanska	2007	86,59	94,9 (1418)
Suomi	2007	65,02	83,2 (1603)
Ruotsi	2006	81,99	91,2 (1489)
Kreikka	2007	74,14	87,6 (1689)
Espanja	2008	75,32	81,3 (1839)
Hollanti	2006	80,35	85,9 (1448)
Portugali	2005	64,26	72,8 (1545)
Iso-Britannia	2005	61,36	71,3 (1550)
Irlanti	2007	67,03	79,7 (1287)

Lähteet: European Social Survey 2015a; International IDEA 2015.

Tutkielmaan on valittu 10 maata, joista viisi edustaa sosiaalidemokraattista, kaksi eteläeurooppalaista ja kaksi liberaalia hyvinvointimallia. Sosiaalidemokraattisen mallin maista Islanti ja eteläeurooppalaisen mallin maista Italia ei ollut ESS:n neljännellä kierroksella mukana. Lisäksi eteläeurooppalaisen mallin maista Kypros on jätetty analyysistä pois maan pienen koon vuoksi. Lisäksi Kyproksella on käytössä äänestyspakko, minkä vuoksi sitä ei äänestämistä tutkittaessa voi välttämättä käsitellä yhdessä muiden eteläeurooppalaisen mallin maiden kanssa. Liberaalin hyvinvointimallin molemmat eurooppalaiset maat Irlanti ja Iso-Britannia sen sijaan ovat tutkimuksessa mukana.

4.3. Menetelmät

Käytän tutkielmassa kolmea kvantitatiivista tutkimusmenetelmää: ristiintaulukointia sekä lineaarista ja logistista regressiota. Näiden menetelmien avulla pyrin tekemään aineiston ominaisuuksista tilastollista päättelyä. Tilastollisessa päättelyssä on kyse tilastollisista todennäköisyyksistä: perusjoukon ominaisuuksia ei tunneta, mutta niistä tehdään arvioita otoksen avulla (Koop 2008, 14).

Menetelmiä käyttämällä pyrin joko vahvistamaan tai kumoamaan aiemmin esitetyt hypoteesit. Jos tilasto-ohjelman laskeman testisuureen arvo sijoittuu riittävän kauas testijakauman keskikohdasta hylkäämisalueelle eli toisin sanoen saa riittävän epätodennäköisen arvon, nollahypoteesi hylätään eli muuttujien välillä oletetaan olevan yhteys myös perusjoukossa (Mattila 2003). Otoksen pohjalta tehdyt tilastolliset johtopäätökset eivät kuitenkaan ole koskaan täysin varmoja, vaan aina on olemassa riski

siitä, että otoksen pohjalta tehty yleistys perusjoukon ominaisuudesta onkin väärä (Heikkilä 2001, 100). Nollahypoteesi saatetaan hylätä tilastollisen testin perusteella, vaikka se olisikin oikea. Tätä kutsutaan tyypin I virheeksi. Toisaalta nollahypoteesi saatetaan hyväksyä, vaikka se olisikin väärä. Tätä puolestaan kutsutaan tyypin II virheeksi. Valittu riskitaso vaikuttaa siihen, kuinka yleisiä tyypin I ja II virheet ovat. Hyvin pienellä riskitasolla tyypin I virheiden mahdollisuus pienenee, mutta tyypin II virheiden mahdollisuus kasvaa. Riskitasoa valittaessa pyritäänkin tekemään kompromissi näiden kahden välillä. Yhteiskuntatieteissä tällaiseksi kompromissiksi riskitasoa valittaessa on jokseenkin vakiintunut viiden prosentin taso. (Cohen & Lea 2004, 36–37.)

Kahden muuttujan välisen yhteyden tarkastelemisessa ristiintaulukointi on yksinkertaisin tapa. Tarkasteltavana ovat muuttujien ehdolliset jakaumat eli selittävän muuttujan luokkien jakaumaa tarkastellaan selitettävän muuttujan eri luokissa. Toinen muuttujista tulee sarakkeille ja toinen riveille. (Heikkilä 2008, 150; Mattila 2004.)

Ristiintaulukointi kuvaa muuttujien jakaumia otoksessa, mutta riippumattomuustestin avulla on mahdollista testata tulosten tilastollista merkitsevyyttä populaatiossa. Käytetty testi on Karl Pearsonin kehittämä ja perustuu havaintojen vertaamiseen χ^2 -jakaumaan, minkä vuoksi testistä käytetään nimeä Pearsonin χ^2 -testi. Testissä siis tarkastellaan, kuinka todennäköisesti otoksesta havaittu muuttujien välinen riippuvuus on syntynyt sattumalta niin, että perusjoukossa muuttujien välillä ei ole eroa. Nollahypoteesina χ^2 -testissä on siis muuttujien välinen riippumattomuus. (Mattila 2004; Mattila 2011.)

Ristiintaulukointi ja χ^2 -testi ovat varsin yksinkertaisia menetelmiä muuttujien välisen yhteyden tutkimiseen. χ^2 -testi antaa muuttujien välisestä yhteydestä kuitenkin hyvin niukasti tietoa. Vaikka testistä saatu p-arvo olisikin tilastollisesti hyvin merkittävä eli muuttujien välillä olisi selkeä yhteys, χ^2 -testin perusteella ei siltikään voida päätellä kovin paljoa yhteyden luonteesta. Tämä johtuu siitä, että testi ei kerro, minkä solujen välillä yhteys esiintyy: on mahdollista, että kaikki toisen muuttujan solut poikkeavat tilastollisesti merkittävästi toisistaan tai sitten tilastollinen merkittävyys voi olla vain kahden muuttujan välillä. (Agresti & Finlay 2009, 229.) Lisäksi otoskokojen ollessa suuria on todennäköistä, että jo pienikin eroavaisuus osoittautuu tilastollisesti merkittäväksi (Mattila 2004).

Ristiintaulukointeja paremmin muuttujien välisestä suhteesta voikin saada selvyyttä regressioanalyysillä, jonka avulla voidaan tarkastella muuttujien välisen riippuvuuden vahvuutta ja tehdä perusjoukkoa koskevia päätelmiä tai ennustuksia (Cohen & Lea 2004, 71). Heikkilän (2008, 236–237) mukaan regressioanalyysi voidaan määritellä ”tilastolliseksi menetelmäksi, jolla haetaan parasta

mahdollista selittävien (riippumattomien) muuttujien yhdistelmää ennustettaessa yhtä selitettävää (riippuvaa) muuttujaa”. Tarkemmin sanottuna regressioanalyysi on yleistermi, jota käytetään useista eri menetelmistä, joiden avulla muuttujien välistä riippuvuutta voidaan mallintaa. Regressiomenetelmissä oletuksena on, että yksi tai useampi X-muuttuja selittää yhtä Y- eli selitettävää muuttujaa. Regressiomenetelmistä käytän lineaarista pienimmän neliösumman menetelmää eli OLS-menetelmää (*ordinary least squares*) ja logistista regressiota, jota käytetään, kun selittävä muuttuja on laadullinen.

Regressioanalyysissä muuttujien välisestä riippuvuudesta rakennetaan matemaattinen malli. Lineaarisissa regressiomalleissa selittävien (X) ja selitettävän (Y) muuttujien välillä oletetaan olevan lineaarinen yhteys, jota voidaan kuvata regressiosuoralla. Kun selittäviä muuttujia on k kappaletta, suora on muotoa

$$Y = \alpha + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \dots + \beta_k X_k + \varepsilon$$

Suoran yhtälössä α on vakiotermi ja β suoran kulmakerroin. Suoran yhtälöön lisätään virhetermi, sillä todellisuudessa aineiston havainnoista suurin osa ei sijoitu suoralle, vaan suoran ylä- tai alapuolelle. Keskimäärin havainnot kuitenkin sijaitsevat suoralla (Koop 2008, 31–32, 65). Jäännöstermi ε eli residuaali kuvaa sitä osaa Y:n vaihtelusta, jota selittävien muuttujien vaihtelu ei pysty selittämään (Heikkilä 2008, 238). Hyvä regressiomalli kattaa mahdollisimman suuren osan Y:n vaihtelusta. Mallin hyvyttä kuvaa selitysaste R^2 tai korjattu R^2 -luku. Korjattu R^2 -luku on usein hyödyllisempi, sillä se ottaa huomioon mallin sisältämien muuttujien määrän. (Mattila 2008.) Yhteiskuntatieteissä on yleensä mahdotonta saada analyysiin mukaan kaikkia mahdollisia Y:tä selittäviä tekijöitä, minkä vuoksi osa Y:n vaihtelusta jää selittämättä. Osa virhetermin sisältämästä vaihtelusta voi johtua myös esimerkiksi mittausvirheistä.

Lineaarisen regressioanalyysin käyttöön liittyy tiettyjä rajoituksia. Menetelmää käytettäessä selitettävän muuttujan on oltava kvantitatiivinen, mutta käytännössä myös 0–10-asteikolla mitattavien asenneväittämien käyttö on mahdollista. Lisäksi selittävät muuttujat voivat olla luokitteluasteikollisiakin, jos ne on koodattu dummy-muuttujiksi. Näiden edellytysten lisäksi pienimmän neliösumman menetelmää käytettäessä oletetaan niin sanottujen klassisten oletusten pätevän. Klassisista oletuksista on erityisesti kiinnitettävä huomiota selittävien muuttujien väliseen voimakkaaseen korrelaatioon eli multikollineaarisuuteen. Usein selittävien muuttujien välillä on jonkin suuruinen korrelaatio, mutta liian suuri korrelaatio vääristää regressioanalyysin tuloksia. (Field 2009, 224.)

Multikollinearisuutta voidaan SPSS-ohjelmalla tarkastella VIF- ja toleranssiarvojen avulla. VIF-arvo (*variance inflation factor*) kuvaa sitä, kuinka vahva selittävän muuttujan suhde toiseen tai toisiin selittäviin muuttujiin on. Toleranssiarvo taas saadaan, kun luku 1 jaetaan VIF-arvolla. Kumpienkaan arvojen tulkintaan ei ole tiukkoja sääntöjä, mutta VIF-arvot osoittavat syytä huoleen, jos jokin arvoista on suurempi kuin 10 tai jos VIF-arvojen keskiarvo on selvästi yhtä suurempi. Toleranssiarvojen osalta voidaan todeta, että 0,2:a pienemmät toleranssiarvot antavat syytä huoleen ja 0,1:ä pienemmät arvot ovat merkki multikollinearisuudesta. (Field 2009, 224, 241–242.)

Lisäksi on syytä ottaa huomioon homoskedastisuuden eli havaintojen varianssien yhtäsuuruuden oletus. Jos Y-muuttujan varianssi kasvaa X-muuttujan arvojen kasvaessa, varianssit eivät ole yhtä suuret eli esiintyy heteroskedastisuutta. Heteroskedastisuuden esiintyessä OLS-menetelmällä suoritettujen hypoteesien testaamiset antavat vääriä tuloksia. (Koop 2008, 64–66, 124–135.)

OLS-menetelmällä selitettävän muuttujan on oltava kvantitatiivinen, mutta logistinen regressioanalyysi mahdollistaa luokitteluasteikollisten selitettävien muuttujien tarkastelemisen. Mattila (2009) on tiivistänyt logistisen regressiomallin periaatteen seuraavasti: ”[y]ksinkertaistettuna logistinen regressiomalli on tavallinen regressiomalli, jossa selitettävänä muuttujana on tutkittavan tapahtuman riskin logaritmi”. Tapahtuman riskillä eli todennäköisyyksien suhteella tarkoitetaan tapahtuman todennäköisyyttä verrattuna siihen, että tapahtuma ei toteudu – esimerkiksi todennäköisyyttä äänestää verrattuna äänestämättömyyden todennäköisyyteen. Tästä todennäköisyyksien suhteesta on regressioanalyysiä varten vielä tehtävä luonnollinen logaritmimuunnos, sillä todennäköisyyksien suhde ei sellaisenaan sovellu lineaarisessa mallissa käytettäväksi. Todennäköisyyksien suhteen logaritmimuunnoksen (*logit* tai *logistinen muunnos*) avulla ei-lineaarinen yhteys selittävien ja selitettävien muuttujien välillä pystytään ilmaisemaan lineaarisessa muodossa. (Agresti & Finlay 2009, 484–485.)

Siinä missä lineaarisessa regressioanalyysissä ennustetaan Y-muuttujan arvoja, logistisessa regressiossa ennustetaan Y:n tapahtumisen todennäköisyyttä. Tämä todennäköisyys vaihtelee välillä [0, 1]. Tämän vuoksi myös logistisen regressioanalyysin tulosten tulkinta poikkeaa jonkin verran OLS-menetelmän tulosten tulkitsemisesta. Selittävien muuttujien saamat β -arvot kertovat, kuinka muuttujan arvon muutos vaikuttaa Y:n tapahtumisen todennäköisyyteen. (Mattila 2008.) Vakio puolestaan kertoo Y:n tapahtumisen todennäköisyyden, kun selittäviä tekijöitä ei huomioida. Regressiomallin sopivuutta voidaan tarkastella R^2 -suureen avulla. Yhtä yleisesti hyväksyttyä tapaa laskea selityssastetta ei

kuitenkaan ole – esimerkiksi tilasto-ohjelma SPSS ilmoittaa Cox ja Snell- ja Nagelkerke-selitysasteet. R^2 -suureille ei myöskään ole yhtä konkreettista tulkintaa kuin lineaarisessa regressioanalyysissä, minkä vuoksi logistisen regression selitysasteita nimitetäänkin pseudoselitysasteiksi. Yleisesti voidaan kuitenkin sanoa, että mitä lähempänä selitysaste on yhtä, sitä parempi on mallin sopivuus. (Field 2009, 268–269, 304.)

5. ANALYYSI JA TULOKSET

5.1. Taloudellisen syrjäytymisen ja poliittisen kiinnittymisen yhteyden alustava tarkastelu

Taloudellisen syrjäytymisen ja poliittisen kiinnittymisen suhdetta voidaan alustavasti tarkastella ristiintaulukointien avulla. Ristiintaulukoinneista raportoidaan vain prosenttiosuudet, sillä aineiston analysoimisessa käytettyjen painojen vuoksi vastaajien ehdolliset määrät eivät pitäisi paikkaansa. Ristiintaulukointien tulokset käydään varsin lyhyesti läpi, sillä niitä käytetään vain taloudellisen syrjäytymisen ja poliittisen kiinnittymisen välisen yhteyden alustavaan tarkasteluun. Ensin tarkastelussa ovat poliittiset asenteet – poliittinen kiinnostus, poliittinen luottamus ja kansalaispätevyys – ja niiden jälkeen toiminnallista kiinnittymistä kuvaavat muuttujat eli äänestäminen, muut perinteiset osallistumismuodot kuin äänestäminen ja uuden osallistumisen muodot.

Taulukoissa 11–12 on kuvattu subjektiivisten tulojen, työttömyyden ja pitkäaikaistyöttömyyden kokemisen vaikutusta politiikkaa kohtaan tunnettuun kiinnostukseen. Vaikutukset poliittiseen kiinnostukseen ovat melko samanlaisia kuin äänestämisenkin kohdalla: subjektiivisten tulojen vaikutus näyttää olevan suurin ja pitkäaikaistyöttömyyden sekä työttömyyden vaikutukset kutakuinkin samansuuruisia. Ei lainkaan politiikasta kiinnostuneiden keskuudessa toimeentulonsa hyvin vaikeaksi kokevia oli noin 35 prosenttia, kun mukavasti toimeen tulevista ei lainkaan kiinnostuneita oli vain noin 11 prosenttia – ero on siis noin 24 prosenttiyksikköä. Työttömien ja muiden osalta ero vähiten politiikasta kiinnostuneiden luokassa taas oli noin 10 prosenttiyksikköä. Pitkäaikaistyöttömyyden kokeneita taas oli alimmassa poliittisen kiinnostuksen luokassa noin kahdeksan prosenttiyksikköä vähemmän kuin muita. Vastaavasti korkeinta poliittista kiinnostusta tuntevien luokassa huonommaksi toimeentulonsa kokevia, työttömiä ja pitkäaikaistyöttömyyden kokeneita on vähemmän kuin verrokkiryhmissä, vaikka erot eivät olekaan yhtä suuria kuin ei-kiinnostuneiden keskuudessa.

Taulukko 12. Poliittisen kiinnostuksen jakaantuminen subjektiivisten tulojen luokissa.

		Subjektiiviset tulot				
		Nykyisillä tuloilla on hyvin vaikeaa tulla toimeen	Nykyisillä tuloilla on vaikeaa tulla toimeen	Nykyisillä tuloilla tulee toimeen	Nykyisillä tuloilla tulee mukavasti toimeen	Yhteensä
Kiinnostus politiikkaa kohtaan	Erittäin kiinnostunut	7 %	6 %	9 %	14 %	10 %
	Melko kiinnostunut	26 %	27 %	35 %	47 %	37 %
	Ei kovin kiinnostunut	32 %	34 %	35 %	29 %	32 %
	Ei lainkaan kiinnostunut	35 %	33 %	22 %	11 %	20 %
	Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
		X ² -testin p-arvo <0,001				

Taulukko 13. Poliittisen kiinnostuksen jakaantuminen työttömien ja muiden sekä pitkäaikaistyöttömyyden kokeneiden ja muiden keskuudessa.

		Työtön	Muut	Yhteensä	Kokenut pitkäaikais-työttömyyden	Ei kokenut pitkäaikais-työttömyyttä	Yhteensä
Kiinnostus politiikkaa kohtaan	Erittäin kiinnostunut	6 %	10 %	10 %	7 %	10 %	10 %
	Melko kiinnostunut	32 %	38 %	37 %	32 %	38 %	37 %
	Ei kovin kiinnostunut	32 %	32 %	32 %	33 %	32 %	32 %
	Ei lainkaan kiinnostunut	30 %	20 %	20 %	28 %	20 %	20 %
	Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
		X ² -testin p-arvo <0,001			X ² -testin p-arvo <0,001		

Taloudellisen syrjäytymisen vaikutusta kansalaispätevyyteen on kuvattu taulukoissa 14–15. Subjektiivisten tulojen osalta vaikutus kansalaispätevyyteen on varsin samanlainen kuin poliittisen kiinnostuksenkin – kansalaispätevyys selvästi lisääntyy subjektiivisten tulojen kasvaessa. Erot vaikeaksi ja helpoksi toimeentulonsa kokevien välillä eivät kuitenkaan ole aivan yhtä suuria kuin poliittisen kiinnittymisen kohdalla. Työttömyyden ja pitkäaikaistyöttömyyden kokemisen kohdalla erot ovat kuitenkin selvästi pienempiä. Työttömistä noin 29 prosenttia tuntee kansalaispätevyytensä alhaiseksi, kun muusta väestöstä alhaista kansalaispätevyyttä tuntevia on noin 25 prosenttia. Keskimääräistä tai korkeaa kansalaispätevyyttä kokevien kohdalla erot ovat vielä tätäkin pienempiä. Pearsonin χ^2 -testin mukaan työttömyyden yhteys kansalaispätevyyteen ei ole tilastollisesti merkitsevä (p-arvo = 0,074). Pitkäaikaistyöttömyyden kokemisen yhteys kansalaispätevyyteen sen sijaan on

tilastollisesti merkitsevä, mutta pitkäaikaistyöttömyyden kokeneiden ero muihin ei ole kovinkaan paljoa suurempi. Esimerkiksi alhaiseksi kansalaispätevyytensä tuntevia pitkäaikaistyöttömyyden kokeneita on noin 31 prosenttia ja muita 25 prosenttia.

Taulukko 14. Kansalaispätevyyden jakaantuminen subjektiivisten tulojen luokissa.

		Subjektiiviset tulot				
		Nykyisillä tuloilla on hyvin vaikeaa tulla toimeen	Nykyisillä tuloilla on vaikeaa tulla toimeen	Nykyisillä tuloilla tulee toimeen	Nykyisillä tuloilla tulee mukavasti toimeen	Yhteensä
Kansalais-pätevyys	Korkea	12 %	12 %	17 %	24 %	18 %
	Keskimääräinen	52 %	52 %	58 %	57 %	56 %
	Alhainen	36 %	35 %	25 %	19 %	25 %
	Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

X²-testin p-arvo <0,001

Taulukko 15. Kansalaispätevyyden jakaantuminen työttömien ja muiden sekä pitkäaikaistyöttömyyden kokeneiden ja muiden keskuudessa.

		Työtön	Muut	Yhteensä	Kokenut pitkäaikais-työttömyyden	Ei kokenut pitkäaikais-työttömyyttä	Yhteensä
Kansalais-pätevyys	Korkea	18 %	18 %	18 %	16 %	19 %	18 %
	Keskimääräinen	53 %	56 %	56 %	53 %	57 %	56 %
	Alhainen	29 %	25 %	25 %	31 %	25 %	25 %
	Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

X²-testin p-arvo = 0,074 X²-testin p-arvo <0,001

Taloudellisen syrjäytymisen yhteys poliittiseen luottamukseen näyttää olevan varsin vahva (taulukot 16–17). Etenkin subjektiivisten tulojen yhteys on huomattavan vahva. Vaikeaksi toimeentulonsa kokevista alhaista poliittista luottamusta tuntee noin 63 prosenttia, kun taas mukavasti toimeentulevien keskuudessa vähiten luottavia on vain noin kolmasosa. Työttömyyden ja pitkäaikaistyöttömyyden kokemisen osalta erot eivät tosin ole poliittisen luottamuksenkaan kohdalla yhtä suuria.

Taulukko 16. Poliittisen luottamuksen jakaantuminen subjektiivisten tulojen luokissa.

		Subjektiiviset tulot				
		Nykyisillä tuloilla on hyvin vaikeaa tulla toimeen	Nykyisillä tuloilla on vaikeaa tulla toimeen	Nykyisillä tuloilla tulee toimeen	Nykyisillä tuloilla tulee mukavasti toimeen	Yhteensä
Poliittinen luottamus	Korkea	5 %	6 %	7 %	13 %	9 %
	Keskimääräinen	32 %	37 %	47 %	54 %	47 %
	Alhainen	63 %	57 %	46 %	33 %	44 %
	Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

X²-testin p-arvo <0,001

Taulukko 17. Poliittisen luottamuksen jakaantuminen työttömien ja muiden sekä pitkäaikaistyöttömyyden kokeneiden ja muiden keskuudessa.

		Työtön	Muut	Yhteensä	Kokenut pitkäaikais-työttömyyden	Ei kokenut pitkäaikais-työttömyyttä	Yhteensä
Poliittinen luottamus	Korkea	5 %	9 %	9 %	9 %	9 %	9 %
	Keskimääräinen	38 %	47 %	47 %	39 %	48 %	47 %
	Alhainen	57 %	44 %	44 %	52 %	43 %	44 %
	Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

X²-testin p-arvo <0,001

Taulukossa 18 on kuvattu subjektiivisten tulojen vaikutusta äänestämiseen. Henkilön kokemuksella tulojen riittävydestä näyttää olevan vaikutusta siihen, onko henkilö äänestänyt vai ei. Kun vaikeus tulla toimeen kasvaa, myös äänestämättä jättäneiden määrä kasvaa ja toisaalta äänestämässä käyneiden määrä vähenee. Äänestämättä jättäneiden osalta hieman yllättävä havainto on kuitenkin se, että vähiten äänestävä luokka ei ole hyvin vaikeasti toimeen tulevat, vaan vielä vähemmän äänestämässä kävivät vastauksen ”nykyisillä tuloilla on vaikea tulla toimeen” valinneet. Mukavasti toimeentulevista noin 85 prosenttia on käynyt äänestämässä, kun vaikeasti toimeen tulevien kohdalla määrä on noin 13 ja hyvin vaikeasti toimeen tulevien kohdalla 12 prosenttiyksikköä pienempi.

Taulukko 18. Äänestämisen ja äänestämättömyyden jakaantuminen subjektiivisten tulojen luokissa.

	Subjektiiviset tulot				Yhteensä
	Nykyisillä tuloilla on hyvin vaikeaa tulla toimeen	Nykyisillä tuloilla on vaikeaa tulla toimeen	Nykyisillä tuloilla tulee toimeen	Nykyisillä tuloilla tulee mukavasti toimeen	
Äänesti edellisissä parlamentti-vaaleissa	73 %	72 %	78 %	85 %	79 %
Ei äänestänyt	27 %	29 %	23 %	15 %	21 %
Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

X²-testin p-arvo <0,001

Myös työttömyys ja pitkäaikaistyöttömyys näyttävät vaikuttavan äänestämässä käymiseen (taulukko 19). Vastaushetkellä työttömänä olleista noin 66 prosenttia kävi äänestämässä. Muista taas noin 80 prosenttia kävi äänestämässä eli ero on varsin huomattava, noin 14 prosenttiyksikköä. Pitkäaikaistyöttömänä olleista äänestämässä kävi noin 67 prosenttia, kun taas niistä, jotka eivät ole kokeneet pitkäaikaistyöttömyyttä, äänestämässä kävi noin 81 prosenttia. Pitkäaikaistyöttömyyden kokeneiden ero muihin oli siis yhtä suuri kuin työttömien ero muihin. Ristiintaulukoinnin perusteella näyttää myös siltä, että suunnilleen yhtä suuri osuus työttömistä ja pitkäaikaistyöttömyyden kokeneista on äänestämisen suhteen passiivisia.

Taulukko 19. Äänestämisen ja äänestämättömyyden jakaantuminen työttömien ja muiden sekä pitkäaikaistyöttömyyden kokeneiden ja muiden keskuudessa.

	Työtön	Muut	Yhteensä	Kokenut pitkäaikais-työttömyyden	Ei kokenut pitkäaikais-työttömyyttä	Yhteensä
Äänesti edellisissä parlamentti-vaaleissa	66 %	80 %	79 %	73 %	80 %	79 %
Ei äänestänyt	34 %	20 %	21 %	27 %	20 %	21 %
Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

X²-testin p-arvo <0,001

X²-testin p-arvo <0,001

Taloudellisen syrjäytymisen vaikutusta muiden perinteisten osallistumismuotojen kuin äänestämisen käyttöön on kuvattu taulukoissa 20–21. Muiksi perinteisiksi osallistumismuodoiksi lasketaan tässä yhteyden ottaminen poliittikkoon tai virkamieheen, jonkin kampanjatuotteen esillä pitäminen tai jossakin poliittisessa puolueessa tai ryhmässä toimiminen. Subjektiivisilla tuloilla on kohtalainen

vaikutus muiden perinteisten osallistumismuotojen käyttöön, mutta työttömyyden vaikutus ei ole tilastollisesti merkitsevä (p-arvo = 0,221) ja pitkäaikaistyöttömyydelläkin on vain hyvin heikko vaikutus.

Taulukko 20. Muiden perinteisten osallistumistapojen käytön jakaantuminen subjektiivisten tulojen luokissa.

	Subjektiiviset tulot				Yhteensä
	Nykyisillä tuloilla on hyvin vaikeaa tulla toimeen	Nykyisillä tuloilla on vaikeaa tulla toimeen	Nykyisillä tuloilla tulee toimeen	Nykyisillä tuloilla tulee mukavasti toimeen	
Osallistunut vähintään yhdellä perinteisellä osallistumistavalla	12 %	15 %	19 %	23 %	19 %
Ei ole osallistunut perinteisillä tavoilla	89 %	85 %	81 %	77 %	81 %
Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

χ^2 -testin p-arvo <0,001

Taulukko 21. Muiden perinteisten osallistumistapojen käytön jakaantuminen työttömien ja muiden sekä pitkäaikaistyöttömyyden kokeneiden ja muiden keskuudessa.

	Työtön	Muut	Yhteensä	Kokenut pitkäaikais-työttömyyden	Ei ole kokenut pitkäaikais-työttömyyttä	Yhteensä
Osallistunut vähintään yhdellä perinteisellä tavalla	17 %	19 %	19 %	17 %	19 %	19 %
Ei osallistunut yhdelläkään perinteisellä tavalla	83 %	81 %	81 %	83 %	81 %	81 %
Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

χ^2 -testin p-arvo = 0,221

χ^2 -testin p-arvo <0,035

Taloudellisen syrjäytymisen vaikutus uusien osallistumismuotojen käyttöön on samansuuntainen kuin muiden perinteisten osallistumismuotojenkin, mutta hieman vahvempi (taulukot 22–23). Uusilla osallistumismuodoilla viitataan tässä adressin tai vetoimuksen allekirjoittamiseen, lailliseen mielenosoitukseen osallistumiseen tai tiettyjen tuotteiden ostamisen boikotoimiseen. Etenkin subjektiivisten tulojen vaikutus on vahva: niiden keskuudessa, jotka eivät ole käyttäneet yhtäkään uutta osallistumismuotoa, hyvin vaikeaksi toimeentulonsa kokevia on noin 20 prosenttiyksikköä enemmän kuin mukavasti toimeentulevia. Ainakin yhdellä uudella tavalla osallistuneiden parissa taas mukavasti

toimeentulevia on selvästi enemmän. Työttömyyden vaikutus on selvästi heikompi: osallistumattomien keskuudessa työttömien ero muihin on noin seitsemän prosenttiyksikköä. Pitkäaikaistyöttömyyden kokemisella ei puolestaan ole tilastollisesti merkitsevää vaikutusta uusien osallistumismuotojen käyttöön, vaikka χ^2 -testi tulkitsee suurissa otoksissa pienetkin erot helposti tilastollisesti merkitseviksi.

Taulukko 22. Uusien osallistumistapojen käytön jakaantuminen subjektiivisten tulojen luokissa.

	Subjektiiviset tulot				Yhteensä
	Nykyisillä tuloilla on hyvin vaikeaa tulla toimeen	Nykyisillä tuloilla on vaikeaa tulla toimeen	Nykyisillä tuloilla tulee toimeen	Nykyisillä tuloilla tulee mukavasti toimeen	
Osallistunut vähintään yhdellä uudella osallistumistavalla	23 %	29 %	35 %	43 %	36 %
Ei ole osallistunut uusilla tavoilla	77 %	71 %	65 %	57 %	64 %
Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

χ^2 -testin p-arvo <0,001

Taulukko 23. Uusien osallistumistapojen käytön jakaantuminen työttömien ja muiden sekä pitkäaikaistyöttömyyden kokeneiden ja muiden keskuudessa.

	Työtön	Muut	Yhteensä	Kokenut pitkäaikais-työttömyyden	Ei kokenut pitkäaikais-työttömyyttä	Yhteensä
Osallistunut vähintään yhdellä uudella tavalla	29 %	37 %	36 %	35 %	36 %	36 %
Ei osallistunut uusilla osallistumistavoilla	71 %	64 %	64 %	65 %	64 %	64 %
Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

χ^2 -testin p-arvo <0,001

χ^2 -testin p-arvo = 0,297

Ristiintaulukointien perusteella voidaan alustavasti todeta, että taloudellisella syrjäytymisellä on vaikutusta poliittiseen kiinnittymiseen, mutta työttömyyden ja pitkäaikaistyöttömyyden vaikutus näyttää odotetusti olevan selvästi subjektiivisten tulojen vaikutusta heikompi. Yllättävää sen sijaan on se, että työttömyyden ja pitkäaikaistyöttömyyden kokemisen vaikutus uusien ja muiden perinteisten osallistumismuotojen kuin äänestämiseen on joko hyvin heikko tai käytännössä olematon. Suurin ero on huonoksi ja hyväksi subjektiiviset tulonsa kokevien poliittisessa luottamuksessa – ero ryhmien välillä on 30 prosenttiyksikköä. Vaikka ristiintaulukointien perusteella useiden muidenkin muuttujien välillä näyttää olevan vahva riippuvuus, ristiintaulukointien perusteella ei vielä ole perusteltua tehdä

johtopäätöksiä syy–seuraussuhteesta, sillä muiden muuttujien vaikutusta ei kontrolloida. Seuraavaksi tarkastellaankin tuloksia logistisesta ja lineaarisesta regressioanalyysistä, jossa useiden taustamuuttujien vaikutus huomioidaan.

5.2. Miten taloudellinen syrjäytyminen vaikuttaa poliittiseen kiinnittymiseen?

Regressioanalyysissä tarkastelussa ovat ensin poliittiset asenteet – poliittinen kiinnostus, poliittinen luottamus ja kansalaispätevyys – ja niiden jälkeen toiminnallista kiinnittymistä kuvaavat muuttujat eli äänestäminen, muut perinteiset osallistumismuodot kuin äänestäminen ja uuden osallistumisen muodot. Ensimmäinen tarkasteltava selitettävä muuttuja on poliittinen kiinnostus, jota analysoidaan logistisen regression avulla (taulukko 24). Regressiotaulukoissa dummy-muuttujien referenssikategoria on kerrottu sulkeissa muuttujan nimen jälkeen – esimerkiksi sukupuoli-muuttujan kohdalla mies = 0 ja nainen = 1. Ensimmäisessä mallissa mukana ovat vain sosiodemografiset muuttujat. Näistä etenkin sukupuoli ja koulutus selittävät vahvasti poliittista kiinnostusta. Riskiluku kuvaa selittävän muuttujan arvon muuttumisesta seuraavaa todennäköisyyden vaihtelua: esimerkiksi naisten todennäköisyys olla kiinnostunut politiikasta on 0,56-kertainen miehiin verrattuna.

Toisessa mallissa mukaan on otettu muut taustamuuttujat. Näistä yleinen sosiaalinen luottamus, järjestötoiminta ja eteläeurooppalaisen hyvinvointimallin maassa asuminen selittävät poliittista kiinnostusta tilastollisesti merkitsevästi. Järjestötoiminnassa mukana oleminen yli kaksinkertaistaa kiinnostuneisuuden todennäköisyyden, kun taas eteläeurooppalaisen mallin maassa asuminen laskee todennäköisyyden 0,38-kertaiseksi. Toiseen malliin lisätyt taustamuuttujat kasvattavat mallin selitysastetta varsin merkittävästi 0,236:een.

Kolmannessa mallissa ovat mukana myös taloudellisen syrjäytymisen tekijät. Työttömyys ja pitkäaikaistyöttömyyden kokeminen eivät selitä poliittista kiinnostusta, mutta alhaisemmat subjektiiviset tulot ja vaikeus lainata rahaa selittävät. Lisäksi opiskelijat ovat ansiotyössä käyviä kiinnostuneempia politiikasta ja pysyvästi sairaat tai työkyvyttömät ansiotyössä käyviä vähemmän kiinnostuneita. Taloudellisen syrjäytymisen muuttujien lisääminen kasvattaa selitysastetta vain vähän.

Taulukko 24. Taloudellisen syrjäytymisen vaikutus poliittiseen kiinnostukseen (0 = ei kiinnostunut, 1 = on kiinnostunut). Logistinen regressio. Tuloksista on raportoitu ristitulossuhde (OR) ja p-arvot.

	Malli I	Malli II	Malli III
	Riskiluku	Riskiluku	Riskiluku
Vakio	0,25 ***	0,27 ***	0,36 ***
Ikä	1,02 ***	1,02 ***	1,02 ***
Nainen (ref. mies)	0,56 ***	0,55 ***	0,54 ***
Lukio tai ammattikoulu (ref. peruskoulu)	2,65 ***	2,05 ***	1,94 ***
Opisto- tai korkeakoulututkinto tai ylempi (ref. peruskoulu)	4,68 ***	3,52 ***	3,28 ***
Kulutussyksikkö		1,02	1,00
Yleinen sosiaalinen luottamus		1,07 ***	1,06 ***
Tapaa kohtalaisesti ystäviä ja sukulaisia (ref. tapaa usein)		1,07	1,08
Tapaa harvoin ystäviä ja sukulaisia (ref. tapaa usein)		0,95	0,99
Toiminut muissa järjestöissä (ref. ei toiminut)		2,11 ***	2,09 ***
Eteläeurooppalainen malli (ref. sosiaalidemokraattinen malli)		0,38 ***	0,41 ***
Liberaali malli (ref. sosiaalidemokraattinen malli)		1,08	1,12 *
Opiskelija (ref. ansiotyössä)			1,31 **
Pysyvästi sairas tai työkyvytön (ref. ansiotyössä)			0,69 **
Eläkkeellä (ref. ansiotyössä)			0,93
Muut (ref. Ansiotyössä)			1,03
Työtön (ref. ansiotyössä)			1,10
Kokenut pitkäaikaistyöttömyyden (ref. ei kokenut)			0,96
Tulee toimeen (ref. tulee mukavasti toimeen)			0,76 ***
Vaikeuksia tulla toimeen (ref. tulee mukavasti toimeen)			0,68 ***
Hyvin vaikeaa tulla toimeen (ref. tulee mukavasti toimeen)			0,84
Ei vaikeaa eikä helppoa lainata rahaa (ref. helppo lainata)			0,96
Vaikeaa lainata rahaa (ref. helppo lainata)			0,91 *
Selitysaste (Nagelkerke R ²)	0,150	0,236	0,243

Waldin testin merkitsevyystasot: * p<0,05, ** p<0,01, *** p<0,001.

Seuraavaksi tarkastellaan subjektiivista kansalaispätevyyttä, josta muodostettua summamuuttujaa tarkastellaan lineaarisen OLS-regression (*Ordinary Least Squares*) eli pienimmän neliösumman menetelmän avulla (taulukko 25). Mallit on rakennettu samalla tavalla kuin poliittista kiinnostustakin analysoitaessa: ensimmäisessä mallissa ovat mukana sosiodemografiset taustatekijät, toisessa mallissa myös muut taustatekijät ja kolmannessa mallissa myös taloudellisen syrjäytymisen muuttujat. Kaikki sosiodemografiset taustatekijät selittävät kansalaispätevyyttä tilastollisesti merkitsevästi. Naisten

kansalaispätevyys on keskimäärin noin 0,8 yksikköä alhaisempaa kuin miehillä. Vain peruskoulun käyneiden ero korkeammin koulutettuihin on regressiokertoimien arvojen perusteella suunnilleen yhtä vahva kuin sukupuolenkin. Kansalaispätevyys lisääntyy hieman iän myötä, vaikka iän vaikutus onkin pieni. Nämä tulokset kuitenkin noudattelevat Grönlundin ym. (2005a, 96–99) Suomesta saamia tuloksia.

Toisen mallin muista taustatekijöistä myös yleinen sosiaalinen luottamus ja järjestötoiminnassa mukana oleminen parantavat henkilön uskoa omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Mikään näistä muista taustamuuttujista ei kuitenkaan ole yhtä vahva selittävä tekijä kuin sukupuoli tai koulutus. Taloudellista syrjäytymistä mittaavista muuttujista kansalaispätevyyttä selittävät subjektiiviset tulot ja vaikeus lainata rahaa. Nämäkään muuttujat eivät kuitenkaan ole yhtä vahvoja selittäjiä kuin sukupuoli tai koulutus. Työttömyys ja pitkäaikaistyöttömyyden kokeminen sen sijaan eivät vaikuta kansalaispätevyyteenkään. Kaikki kolmannessa mallissa mukana olevat muuttujat selittävät yhteensä noin 15 prosenttia kansalaispätevyyden vaihtelusta. Tästä selitysvoimasta suurin osa on kuitenkin sosiodemografisilla taustatekijöillä, sillä sekä toiseen että kolmanteen malliin lisätty muuttujajoukko kasvattaa selitysastetta vain noin kymmenyksellä.

Diagnostisten tarkasteluiden perusteella tulosten luotettavuuteen vaikuttavista tekijöistä ei ole syytä olla huolissaan. Selittävien muuttujien välistä korrelaatiota on mahdollista tarkastella VIF- ja toleranssiarvojen (liite 2, taulukko 1) avulla. Näiden perusteella multikollinearisuus ei analyysissä ole ongelma, sillä VIF-arvot eivät ylitä lähellekään ongelmarajana pidettyä kymmentä eikä VIF-arvojen keskiarvokaan (noin 1,42) ole huomattavasti yhtä suurempi. Toleranssiarvot taas ovat kaikki mahdollisena ongelmien rajana pidettyä 0,2:a suurempia.

Hajontakuvion (ks. liite 2, kuva 1) perusteella nähdään, että virhetermit ovat jakaantuneet tasaisesti eli niiden varianssit ovat suunnilleen yhtä suuret. Lisäksi selittävien muuttujien ja selitettävän muuttujan välillä on lineaarinen yhteys. Histogrammi (ks. liite 2, kuva 2) puolestaan näyttää, että residuaalit ovat varsin normaalisti jakaantuneita: virhetermejä on eniten nollan lähellä ja määrä vähenee selvästi jakauman keskikohdasta loitotessa. Liitteen 2 kuva 3 vahvistaa tätä kuvaa. Kuvassa 3 oleva paksu viiva koostuu havaituista virhetermeistä ja pisteiden alla oleva – tässä tapauksessa näkymättömissä oleva – kulmasta kulmaan menevä viiva puolestaan kuvaa normaalijakaumaa. Pisteet eivät siis juurikaan poikkeaa normaalijakaumasta. Myöskään seuraavien selitettävien muuttujien kohdalla tulosten luotettavuuteen vaikuttavista tekijöistä ei ole syytä olla huolissaan, minkä vuoksi diagnostiset tarkastelut on esitetty liitteessä 2.

Taulukko 25. Taloudellisen syrjäytymisen vaikutus kansalaispätevyyteen (summamuuttuja, 2–10). OLS-regressio. Tuloksista on raportoitu regressiokertoimet (B), p-arvot ja keskivirheet.

	Malli I		Malli II		Malli III	
	B	Keski- virhe	B	Keski- virhe	B	Keski- virhe
Vakio	5,28 ***	0,056	5,12 ***	0,105	5,35 ***	0,113
Ikä	0,01 ***	0,001	0,01 ***	0,001	0,01 ***	0,001
Nainen (ref. mies)	-0,90 ***	0,031	-0,89 ***	0,031	-0,82 ***	0,032
Lukio tai ammattikoulu(ref. peruskoulu)	0,75 ***	0,042	0,67 ***	0,044	0,62 ***	0,044
Opisto- tai korkeakoulu-tutkinto tai ylempi(ref. peruskoulu)	1,17 ***	0,036	1,05 ***	0,038	0,93 ***	0,039
Kulutussyksikkö			-0,04	0,027	-0,04	0,027
Yleinen sosiaalinen luottamus			0,06 ***	0,009	0,04 ***	0,009
Tapaa kohtalaisesti ystäviä ja sukulaisia(ref. tapaa usein)			-0,04	0,043	-0,03	0,043
Tapaa harvoin ystäviä ja sukulaisia(ref. tapaa usein)			-0,02	0,045	0,02	0,045
Toiminut muissa järjestöissä(ref. ei toiminut)			0,36 ***	0,048	0,35 ***	0,048
Eteläeurooppalainen malli(ref. sosiaalidemokraattinen malli)			-0,05	0,045	0,05	0,046
Liberaali malli(ref. sosiaalidemokraattinen malli)			0,07	0,043	0,12 **	0,043
Opiskelija(ref. ansiotyössä)					-0,07	0,075
Pysyvästi sairas tai työkyvytön(ref. ansiotyössä)					-0,04	0,096
Eläkkeellä (ref. ansiotyössä)					-0,17 **	0,057
Muut (ref. ansiotyössä)					-0,32 ***	0,053
Työtön (ref. ansiotyössä)					0,06	0,075
Kokenut pitkäaikaistyöttömyyden (ref. ei kokenut)					0,01	0,055
Tulee toimeen (ref. tulee mukavasti toimeen)					-0,11 **	0,037
Vaikeuksia tulla toimeen (ref. tulee mukavasti toimeen)					-0,32 ***	0,052
Hyvin vaikeaa tulla toimeen (ref. tulee mukavasti toimeen)					-0,32 ***	0,079
Ei vaikeaa eikä helppoa lainata rahaa (ref. helppo lainata)					-0,07	0,043
Vaikeaa lainata rahaa(ref. helppo lainata)					-0,22 ***	0,039
Selitysaste (korjattu R ²)	0,132		0,141		0,150	

T-testien merkitsevyystasot: * p<0,05, ** p<0,01, *** p<0,001.

Myös kolmatta kansalaisten poliittisia asenteita kuvaavaa muuttujaa, poliittista luottamusta, tarkastellaan lineaarisen regression avulla (taulukko 26). Kaikki sosiodemografiset taustatekijät ovat taas tilastollisesti merkitseviä selittäjiä, mutta selitysaste jää nyt varsin alhaiseksi, 0,027:ään. Edellisiin malleihin verrattuna alhainen sosiodemografisten muuttujien vaikutus näyttää johtuvan ennen kaikkea

siitä, että sukupuolen vaikutus on heikompi. Toiseen malliin lisätyistä muista taustatekijöistä kulutusyksikkö on tilastollisesti merkitsevä – joskin hyvin heikko – selittäjä. Yleinen sosiaalinen luottamus sen sijaan on vahva poliittistakin luottamusta selittävä tekijä, mikä ei ole yllättävää. Ystäviään tai sukulaisiaan harvoin tapaavien poliittinen luottamus on keskimäärin usein tapaavia heikompaa, ja järjestötoimintaan osallistuneiden poliittinen luottamus on korkeampaa kuin toimintaan osallistumattomien. Eteläeurooppalaisen ja liberaalin mallin maissa asuvien poliittinen luottamus on selvästi sosiaalidemokraattisen mallin maissa asuvia alhaisempaa. Hyvinvointimalli on vahvin poliittista luottamusta selittävä tekijä myös kolmannessa mallissa, johon on otettu mukaan taloudellista syrjäytymistä kuvaavat muuttujat. Taloudellisen syrjäytymisen muuttujista subjektiiviset tulot ja vaikeus lainata rahaa ovat tilastollisesti merkitseviä selittäjiä, mutta kumpikaan työmarkkinoilta syrjäytymistä kuvaavista muuttujista ei ole.

Poliittisten asenteiden jälkeen tarkastellaan vielä taloudellisen syrjäytymisen vaikutusta poliittiseen toimintaan. Taulukossa 27 on esitetty tulokset logistisesta regressiosta, jossa selitettävänä muuttujana on edellisissä parlamenttivaaleissa äänestäminen. Sosiodemografisista taustatekijöistä ikä lisää hieman todennäköisyyttä äänestää. Lukion tai ammattikoulun suorittaneet taas äänestävät lähes kaksi kertaa todennäköisemmin kuin pelkän peruskoulun käyneet. Sukupuoli sen sijaan ei selitä äänestämässä käymistä. Muista taustamuuttujista järjestötoiminta lisää varsin huomattavasti todennäköisyyttä äänestää, kun taas liberaalin mallin maassa asuminen laskee sitä. Taloudellisen syrjäytymisen muuttujista työttömyys, subjektiiviset tulot ja vaikeus lainata rahaa laskevat vastaajan todennäköisyyttä äänestää. P-arvojen perusteella toimeentulon kokeminen hyvin vaikeaksi ei kuitenkaan selitä äänestämättömyyttä yhtä vahvasti kuin toimeentulon kokeminen vaikeaksi.

Taulukko 26. Taloudellisen syrjäytymisen vaikutus poliittiseen luottamukseen (summamuuttuja, 0–10). OLS-regressio. Tuloksista on raportoitu regressiokertoimet (B), p-arvot ja keskivirheet.

	Malli I		Malli II		Malli III	
	B	Keski- virhe	B	Keski- virhe	B	Keski- virhe
Vakio	3,37 ***	0,068	2,39 ***	0,113	2,78 ***	0,122
Ikä	0,01 ***	0,001	0,00	0,001	0,00	0,001
Nainen (ref. mies)	-0,09 *	0,037	-0,10 **	0,033	-0,12 ***	0,034
Lukio tai ammattikoulu (ref. peruskoulu)	0,75 ***	0,051	0,18 ***	0,047	0,12 *	0,047
Opisto- tai korkeakoulu-tutkinto tai ylempi (ref. peruskoulu)	0,72 ***	0,044	0,32 ***	0,040	0,25 ***	0,042
Kulutusyksikkö			0,11 ***	0,030	0,10 **	0,030
Yleinen sosiaalinen luottamus			0,40 ***	0,010	0,39 ***	0,010
Tapaa kohtalaisesti ystäviä ja sukulaisia (ref. tapaa usein)			0,01	0,046	0,03	0,046
Tapaa harvoin ystäviä ja sukulaisia (ref. tapaa usein)			-0,12 *	0,048	-0,05	0,048
Toiminut muissa järjestöissä (ref. ei toiminut)			0,12 *	0,052	0,11 *	0,052
Eteläeurooppalainen malli (ref. sosiaalidemokraattinen malli)			-1,01 ***	0,048	-0,92 ***	0,050
Liberaali malli (ref. sosiaalidemokraattinen malli)			-1,15 ***	0,046	-1,12 ***	0,046
Opiskelija (ref. ansiotyössä)					0,29 ***	0,081
Pysyvästi sairastunut tai työkyvytön (ref. ansiotyössä)					-0,23 *	0,103
Eläkkeellä (ref. ansiotyössä)					0,18 **	0,062
Muut (ref. ansiotyössä)					0,19 **	0,058
Työtön (ref. ansiotyössä)					-0,13	0,082
Kokenut pitkäaikaistyöttömyyden (ref. ei kokenut)					-0,02	0,059
Tulee toimeen (ref. tulee mukavasti toimeen)					-0,21 ***	0,040
Vaikeuksia tulla toimeen (ref. tulee mukavasti toimeen)					-0,27 ***	0,056
Hyvin vaikeaa tulla toimeen (ref. tulee mukavasti toimeen)					-0,44 ***	0,086
Ei vaikeaa eikä helppoa lainata rahaa (ref. helppo lainata)					0,03	0,046
Vaikeaa lainata rahaa (ref. helppo lainata)					-0,17 ***	0,042
Selitysaste (korjattu R ²)	0,027		0,229		0,237	

T-testien merkitsevyystasot: * p<0,05, ** p<0,01, *** p<0,001.

Taulukko 27. Taloudellisen syrjäytymisen vaikutus äänestämiseen (0 = ei äänestänyt, 1 = äänesti). Logistinen regressio. Tuloksista on raportoitu ristitulossuhde (OR) ja p-arvot.

	Malli I	Malli II	Malli III
	Riskiluku	Riskiluku	Riskiluku
Vakio	0,44 ***	0,27 ***	0,45 ***
Ikä	1,04 ***	1,04 ***	1,04 ***
Nainen (ref. mies)	0,94	0,96	0,98
Lukio tai ammattikoulu (ref. peruskoulu)	2,29 ***	1,90 ***	1,83 ***
Opisto- tai korkeakoulututkinto tai ylempi (ref. peruskoulu)	2,44 ***	2,50 ***	2,22 ***
Kulutussyksikkö		1,19 ***	1,20 ***
Yleinen sosiaalinen luottamus		1,11 ***	1,09 ***
Tapaa kohtalaisesti ystäviä ja sukulaisia (ref. tapaa usein)		1,04	1,04
Tapaa harvoin ystäviä ja sukulaisia (ref. tapaa usein)		0,89	0,94
Toiminut muissa järjestöissä (ref. ei toiminut)		1,63 ***	1,65 ***
Eteläeurooppalainen malli (ref. sosiaalidemokraattinen malli)		0,97	1,07
Liberaali malli (ref. sosiaalidemokraattinen malli)		0,40 ***	0,42 ***
Opiskelija (ref. ansiotyössä)			0,75 *
Pysyvästi sairas tai työkyvytön (ref. ansiotyössä)			0,67 **
Eläkkeellä (ref. ansiotyössä)			1,01
Muut (ref. Ansiotyössä)			0,92
Työtön (ref. ansiotyössä)			0,79 *
Kokenut pitkäaikaistyöttömyyden (ref. ei kokenut)			0,98
Tulee toimeen (ref. tulee mukavasti toimeen)			0,75 ***
Vaikeuksia tulla toimeen (ref. tulee mukavasti toimeen)			0,70 ***
Hyvin vaikeaa tulla toimeen (ref. tulee mukavasti toimeen)			0,74 *
Ei vaikeaa eikä helppoa lainata rahaa (ref. helppo lainata)			0,95
Vaikeaa lainata rahaa (ref. helppo lainata)			0,79 ***
Selitysaste (Nagelkerke R ²)	0,097	0,157	0,168

Waldin testin merkitsevyystasot: * p<0,05, ** p<0,01, *** p<0,001.

Taloudellisen syrjäytymisen yhteyttä muihin perinteisiin osallistumistapoihin kuin äänestämiseen on kuvattu taulukossa 28. Tulosten perusteella muiden perinteisten osallistumistapojen käyttö eroaa monin tavoin äänestämisestä, vaikka yhteisiäkin tekijöitä löytyy. Sukupuoli ei selitä muiden perinteisten muotojenkaan käyttöä enää toisessa tai kolmannessa mallissa, ja koulutus selittää lisää huomattavasti myös muiden osallistumismuotojen käyttöä. Myös kulutussyksikkö selittää muiden perinteisten tapojen

Taulukko 28. Taloudellisen syrjäytymisen vaikutus muihin perinteisen osallistumisen muotoihin (0 = ei osallistunut yhdelläkään muulla perinteisen osallistumisen muodolla, 1 = osallistunut ainakin yhdellä muodolla). Logistinen regressio. Tuloksista on raportoitu ristitulossuhde (OR) ja p-arvot.

	Malli I	Malli II	Malli III
	Riskiluku	Riskiluku	Riskiluku
Vakio	0,80 ***	0,06 ***	0,06 ***
Ikä	1,01 ***	1,01 ***	1,01 ***
Nainen (ref. mies)	0,90 *	0,98	0,99
Lukio tai ammattikoulu (ref. peruskoulu)	1,99 ***	1,46 ***	1,46 ***
Opisto- tai korkeakoulututkinto tai ylempi (ref. peruskoulu)	2,85 ***	2,07 ***	2,07 ***
Kulutussyksikkö		1,16 **	1,18 ***
Yleinen sosiaalinen luottamus		0,99	0,99
Tapaa kohtalaisesti ystäviä ja sukulaisia (ref. tapaa usein)		1,05	1,06
Tapaa harvoin ystäviä ja sukulaisia (ref. tapaa usein)		1,00	1,02
Toiminut muissa järjestöissä (ref. ei toiminut)		6,76 ***	6,77 ***
Eteläeurooppalainen malli (ref. sosiaalidemokraattinen malli)		0,73 ***	0,78 ***
Liberaali malli (ref. sosiaalidemokraattinen malli)		1,21 **	1,21 **
Opiskelija (ref. ansiotyössä)			0,94
Pysyvästi sairas tai työkyvytön (ref. ansiotyössä)			1,51 **
Eläkkeellä (ref. ansiotyössä)			1,17
Muut (ref. Ansiotyössä)			0,98
Työtön (ref. ansiotyössä)			1,24
Kokenut pitkäaikaistyöttömyyden (ref. ei kokenut)			1,01
Tulee toimeen (ref. tulee mukavasti toimeen)			1,03
Vaikeuksia tulla toimeen (ref. tulee mukavasti toimeen)			1,00
Hyvin vaikeaa tulla toimeen (ref. tulee mukavasti toimeen)			0,76
Ei vaikeaa eikä helppoa lainata rahaa (ref. helppo lainata)			0,76 ***
Vaikeaa lainata rahaa (ref. helppo lainata)			0,84 **
Selitysaste (Nagelkerke R ²)	0,050	0,178	0,182

Waldin testin merkitsevyystasot: * p<0,05, ** p<0,01, *** p<0,001.

käyttöä siinä missä äänestämistäkin. Yksi suurimmista eroista äänestämisen ja muiden perinteisten muotojen käytön välillä on kuitenkin se, että järjestötoimintaan osallistuminen kasvattaa muiden perinteisten tapojen käyttämisen todennäköisyyttä lähes 7-kertaiseksi. Toinen merkittävä ero on se, että subjektiiviset tulot eivät selitä muiden perinteisten osallistumistapojen käyttöä, eikä työttömyyskään

äänestämistä koskevista tuloksista poiketen ole tilastollisesti merkitsevä selittäjä. Työttömyys (p -arvo = 0,072) ja hyvin heikot subjektiiviset tulot (p -arvo = 0,055) tosin hipovat tilastollisen merkitsevyyden rajaa. Vaikeus lainata sen sijaan heikentää myös muiden perinteisten osallistumistapojen käyttöä.

Viimeistä poliittisen kiinnittymisen muuttujaa eli uusien osallistumistapojen käyttöä koskevat tulokset logistisesta regressiosta on esitetty taulukossa 29. Sosiodemografisista taustatekijöistä koulutus ja sukupuoli ovat tilastollisesti merkittäviä selittäjiä. Sukupuolen osalta tulos tosin poikkeaa muista poliittisen kiinnittymisen muuttujista, sillä uusien osallistumistapojen käytössä naiset ovat miehiä ahkerampia. Muista taustamuuttujista yleinen sosiaalinen luottamus, järjestötoimintaan osallistuminen ja liberaalin mallin maassa asuminen lisäävät todennäköisyyttä uusien osallistumistapojen käyttämiselle. Etenkin järjestötoiminnan vaikutus on myös uusien osallistumistapojen kohdalla hyvin vahva: se lähes nelinkertaistaa todennäköisyyden käyttää uusia osallistumistapoja. Todennäköisyyttä puolestaan vähentävät ystävien tai sukulaisten tapaaminen harvoin. Tämä ei ole yllättävää, sillä esimerkiksi mielenosoituksiin osallistutaan usein kavereiden kanssa. Myös eteläeurooppalaisen hyvinvointimallin maassa asuminen vähentää todennäköisyyttä käyttää uusia osallistumistapoja.

Taloudellisen syrjäytymisen muuttujat selittävät uusien osallistumistapojen käyttöä varsin heikosti. Työttömyys ja vaikeus lainata rahaa laskevat todennäköisyyttä jonkin verran. Odotusten vastaisesti pitkäaikaistyöttömyyden kokeminen puolestaan kasvattaa todennäköisyyttä käyttää uusia osallistumistapoja. Muiden perinteisten osallistumismuotojen tapaan subjektiiviset tulot eivät selitä uusien osallistumistapojen käyttöä.

Lopuksi on syytä tarkastella vielä taloudellisen syrjäytymisen kokonaisvaikutuksen voimakkuutta. Tämä on mahdollista regressiomallien selitysasteiden avulla¹¹. Vaikka etenkin palveluiden ja tavaroiden kuluttamisesta syrjäytymistä mittaavat muuttujat vaikuttavatkin suhteellisen vahvasti poliittisen kiinnittymisen muuttujiin, taloudellisen syrjäytymisen muuttujien selitysteho ei ole valtaisan suuri. Vain taustamuuttujia sisältäviin malleihin verrattuna taloudellisen syrjäytymisen muuttujien lisääminen analyysiin kasvattaa selitysvoimaa vain 0,3–1,1 prosenttiyksiköllä. Vähiten selitysvoima kasvaa, kun selitettävänä muuttujana on uudet poliittisen toiminnan muodot (0,3 prosenttiyksikköä) ja muut perinteisen osallistumisen muodot kuin äänestämisen (0,4 prosenttiyksikköä). Äänestämisen kohdalla selitysvoiman kasvu taas on suurinta, 1,1 prosenttiyksikköä. Asenteellista kiinnittymistä kuvaavien

¹¹ Äänestämisen, muiden perinteisen osallistumisen muotojen, uusien osallistumismuotojen ja poliittisen kiinnostuksen osalta selitysasteet ovat niin sanottuja pseudoselitysasteita, minkä vuoksi ne ovat vain suuntaa antavia.

Taulukko 29. Taloudellisen syrjäytymisen vaikutus uusiin osallistumismuotoihin (0 = ei osallistunut yhdelläkään uudella osallistumisen muodolla, 1 = osallistunut ainakin yhdellä muodolla). Logistinen regressio. Tuloksista on raportoitu ristitulossuhde (OR) ja p-arvot.

	Malli I	Malli II	Malli III
	Riskiluku	Riskiluku	Riskiluku
Vakio	0,31 ***	0,25 ***	0,25 ***
Ikä	1,00	1,00 ***	1,00
Nainen (ref. mies)	1,24 ***	1,32 ***	1,35 ***
Lukio tai ammattikoulu (ref. peruskoulu)	1,93 ***	1,55 ***	1,53 ***
Opisto- tai korkeakoulututkinto tai ylempi (ref. peruskoulu)	3,24 ***	2,32 ***	2,26 ***
Kulutussyksikkö		0,99	0,99
Yleinen sosiaalinen luottamus		1,07 ***	1,07 ***
Tapaa kohtalaisesti ystäviä ja sukulaisia (ref. tapaa usein)		1,06	1,06
Tapaa harvoin ystäviä ja sukulaisia (ref. tapaa usein)		0,8 ***	0,8 ***
Toiminut muissa järjestöissä (ref. ei toiminut)		3,75 ***	3,74 ***
Eteläeurooppalainen malli (ref. sosiaalidemokraattinen malli)		0,62 ***	0,64 ***
Liberaali malli (ref. sosiaalidemokraattinen malli)		1,59 ***	1,62 ***
Opiskelija (ref. ansiotyössä)			1,00
Pysyvästi sairas tai työkyvytön (ref. ansiotyössä)			0,86
Eläkkeellä (ref. ansiotyössä)			0,89
Muut (ref. Ansiotyössä)			0,85 *
Työtön (ref. ansiotyössä)			0,81 *
Kokenut pitkäaikaistyöttömyyden (ref. ei kokenut)			1,26 **
Tulee toimeen (ref. tulee mukavasti toimeen)			1,03
Vaikeuksia tulla toimeen (ref. tulee mukavasti toimeen)			1,04
Hyvin vaikeaa tulla toimeen (ref. tulee mukavasti toimeen)			0,87
Ei vaikeaa eikä helppoa lainata rahaa (ref. helppo lainata)			0,83 ***
Vaikeaa lainata rahaa (ref. helppo lainata)			0,89 *
Selitysaste (Nagelkerke R ²)	0,083	0,182	0,185

Waldin testin merkitsevyystasot: * p<0,05, ** p<0,01, *** p<0,001.

muuttujien kohdalla selitysvoima jää suunnilleen näiden ääripäiden väliin: poliittisen kiinnostuksen kohdalla selitysvoiman kasvu on 0,7, kansalaispätevyyden kohdalla 0,9 ja poliittisen luottamuksen kohdalla 0,8 prosenttiyksikköä. Muita perinteisen osallistumisen tapoja ja uusia osallistumisen muotoja lukuun ottamatta taloudellisen syrjäytymisen selitysvoimaa voi siis kuitenkin pitää kohtalaisena. Kaikki muuttujat sisältävien mallien selitysteho vaihtelee kansalaispätevyyden 0,15:n ja poliittisen kiinnostuksen 0,243:n välillä.

5.3. Hyvinvointimallin vaikutus taloudellisen syrjäytymisen ja poliittisen kiinnittymisen väliseen yhteyteen

Edellä on tarkasteltu taloudellisen syrjäytymisen ja poliittisen kiinnittymisen yhteyttä niin, että kaikkia kolmea hyvinvointimallia edustavia maita on tarkasteltu yhdessä. Seuraavaksi tarkastellaan vielä kahta muuttujaa, poliittisesta luottamuksesta muodostettua summamuuttujaa ja äänestämistä, niin, että hyvinvointimalleja tarkastellaan erikseen. Tarkasteluun on siis valittu yksi asenteellista ja yksi toiminnallista kiinnittymistä kuvaava muuttuja. Tulokset poliittisen luottamuksen osalta on esitetty taulukossa 30 ja äänestämisen osalta taulukossa 31.

Poliittista luottamusta selittävät pelkästään palveluiden ja hyödykkeiden kuluttamisesta syrjäytymistä kuvaavat muuttujat eli subjektiiviset tulot ja vaikeus lainata. Heikommat subjektiiviset tulot laskevat poliittista luottamusta kaikissa hyvinvointimalleissa. Sosiaalidemokraattisessa (Norja, Tanska, Suomi, Ruotsi, Hollanti) mallissa hyvin alhaiset subjektiiviset tulot eivät tosin ole tilastollisesti merkitsevä selittäjä, vaan pelkästään alhaiset tulot. Vastaajan kokema vaikeus lainata rahaa on selittävä tekijä sosiaalidemokraattisessa ja liberaalissa (Iso-Britannia, Irlanti) hyvinvointimallissa. Regressiokertoimen ja sen merkitsevyystason perusteella liberaalissa mallissa vaikeus lainata rahaa laskee poliittista luottamusta hieman enemmän kuin sosiaalidemokraattisessa mallissa. Eteläeurooppalaisessa (Kreikka, Espanja, Portugali) mallissa vaikeus lainata ei ole tilastollisesti merkitsevä selittäjä. Työttömyys tai pitkäaikaistyöttömyyden kokeminen eivät ole yhdessäkään hyvinvointimallissa tilastollisesti merkitseviä tekijöitä.

Äänestämistä koskevat tulokset taloudellisen syrjäytymisen muuttujien osalta eivät suurimmaksi osaksi poikkea poliittista luottamusta koskevista tuloksista. Taloudellisen syrjäytymisen muuttujien tilastollisessa merkitsevyydessä eroina on ainoastaan se, että sosiaalidemokraattisessa mallissa vaikeus lainata selittää poliittista luottamusta mutta ei äänestämistä, ja liberaalissa mallissa taas hyvin alhaiset subjektiiviset tulot selittävät poliittista luottamusta mutta eivät äänestämistä. Muiden muuttujien osalta poliittisen luottamuksen ja äänestämisen välillä ei ole eroa – muuttuja siis selittää joko poliittista luottamusta että äänestämistä tai sitten ei kumpaakaan näistä.

Taloudellisen syrjäytymisen muuttujien merkitsevyystasotkin ovat samat yhtä poikkeusta lukuun ottamatta: eteläeurooppalaisessa mallissa hyvin alhaisten subjektiivisten tulojen merkitsevyystaso on poliittisessa luottamuksessa alhaisempi kuin äänestämisessä, mutta sekä luottamuksen että

äänestämisen osalta hyvin alhaiset tulot ovat kuitenkin tilastollisesti merkitsevä selittäjä. On syytä mainita myös, että liberaalissa mallissa työttömyyden vaikutus äänestämiseen on hyvin lähellä tilastollista merkitsevyyttä (p -arvo = 0,064). Sinällään on kiinnostavaa, että hyvinvointimalleittain tehdyssä tarkastelussa työttömyys ei kuitenkaan ylitä yhdessäkään hyvinvointimallissa tilastollisen merkitsevyyden rajaa, mutta kaikkia hyvinvointimalleja yhdessä tarkasteltaessa (taulukko 32) työttömyys on tilastollisesti merkitsevä tekijä. Tämä ero johtunee siitä, että hyvinvointimalleittain tarkastelussa otoskoot ovat pienemmät, minkä vuoksi tilastollisen merkitsevyyden saavuttaminen on vaikeampaa. Yleisesti ottaen voidaan todeta hyvinvointimallin olevan varsin olennainen tekijä taloudellisen syrjäytymisen vaikutusten tarkastelemisessa, sillä kussakin hyvinvointimallissa taloudellisen syrjäytymisen muuttujien vaikutus poliittiseen luottamukseen ja äänestämiseen on varsin samanlainen, mutta hyvinvointimallien välillä eroja on enemmänkin.

Jos tarkastellaan sitä, kuinka paljon taloudellisen syrjäytymisen muuttujat lisäävät yhteensä selitysstetta näissä kahdessa regressioanalyysissä, liberaali malli ei juurikaan erotu sosiaalidemokraattisesta mallista. Sen sijaan eteläeurooppalaisessa mallissa selitysstaste kasvaa kohtalaisen selvästi enemmän kuin sosiaalidemokraattisessa tai liberaalissa hyvinvointimallissa, kun taloudellisen syrjäytymisen muuttujat lisätään. Erot ovat toki silti vain muutamia kymmenyksiä: taloudellisen syrjäytymisen muuttujien lisääminen kasvattaa yhteensä selitysstetta sosiaalidemokraattisessa mallissa 2,3 prosenttiyksiköllä, eteläeurooppalaisessa mallissa 2,9 prosenttiyksiköllä ja liberaalissa mallissa 2,4 prosenttiyksiköllä. Tämän vuoksi tulosta voi pitää lähinnä suuntaa antavana.

Taulukko 30. Taloudellisen syrjäytymisen vaikutus poliittiseen luottamukseen (summamuuttuja, 0–10) hyvinvointimalleittain. OLS-regressio. Tuloksista on raportoitu regressiokertoimet (B), p-arvot ja keskivirheet.

	Sosiaali- demokraattinen malli		Etelä- eurooppalainen malli		Liberaali malli	
	B	Keski- virhe	B	Keski- virhe	B	Keski- virhe
Vakio	2,65 ***	0,214	2,07 ***	0,204	1,61 ***	0,187
Ikä	0,00	0,003	0,00	0,002	-0,01 **	0,002
Nainen (ref. mies)	-0,16 **	0,061	-0,03	0,060	-0,19 **	0,057
Lukio tai ammattikoulu (ref. peruskoulu)	0,19 *	0,075	0,07	0,080	0,11	0,091
Opisto- tai korkeakoulu-tutkinto tai ylempi (ref. peruskoulu)	0,41 ***	0,082	0,16 *	0,077	0,23 ***	0,064
Kulutussyksikkö	0,05	0,054	0,04	0,050	0,16 **	0,050
Yleinen sosiaalinen luottamus	0,43 ***	0,020	0,33 ***	0,016	0,43 ***	0,017
Tapaa kohtalaisesti ystäviä ja sukulaisia (ref. tapaa usein)	-0,02	0,078	-0,02	0,078	0,15	0,081
Tapaa harvoin ystäviä ja sukulaisia (ref. tapaa usein)	-0,14	0,110	0,24 **	0,081	-0,26 ***	0,074
Toiminut muissa järjestöissä (ref. ei toiminut)	0,09	0,067	0,18	0,101	0,06	0,105
Opiskelija (ref. ansiotyössä)	0,33 *	0,132	0,01	0,158	0,28 *	0,131
Pysyvästi sairas tai työkyvytön (ref. ansiotyössä)	-0,50 **	0,179	0,41	0,224	-0,23	0,149
Eläkkeellä (ref. ansiotyössä)	0,07	0,107	0,19	0,108	0,32 **	0,102
Muut (ref. ansiotyössä)	0,09	0,108	0,33 **	0,100	0,01	0,097
Työtön (ref. ansiotyössä)	0,05	0,199	-0,05	0,119	-0,25	0,143
Kokenut pitkäaikaistyöttömyyden (ref. ei kokenut)	-0,05	0,109	-0,07	0,093	0,08	0,106
Tulee toimeen (ref. tulee mukavasti toimeen)	0,17 *	0,065	-0,27 ***	0,077	-0,22 ***	0,064
Vaikeuksia tulla toimeen (ref. tulee mukavasti toimeen)	-0,35 **	0,124	-0,5 ***	0,094	-0,14	0,093
Hyvin vaikeaa tulla toimeen (ref. tulee mukavasti toimeen)	-0,36	0,241	-0,67 ***	0,128	-0,45 **	0,154
Ei vaikeaa eikä helppoa lainata rahaa (ref. helppo lainata)	0,04	0,077	-0,02	0,087	0,14	0,075
Vaikeaa lainata rahaa (ref. helppo lainata)	-0,14 *	0,072	-0,15	0,082	-0,18 **	0,066
Selitysaste (korjattu R ²)		0,196		0,117		0,163

T-testien merkitsevyystasot: * p<0,05, ** p<0,01, *** p<0,001.

Taulukko 31. Taloudellisen syrjäytymisen vaikutus äänestämiseen (0 = ei äänestänyt, 1 = äänesti) hyvinvointimalleittain. Logistinen regressio. Tuloksista on raportoitu ristitulossuhde (OR) ja p-arvot.

	Sosiaali- demokraattinen malli	Etelä- eurooppalainen malli	Liberaali malli
	Riskiluku	Riskiluku	Riskiluku
Vakio	0,24 **	2,13 *	0,055 ***
Ikä	1,05 ***	1,02 ***	1,06 ***
Nainen (ref. mies)	1,15	0,79 **	1,04
Lukio tai ammattikoulu (ref. peruskoulu)	1,89 ***	1,78 ***	1,88 ***
Opisto- tai korkeakoulututkinto tai ylempi (ref. peruskoulu)	3,50 ***	1,72 ***	2,3 ***
Kulutusyksikkö	1,26 *	1,22 **	1,17 *
Yleinen sosiaalinen luottamus	1,12 **	0,99	1,14 ***
Tapaa kohtalaisesti ystäviä ja sukulaisia (ref. tapaa usein)	0,98	1,21	0,96
Tapaa harvoin ystäviä ja sukulaisia (ref. tapaa usein)	0,67 *	0,98	0,98
Toiminut muissa järjestöissä (ref. ei toiminut)	1,6 **	1,6 **	1,66 **
Opiskelija (ref. ansiotyössä)	1,12	1,16	0,55 **
Pysyvästi sairas tai työkyvytön (ref. ansiotyössä)	0,56 *	0,43 **	0,78
Eläkkeellä (ref. ansiotyössä)	0,73	1,11	0,87
Muut (ref. ansiotyössä)	0,87	0,94	1,26
Työtön (ref. ansiotyössä)	0,63	0,84	0,73
Kokenut pitkäaikaistyöttömyyden (ref. ei kokenut)	1,02	1,07	0,89
Tulee toimeen (ref. tulee mukavasti toimeen)	0,74 *	0,67 **	0,82 *
Vaikeuksia tulla toimeen (ref. tulee mukavasti toimeen)	0,6 *	0,53 ***	1,04
Hyvin vaikeaa tulla toimeen (ref. tulee mukavasti toimeen)	0,75	0,69 *	0,76
Ei vaikeaa eikä helppoa lainata rahaa (ref. helppo lainata)	0,79	1,01	0,94
Vaikeaa lainata rahaa (ref. helppo lainata)	0,79	0,82	0,76 **
Selitysaste (Nagelkerke R ²)	0,154	0,056	0,238

Waldin testin merkitsevyytasot: * p<0,05, ** p<0,01, *** p<0,001.

5.4. Yhteenvedo

Aikaisemman tutkimuksen pohjalta muodostetuista hypoteeseista osa sai tutkielmani tulosten perusteella tukea ja osa ei. Tutkimusongelman ”*millainen yhteys taloudellisella syrjäytymisellä on poliittiseen kiinnittymiseen Euroopassa?*” pohjalta muodostetut kaksi ensimmäistä hypoteesia saivat osittaista tukea. Ensimmäisessä hypoteesissa (H 1) oletettiin subjektiivisten tulojen ja pitkäaikaistyöttömyyden kokemisen vaikuttavan kaikkiin poliittisen kiinnittymisen osatekijöihin heikentävästi. Tulosten perusteella näin ei kuitenkaan ollut: Subjektiiviset tulot eivät olleet tilastollisesti merkitsevä selittäjä uusien osallistumismuotojen ja muiden perinteisten osallistumismuotojen kuin äänestämisen osalta. Pitkäaikaistyöttömyyden kokemisen osalta taas hypoteesi ei saanut lainkaan tukea, sillä pitkäaikaistyöttömyyden kokeminen ei vaikuttanut yhteenkään poliittisen kiinnittymisen osa-alueeseen heikentävästi, mutta pitkäaikaistyöttömyyden kokeminen nosti vastaajan todennäköisyyttä käyttää uusia osallistumismuotoja. Yllättävää tulosta voi selittää se, että monien vastaajien kohdalla pitkäaikaistyöttömyyden kokemisesta on niin pitkä aika, että sen mahdollinen merkitys poliittiseen kiinnittymiseen on hävinnyt muiden kuin uusien osallistumistapojen kohdalla – ja tälläkin osa-alueella vaikutus on kiinnittymistä vahvistava eikä heikentävä¹².

Regressioanalyysi ja ristiintaulukoinnit tuottivat monelta osin erisuuntaisia tuloksia, sillä ristiintaulukointien perusteella näytti siltä, että myös työttömyys ja pitkäaikaistyöttömyyden kokeminen vaikuttavat pääasiassa varsin vahvasti poliittisiin asenteisiin ja äänestämiseen. Työttömät ja pitkäaikaistyöttömyyden kokeneet ovatkin useimmilla poliittisen kiinnittymisen mittareilla mitattuna muita heikommin kiinnittyneitä politiikkaan, mutta kun taustamuuttujien vaikutus otetaan huomioon, työttömyydellä ja pitkäaikaistyöttömyydellä ei ole poliittisiin asenteisiin tilastollisesti merkitsevää vaikutusta.

Tutkimusongelman pohjalta muodostetussa toisessa hypoteesissa (H 2) oletettiin työttömyyden vaikutuksen poliittiseen kiinnittymiseen olevan heikompi kuin muiden taloudellisen syrjäytymisen tekijöiden. Hypoteesin pohjana oli Kernin ym. (2015) tulos, jonka mukaan työttömyydellä ei ole vaikutusta vaaliosallistumiseen, mutta työttömyys kuitenkin vaikuttaa uusien osallistumistapojen käyttöön heikentävästi. Tämän vuoksi oli syytä olettaa, että työttömyys ei olisi yhtä vahva selittävä tekijä kuin subjektiiviset tulot tai pitkäaikaistyöttömyyden kokeminen. Subjektiivisiin tuloihin

¹²Uusien osallistumistapojen kohdalta saatu tilastollisesti merkitsevä tulos saattaisi olla myös tyypin I virhe eli nollahypoteesi on hylätty, vaikka se onkin tosi. Tämän riskin suuruus on kuitenkin vain noin prosentin luokkaa, sillä regressiokertoimen riskitaso on pienempi kuin 0,01.

verrattuna hypoteesi työttömyyden heikommasta vaikutuksesta saikin tukea, sillä subjektiiviset tulot olivat tilastollisesti merkitsevä selittäjä poliittisen kiinnostuksen, kansalaispätevyyden, poliittisen luottamuksen ja äänestämisen kohdalla, kun taas työttömyys laski tilastollisesti merkitsevästi uusien osallistumistapojen käyttöä ja äänestämistä. Lisäksi subjektiivisten tulojen kohdalla regressiokerrointen merkitsevyystasot ovat pienemmät eli riski virhepäätelmiin on pienempi. Työttömyyden osalta saamani tulokset kuitenkin poikkeavat Kernin ym. (2015) tuloksista, sillä tämän tutkielman tulosten perusteella työttömyys siis vaikuttaa vaaliosallistumiseen alentavasti. Erolle on vaikea sanoa tarkkaa syytä. Mahdollinen selitys on, että Kern ym. ovat tarkastelleet ajanjaksoa 2002–2010 ja 25:tä Euroopan maata, vaikka hekin käyttivät aineistona European Social Surveytä. Eri ajanjaksoa ja maavalintaa käyttäen erot tuloksissa ovat mahdollisia – varsinkin, kun tässä tutkielmassa havaittu tilastollinen vaikutus saatiin vain viiden prosentin riskitasolla.

Neljännän taloudellisen syrjäytymisen mittarin eli vaikeuden lainata rahaa vahvuuden osalta ei muodostettu hypoteesia aiemman tutkimuksen puutteen vuoksi, mutta analyysissä se osoittautui hyvin vahvaksi selittäjäksi: vastaajan kokema vaikeus lainata rahaa laski poliittista kiinnittymistä kaikilla osaluilla. Kaiken kaikkiaan palveluista ja hyödykkeistä syrjäytymistä kuvaavat mittarit eli subjektiiviset tulot ja vaikeus lainata rahaa ovat selvästi työmarkkinoilta syrjäytymistä kuvaavia työttömyyttä ja pitkäaikaistyöttömyyden kokemista vahvempia mittareita.

Tutkimusongelman ja niistä muodostetun kahden hypoteesin läpikäymisen jälkeen siirrytään tarkempien tutkimuskysymysten ja niistä muodostettujen hypoteesien tarkasteluun. Ensimmäiseen tutkimuskysymykseen, jolla pyrin kartoittamaan taloudellisen syrjäytymisen vaikutusten eroja kansalaisten asenteiden ja osallistumisen välillä, ei muodostettu aiemman tutkimuksen vähäisyyden vuoksi hypoteeseja. Tämän tutkielman tulosten perusteella taloudellinen syrjäytyminen alentaa hieman enemmän asenteellista kuin toiminnallista kiinnittymistä. Toiminnallisen kiinnittymisen muuttujat tosin poikkeavat toisistaan huomattavasti: äänestämiseen taloudellinen syrjäytyminen vaikuttaa selitysasteen perusteella enemmän kuin mihinkään muuhun muuttujaan, kun taas muiden perinteisten sekä uusien osallistumistapojen käyttöön kohdistuva vaikutus on kaikkiin muihin muuttujiin kohdistuvaa vaikutusta heikompi.

Toisena tutkimuskysymyksenä oli kartoittaa taloudellisen syrjäytymisen vaikutusta perinteisiin ja uusiin osallistumismuotoihin. Hypoteesina (H 3) oli, että taloudellinen syrjäytyminen vaikuttaisi vahvemmin uusiin osallistumismuotoihin kuin perinteisiin osallistumismuotoihin. Hypoteesi ei saanut

tukea mutta ei myöskään falsifioitunut, sillä uusien ja perinteisten osallistumistapojen välillä ei kokonaisuudessaan ollut havaittavissa kovin suurta eroa regressiokerrointen, niiden merkitsevyystasojen tai selityasteidenkaan suhteen.

Viimeisen tutkimuskysymyksen pohjalta pyrin selvittämään, millaisia eroja tai yhtäläisyyksiä taloudellisen syrjäytymisen vaikutuksessa poliittiseen kiinnittymiseen on sosiaalidemokraattisen, liberaalin ja eteläeurooppalaisen hyvinvointimallin välillä. Tutkielmassa Norja, Tanska, Suomi Ruotsi ja Hollanti edustavat sosiaalidemokraattista hyvinvointimallia, Kreikka, Espanja ja Portugali eteläeurooppalaista mallia ja Iso-Britannia ja Irlanti liberaalia mallia. Hypoteesina (H 4) oli, että taloudellisen syrjäytymisen vaikutukset poliittiseen kiinnittymiseen näkyvät vahvimmin liberaalissa hyvinvointimallissa, jossa ei ole sosiaalidemokraattisen mallin kattavaa sosiaaliturvajärjestelmää tai eteläeurooppalaisten maiden tapaan vahvoja sosiaalisia siteitä. Tätä tarkasteltiin hyvinvointimalleittain tehtyjen regressioiden avulla, joissa selitettävinä muuttujina olivat summamuuttuja poliittisesta luottamuksesta ja äänestämisen. Selityasteiden tarkastelun perusteella liberaali malli ei juurikaan erottunut sosiaalidemokraattisesta mallista. Sen sijaan eteläeurooppalaisessa mallissa taloudellisen syrjäytymisen muuttujat näyttävät alentavan poliittista luottamusta ja etenkin todennäköisyyttä äänestää. Erot ovat sen verran pieniä, että tarkastelua voi pitää lähinnä suuntaa antavana. Hypoteesille taloudellisen syrjäytymisen vahvemmasta vaikutuksesta poliittiseen kiinnittymiseen liberaalissa hyvinvointimallissa tulokset eivät kuitenkaan anna tukea.

Hyvinvointimalli osoittautui kuitenkin varsin olennaiseksi tekijäksi taloudellisen syrjäytymisen vaikutusten tarkastelemisessa, sillä kussakin hyvinvointimallissa taloudellisen syrjäytymisen muuttujien vaikutus poliittiseen luottamukseen ja äänestämiseen on varsin samanlainen, mutta hyvinvointimallien välillä eroja on enemmänkin. Liberaalissa hyvinvointimallissa vaikeus lainata rahaa selitti poliittisen kiinnittymisen osatekijöitä vahvemmin kuin muut taloudellisen syrjäytymisen muuttujat. Sosiaalidemokraattisessa mallissa vaikeus lainata taas selittää vain poliittista luottamusta ja eteläeurooppalaisessa mallissa ei kumpaakaan muuttujaa. Tämä tulos voi kertoa siitä, että eteläeurooppalaisen mallin maissa lainaamisen vaikeus ei aiheuta samanlaista stressiä kuin muualla, mutta tarkkaa syytä tälle on vaikeaa sanoa. Eteläeurooppalaisessa mallissa kotitalouden tulojen koettu riittävyys on vahvempi poliittisen luottamuksen ja äänestämisen selittäjä kuin muissa hyvinvointimalleissa.

6. JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä tutkielmassa on tarkasteltu taloudellisen syrjäytymisen yhteyttä poliittiseen kiinnittymiseen. Aiheen tutkimus on ollut vähäistä, mutta aikaisemman tutkimuksen perusteella kansalaisten poliittisen osallistumisen ja asenteiden tiedetään vaihtelevan eri väestöryhmien kesken. Tutkielmassa on tuotu aiempaa valtio-opillista tutkimusta laajempi näkökulma siihen, miten taloudellinen huono-osaisuus vaikuttaa poliittiseen kiinnittymiseen. Olen määritellyt taloudellisen syrjäytymisen Dertwinkelin (2008) tavoin syrjäytymiseksi yhtäältä hyödykkeiden ja palveluiden kuluttamisesta ja toisaalta syrjäytymiseksi työmarkkinoilta. Analyysissä käyttämistäni muuttujista vastaajan kokemus kotitalouden tulojen riittävydestä eli subjektiiviset tulot ja vastaajan kokema vaikeus lainata rahaa mittaavat syrjäytymistä kuluttamisesta; työttömyys ja pitkäaikaistyöttömyyden kokeminen taas kuvaavat syrjäytymistä työmarkkinoilta. Myös poliittista kiinnittymistä on tarkasteltu laajasti sekä poliittisten asenteiden että toiminnallisen kiinnittymisen kautta.

Tutkielmani tulosten perusteella taloudellisesti syrjäytyneiden poliittinen kiinnittymisen on muuta väestöä heikompaa. Hyödykkeiden ja palveluiden kuluttamisesta syrjäytyminen heikentää poliittista kiinnittymistä selvästi enemmän kuin työmarkkinoilta syrjäytyminen. Subjektiiviset tulot heikentävät kaikkia poliittisen kiinnittymisen osa-alueita lukuun ottamatta kahta toiminnallisen kiinnittymisen muuttujaa: uusien osallistumismuotojen ja muiden perinteisten osallistumismuotojen kuin äänestämisen käyttöä. Vastaajan kokema vaikeus lainata rahaa puolestaan alentaa poliittista kiinnittymistä kaikilla osa-alueilla – sitä voidaan siis pitää jopa hieman subjektiivisia tuloja vahvempana poliittisen kiinnittymisen selittäjänä. Tulos on yllättävä, mutta toisaalta on ymmärrettävää, että koettu vaikeus lainata rahaa taloudellisten ongelmien yllättäessä voi olla merkittävä taloudellista stressiä synnyttävä tekijä siinä missä kotitalouden alhaiseksi koetut tulotkin.

Kuluttamisesta ja palveluiden käytöstä syrjäytymisen vahva vaikutus osoittaa resurssien tärkeyden siinä, miten kansalaiset osallistuvat poliittisesti ja millaiset heidän poliittiset asenteensa ovat. Resurssit ovat keskeinen tekijä Verban ym. (1995) kansalaishalukkuuden mallissa (*civic voluntarism model*), joka auttaa ymmärtämään resurssien ja poliittisen osallistumisen välistä yhteyttä. Mallin mukaan aika ja raha ovat resursseja, joita osallistumiseen vaaditaan. Kansalaiset joutuvat tekemään valintoja näiden niukkojen resurssien käyttämisen suhteen. Suhteellisesti suuremman uhrauksen joutuvat tekemään sellaiset kansalaiset, joilla aikaa tai rahaa on vähän. Toisaalta on mahdollista ajatella, että syrjäyttävä

tekijä ei sinällään ole resurssien vähyys, vaan siitä mahdollisesti aiheutuva syrjäytymisen tunne, joka heikentää yhteiskuntaan kiinnittymisen tunnetta ja vähentää kiinnostusta osallistua politiikkaan. Resurssien suora vaikutus on kuitenkin todennäköisempi selitys, sillä työttömyyden ja pitkäaikaistyöttömyyden kokemisen vaikutukset ovat kuluttamisesta syrjäytymistä vähäisempiä, vaikka työttömyys ja pitkäaikaistyöttömyyskin voivat saada aikaan syrjäytymisen tunteen.

Epäsuorasti kansalaishalukkuuden malli selittää myös resurssien yhteyttä poliittisiin asenteisiin, vaikka asenteiden kehittyminen ei sinällään vaadikaan ajan tai rahan käyttöä. Resurssien voi kuitenkin olettaa vaikuttavan monella tapaa myös asenteisiin: Henkilökohtaisesta taloudellisesta tilanteesta aiheutuva stressi näyttää esimerkiksi heikentävän kiinnostusta politiikkaan, sillä huonoa henkilökohtaista taloudellista tilannetta murehtiessaan henkilö ei välttämättä jaksa kiinnostua poliittista asioista. Tämän vuoksi myös politiikan seuraaminen voi vähentyä, mikä taas voi vaikeuttaa kykyä ymmärtää poliittisia prosesseja ja tapahtumia ja heikentää tunnetta siitä, että politiikkaan voi vaikuttaa. Lisäksi taloudellista stressiä kokevien kansalaisten luottamus poliittisen järjestelmän tuotosten tasapuoliseen jakaantumiseen vaikuttaa olevan muita heikompaa.

Työttömyys vähentää tilastollisesti merkitsevästi vain äänestämistä ja uusien osallistumistapojen käyttöä. Muihin kiinnittymistä mittaaviin tekijöihin työttömyydellä ei tulosten perusteella sen sijaan ole vaikutusta. Tämän tutkielman perusteella myöskään pitkäaikaistyöttömyyden kokemisella ei olisi poliittista kiinnittymistä heikentävää vaikutusta. Tämä tulos ei silti luonnollisestikaan tarkoita, etteivätkö työttömyys tai pitkäaikaistyöttömyys olisi vakavia yhteiskunnallisia ongelmia tai etteikö niillä voisi olla yksilölle hyvinkin negatiivisia seurauksia. Työttömyys ja pitkäaikaistyöttömyys voivat myös mahdollisesti vaikuttaa syrjäytymiseen muilla osa-alueilla, esimerkiksi sosiaalisesti. Etenkin se, että pitkäaikaistyöttömyyden kokemisella ei ole poliittista kiinnittymistä heikentävää vaikutusta, on yllättävä tulos. Tulosta voi selittää se, että monien vastaajien kohdalla pitkäaikaistyöttömyyden kokemisesta on niin pitkä aika, että sen mahdollinen merkitys poliittiseen kiinnittymiseen on hävinnyt.

Työttömyys vaikuttaa poliittiseen osallistumiseen todennäköisesti hyvin monenlaisten syiden vuoksi. Kansalaishalukkuuden mallin kahteen tärkeimpään resurssiin eli rahaan ja aikaan työttömyys kuitenkin vaikuttanee vain vähän: työttömäksi jääminen todennäköisesti ennemminkin lisää kuin vähentää käytettävissä olevaa aikaa ja työttömyysturva loiventaa tuloihin kohdistuvaa vaikutusta. Mallin mukaan työttömät jäävät kuitenkin paitsi myös työelämän kansalaistaitoja kehittävästä vaikutuksesta, mikä voi osaltaan selittää työttömyyden osallistumista alentavaa vaikutusta. Työttömyyden kansalaistaitoihin

kohdistuva vaikutus tuskin kuitenkaan tapahtuu heti työttömäksi jäämisen jälkeen, minkä vuoksi tämä ilmiö ei yksin riittäne selittämään työttömyyden poliittista osallistumista laskevaa vaikutusta. On myös vaikeaa sanoa, miksi työttömyys vaikuttaa poliittiseen osallistumiseen mutta ei asenteisiin. Kansalaishalukkuuden malli ei välttämättä pysty selittämään tätä eroa, sillä työelämätaitojen voi olettaa vaikuttavan osallistumisen lisäksi myös asenteisiin. Työelämä voi kehittää esimerkiksi sellaisia taitoja, joiden ansiosta henkilö kokee voivansa vaikuttaa paremmin myös poliittisesti (Verba ym. 1995, 305).

Tutkielman tulosten perusteella taloudellinen syrjäytyminen alentaa hieman enemmän asenteellista kuin toiminnallista kiinnittymistä, mutta uusien ja perinteisten osallistumistapojen välillä ei kokonaisuudessaan ollut havaittavissa kovin suurta eroa. Kaiken kaikkiaan taloudellisen syrjäytymisen kokonaisvaikutus poliittiseen kiinnittymiseen on muita perinteisen osallistumisen tapoja ja uusia osallistumisen muotoja lukuun ottamatta kohtalaisen vahva. Toisaalta ylivoimaisesti suurin osa selitettävien muuttujien arvojen vaihtelusta jää pelkästään taloudellisen syrjäytymisen muuttujia käyttämällä selittämättä, minkä vuoksi poliittista kiinnittymistä tutkittaessa huomiota on siis ehdottomasti kiinnitettävä moniin muihinkin tekijöihin kuin taloudelliseen syrjäytymiseen.

Olen vertaillut tutkielmassa myös taloudellisen syrjäytymisen vaikutusta poliittiseen luottamukseen ja äänestämiseen hyvinvointimalleittain. Norja, Tanska, Suomi, Ruotsi ja Hollanti edustavat sosiaalidemokraattista hyvinvointimallia, Kreikka, Espanja ja Portugali eteläeurooppalaista mallia ja Iso-Britannia ja Irlanti liberaalia mallia. Oletin taloudellisen syrjäytymisen vaikutusten poliittiseen kiinnittymiseen näkyvän vahvimmin liberaalissa hyvinvointimallissa, jossa ei ole sosiaalidemokraattisen mallin kattavaa sosiaaliturvajärjestelmää tai eteläeurooppalaisten maiden tapaan vahvoja sosiaalisia siteitä.

Tulosten perusteella liberaali malli ei kuitenkaan juurikaan eroa sosiaalidemokraattisesta mallista. Eteläeurooppalaisessa mallissa taloudellisen syrjäytymisen muuttujat näyttävät sen sijaan alentavan poliittista luottamusta ja etenkin todennäköisyyttä äänestää. Eteläeurooppalaisen mallin ero muihin tarkasteltuihin hyvinvointimalleihin voi johtua eteläeurooppalaisen mallin maiden kehittymättömistä sosiaaliturvajärjestelmistä: henkilökohtaisesta taloudellisesta tilanteesta johtuva stressi voi passivoida enemmän, jos maan sosiaaliturva on heikko. Erot ovat kuitenkin sen verran pieniä, että tarkastelua voi pitää lähinnä suuntaa antavana. Hyvinvointimalli osoittautui kuitenkin varsin olennaiseksi tekijäksi taloudellisen syrjäytymisen vaikutusten tarkastelemisessa, sillä kussakin hyvinvointimallissa taloudellisen syrjäytymisen muuttujien vaikutus poliittiseen luottamukseen ja äänestämiseen on varsin

samanlainen, mutta hyvinvointimallien välillä eroja on enemmänkin.

Aikaisempiin tutkimustuloksiin verrattuna tuloksistani löytyy sekä yhteneväisyyksiä että eroja. Työttömyyden osalta saamani tulokset poikkeavat Kernin ym. (2015) tuloksista, sillä tämän tutkielman tulosten perusteella työttömyys siis vaikuttaa vaaliosallistumiseen alentavasti¹³. Aiemman tutkimuksen (Martikainen ym. 2005) mukaan tulotasolla on vaikutusta äänestysaktiivisuuteen, ja myös tutkielman tulosten perusteella alhaiset subjektiiviset tulot laskevat todennäköisyyttä äänestää. Grönlundin ym. (2005) Suomesta saamien poliittista kiinnostusta koskevien tulosten perusteella sekä alhaiset tulot että työttömyys laskevat politiikkaa kohtaan tunnettua kiinnostusta. Tutkielmani tulosten perusteella kuitenkin vain alhaiseksi koetut kotitalouden tulot alentavat kiinnostusta – työttömyydellä vastaavaa vaikutusta ei ole. Subjektiivisen kansalaispätevyyden kohdalla Suomesta saatujen tulosten mukaan tulotaso ei ole tilastollisesti merkitsevä kansalaispätevyyden selittäjä (Grönlund ym. 2005a), mutta tämän tutkielman tulosten perusteella alemmat subjektiiviset tulot alentavat myös kansalaispätevyyttä.

Saamani tulos, jonka mukaan subjektiiviset tulot alentavat poliittista luottamusta, on linjassa Schäferin (2013) tuloksen kanssa. Hänen saamansa tulokset työttömyyden vaikutuksista kuitenkin eroavat tutkielmani tuloksista, sillä Schäferin mukaan myös työttömyys alentaa poliittista luottamusta. Tutkielman tulosten perusteella subjektiiviset tulot eivät vaikuta uusien osallistumismuotojen käyttöön, vaikka aiemman tutkimuksen (Norris 2002; van Aelst & Walgrave 2001) perusteella oli syytä olettaa, että alhaisemmat tulot pienentäisivät todennäköisyyttä käyttää uusia osallistumismuotoja.

Demokratian kannalta on positiivista, että työttömyys ja pitkäaikaistyöttömyyden kokeminen vaikuttavat vain osaan poliittisen kiinnittymisen osatekijöistä. Työttömien pienempi todennäköisyys äänestää ja osallistua uusilla osallistumistavoilla on kuitenkin huolestuttavaa, sillä työttömien ääni tulee muita heikommin kuulluksi. Demokratian kannalta vielä vahvempi politiikasta syrjäyttävä vaikutus on kuitenkin syrjäytymisellä hyödykkeiden ja palveluiden kuluttamisesta, sillä jompikumpi tai molemmat kuluttamisesta syrjäytymistä mittaavista muuttujista alentavat kaikkia poliittisen kiinnittymisen osatekijöitä. Kuluttamisesta syrjäytyminen heikentää siis niin asenteellista kuin toiminnallistakin kiinnittymistä. Myös kuluttamisesta syrjäytyneiden ääni siis tulee muita heikommin kuulluksi, sillä heidän konkreettinen poliittinen osallistumisensa on muita alhaisemmalla tasolla.

Taloudellinen syrjäytyminen vaikuttaa uusien osallistumismuotojen käyttämiseen vähemmän kuin esimerkiksi äänestämiseen, mutta se heikentää myös todennäköisyyttä käyttää uusia

¹³Ero johtunee siitä, että Kern ym. (2015) ovat käyttäneet tutkimuksessaan eri ajanjaksoa ja maavalintaa.

osallistumismuotoja. Tutkielman tulokset eivät siis ainakaan anna näyttöä siitä, että uudet osallistumismuodot tasaisivat väestöryhmien välisiä eroja osallistumisessa. Tässäkään asiassa tulosten perusteella ei voi päätellä, kasautuuko poliittinen osallistumattomuus niin perinteisin kuin uusin osallistumistavoin samoille taloudellisesti syrjäytyneille henkilöille. Hyvin mahdollista se kuitenkin on, sillä taloudellinen syrjäytyminen vaikuttaa alentavasti molemmilla tavoilla osallistumiseen.

Aikaisempien tutkimusten perusteella tiedetään, että poliittinen osallistuminen voi muuttaa poliittisia asenteita myönteisemmäksi, ja toisaalta myönteiset asenteet lisäävät todennäköisyyttä osallistua. Osa kansalaisista saattaa kuitenkin olla ”loukussa”: he eivät halua osallistua, minkä vuoksi heidän asenteensa eivät kehity tavalla, joka lisäisi osallistumista tulevaisuudessa. (Quintelier & van Deth 2014.) Tämän tutkielman tulosten pohjalta ei voi päätellä, ovatko samat taloudellisesti syrjäytyneet kansalaiset sekä asenteellisesti että toiminnallisesti heikosti poliittisesti kiinnittyneitä, mutta tämä on mahdollista, sillä taloudellinen syrjäytyminen laskee jonkin verran kiinnittymistä kaikilla tutkielmassa käytetyillä mittareilla mitattuna.

Heikko asenteellinen poliittinen kiinnittyminen vaikeuttaa myös muilla tavoin demokraattisen järjestelmän toimintaa. Kansalaisten riittävä poliittinen kiinnostus on edellytys sille, että he pystyvät ilmaisemaan tarpeitaan, odotuksiaan ja toiveitaan ja puolustamaan omia etujaan (van Deth & Elff 2004). Alhainen sisäinen kansalaispätevyys taas voi paitsi laskea todennäköisyyttä äänestää myös lisätä apatiaa ja välinpitämättömyyttä demokraattista prosessia kohtaan. Alhainen poliittinen luottamus voi olla normaalia edustukselliseen demokratiaan kuuluvaa kriittisyyttä, mutta se voi myös vähentää kansalaisten tahtoa maksaa veroja ja noudattaa lakeja (Dalton 2004). Yhteiskunnan toimivuuden kannalta heikko poliittinen kiinnittyminen ja erityisesti poliittinen apatia ja lakien noudattamattomuus ovat huolestuttavia ilmiöitä. Vieläkin huolestuttavampaa on, jos heikosti poliittisesti kiinnittyneet ovat muita useammin taloudellisesti syrjäytyneitä, sillä sekä poliittisesti että taloudellisesti syrjäytyneiden lienee erityisen hankalaa päästä taas osaksi ympäröivää yhteiskuntaa ja kiinnittyä vahvemmin poliittisesti.

Tutkielman tulosten perusteella taloudellinen syrjäytyminen siis vaikuttaa poliittiseen kiinnittymiseen yleisesti, minkä lisäksi on mahdollista, että taloudellinen syrjäytyminen heikentää poliittista tasa-arvoa kahdella edellä mainitulla tavalla: Osa kansalaisista saattaa jäädä ”loukkuun”, kun heikompi asenteellinen kiinnittyminen ei kannusta osallistumaan ja heikko osallistuminen ei muuta asenteita myönteiseen suuntaan. Lisäksi on mahdollista, että osa kansalaisista osallistuu niin perinteisin kuin

uusin osallistumismuodoin, kun taas osa ei osallistu mitenkään. Poliittisen tasa-arvon parantamiseksi länsimaisissa demokratioissa olisikin tärkeää miettiä sellaisia keinoja, joilla etenkin tavaroiden ja palveluiden kuluttamisesta syrjäytyneet pääsevät lähemmäksi yhteiskunnan keskusta.

Tutkielma tuo uutta tietoa taloudellisen syrjäytymisen vaikutuksesta poliittiseen kiinnittymiseen ja lisää tietoa syrjäytymisen eri ulottuvuuksien vaikutuksista toisiinsa. Tutkielma myös vahvistaa näkemystä syrjäytymisestä dynaamisena, moniulotteisena ja suhteellisenä ilmiönä: Syrjäytyminen voi esiintyä monella eri ulottuvuudella ja eri ulottuvuudet voivat joko vahvistaa tai heikentää toistensa vaikutusta. Suhteellisuudesta – siitä, että yksilön suhde ympäröivään yhteiskuntaan on tärkeä – puolestaan kertoo se, että koettu vaikeus lainata rahaa taloudellisten ongelmien sattuessa vaikuttaa vahvasti poliittiseen kiinnittymiseenkin. Syrjäytymisen eri ulottuvuuksien välisiä vaikutuksia on silti tutkittu varsin vähän, minkä vuoksi esimerkiksi sosiaalisen syrjäytymisen vaikutusta poliittiseen tai taloudelliseen syrjäytymiseen olisi tarpeellista tutkia lisää.

Myös taloudellisen syrjäytymisen vaikutuksesta poliittiseen kiinnittymiseen olisi hyödyllistä tehdä jatkotutkimusta. Etenkin pitkäaikaistyöttömyyden vaikutusta tulisi tutkia myös niin, että vastaajan kokemasta pitkäaikaistyöttömyysjaksosta ei olisi kulunut kovin pitkää aikaa. Lisäksi olisi hyödyllistä tutkia vastaajan todellisten tulojen vaikutusta subjektiivisten tulojen ohella tai niiden lisäksi. Hyvinvointimallit osoittautuivat tutkimuksessa varsin merkittäväksi selittäväksi tekijäksi, minkä vuoksi taloudellisen syrjäytymisen vaikutusta hyvinvointimalleittain olisi tarpeellista tarkastella lisää. Tässä tutkielmassa tarkasteltiin hyvinvointimalleittain taloudellisen syrjäytymisen vaikutusta vain poliittiseen luottamukseen ja äänestämiseen, mutta myös vaikutusta muihin poliittisen kiinnittymisen osa-alueisiin olisi hyödyllistä tarkastella. Lisäksi taloudellisen syrjäytymisen vaikutusta muissa hyvinvointimalleissa kuin sosiaalidemokraattisessa, eteläeurooppalaisessa ja liberaalissa mallissa olisi syytä tutkia, sillä korporatistisessa tai itäeurooppalaisissa hyvinvointimalleissa syrjäytymisen ulottuvuuksien vaikutus toisiinsa voi olla erilaista. Yhtä lailla olisi tarpeellista tarkastella Euroopan ulkopuolisia maita ja alueita, sillä kulttuurisella ja yhteiskunnallisella kontekstilla voi olla suuri vaikutus siihen, millaisia taloudellisen syrjäytymisen vaikutukset ovat.

LÄHTEET

- Agresti, Alan & Finlay, Barbara. 2009. *Statistical Methods for the Social Sciences. Fourth Edition*. Lontoo: Pearson Prentice Hall.
- Allen, Judith, Cars, Göran & Madanipour, Ali. 1998. Introduction. Teoksessa Madanipour, Ali, Cars, Göran & Allen, Judith (toim.), *Social Exclusion in European Cities. Processes, Experiences and Responses*, 7–25. Lontoo: Jessica Kingsley.
- Anderson, Christopher J. & Guillory, Christine A. 1997. Political Institutions and Satisfaction with Democracy: A Cross-National Analysis of Consensus and Majoritarian Systems. *The American Political Science Review* 91:(1), 66–81.
- Anderson, Christopher J. & Singer, Matthew M. 2008. The Sensitive Left and the Impervious Right. Multilevel Models and the Politics of Inequality, Ideology, and Legitimacy in Europe. *Comparative Political Studies* 41:(4–5), 564–599.
- Anduiza Perea, Eva. 2002. Individual Characteristics, Institutional Incentives and Electoral Abstention in Western Europe. *European Journal of Political Research* 41:(5), 643–673.
- Atkinson, Tony. 1998. Social Exclusion, Poverty and Unemployment. Teoksessa Atkinson, Tony & Hills, John (toim.), *Exclusion Employment and Opportunity*, 1–24. Lontoo: Centre for Analysis of Social Exclusion, London School of Economics and Political Science.
- Barnes, Samuel H. & Kaase, Max. 1979. Introduction. Teoksessa Barnes, Samuel H. & Kaase, Max (toim.), *Political Action. Mass Participation in Five Western Democracies*, 13–26. Beverly Hills: Sage Publications.
- Beaumont, Elizabeth. 2011. Promoting Political Agency, Addressing Political Inequality: A Multilevel Model of Internal Political Efficacy. *The Journal of Politics* 73:(1), 216–231.
- Bengtsson, Åsa, Grönlund, Kimmo, Paloheimo, Heikki & Wass, Hanna. 2005. Muu poliittinen osallistuminen. Teoksessa Paloheimo, Heikki (toim.), *Vaalit ja demokratia Suomessa*, 147–168. Helsinki: WSOY.
- Bengtsson, Åsa & Christensen, Henrik Serup. 2012. *Medborgarnas förväntningar på politiskt beslutsfattande*. Teoksessa Borg, Sami (toim.), *Muutosvaalit 2011*, 255–275. Helsinki: Oikeusministeriö.
- Bhalla, Ajit & Lapeyre, Frédéric. 1997. Social Exclusion: Towards an Analytical and Operational Framework. *Development and Change*, 28:(3), 413–433.
- Borg, Sami. 2005. *Kansalaisena Suomessa. Kansalaisvaikuttaminen Pohjoismaissa ja European Social Survey 2002*. Helsinki: Oikeusministeriö.

- Borg, Sami. 2006. Käsitykset kansalaisuudesta ja omista vaikuttamismahdollisuuksista. Teoksessa Borg, Sami (toim.), *Suomen demokraatiindikaattorit*, 115–127. Helsinki: Oikeusministeriö.
- Borg, Sami (toim.). 2012. *Muutosvaalit 2011*. Helsinki: Oikeusministeriö.
- Borg, Sami. 2013. Indikaattorikatsaukset. Teoksessa Borg, Sami (toim.), *Demokraatiindikaattorit 2013*, 15–96. Helsinki: Oikeusministeriö.
- Brady, Henry E. 1999. Political Participation. Teoksessa Robinson, John P., Shaver, Phillip R. & Wrightsman, Lawrence S. (toim.), *Measures of Political Attitude*, 737–801. San Diego, CA: Academic Press.
- Burchardt, Tania, Le Grand, Julian & Piachaud, David. 2002. Degrees of Exclusion: Developing a Dynamic, Multidimensional Measure. Teoksessa Hills, John, Le Grand, Julian & Piachaud, David, *Understanding Social Exclusion*, 30–44. Oxford: Oxford University Press.
- Burden, Barry C. & Wichowsky, Amber. 2014. Economic Discontent as a Mobilizer: Unemployment and Voter Turnout. *The Journal of Politics* 76:(4), 887–898.
- Campbell, Angus, Gurin, Gerald & Miller, Warren. 1954. *The Voter Decides*. Evanston: Row and Peterson.
- Cohen, Barry H. & Lea, R. Brooke. 2004. *Essentials of Statistics for the Social and Behavioral Sciences*. Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons Inc.
- Coleman, James S. 1990. *Foundations of Social Theory*. Cambridge, Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Craig, Stephen C., Niemi, Richard G. & Silver, Glenn E. 1990. Political Efficacy and Trust: A Report on the NES Pilot Study Items. *Political Behavior* 12:(3), 289–314.
- Crozier, Michel J., Huntington, Samuel P. & Watanuki, Joji. 1975. *The Crisis of Democracy. Report on the Governability of Democracies to the Trilateral Commission*. New York: New York University Press.
- Dahl, Espen, Fløtten, Tone & Lorentzen, Thomas. 2008. Poverty Dynamics and Social Exclusion: An Analysis of Norwegian Panel Data. *Journal of Social Policy* 37:(2), 231–249.
- Dahl, Robert. 1971. *Polyarchy. Participation and Opposition*. New Haven: Yale University Press.
- Dahl, Robert. 1989. *Democracy and Its Critics*. New Haven: Yale University Press.
- Dalton, Russell J. 1999. Political Support in Advanced Industrial Democracies. Teoksessa Norris, Pippa (toim.), *Global Citizens. Global Support for Democratic Government*, 57–77. Oxford: Oxford University Press.
- Dalton, Russell J. 2002. *Citizen Politics. Public Opinion and Political Parties in Advanced Industrial*

Democracies. Third Edition. New York: Chatham House Publishers.

Dalton, Russell J. 2004. *Democratic Challenges, Democratic Choices. The Erosion of Political Support in Advanced Industrial Democracies.* Oxford: Oxford University Press.

Dalton, Russell J., Cain, Bruce E. & Scarrow, Susan E. 2003. Democratic Publics and Democratic Institutions. Teoksessa Cain, Bruce E., Dalton, Russell J. & Scarrow, Susan E. (toim.), *Democracy Transformed? Expanding Political Opportunities in Advanced Industrial Democracies.* Oxford: Oxford University Press.

de Haan, Arjan. 1998. 'Social Exclusion'. An Alternative Concept for the Study of Deprivation?. *IDS Bulletin* 29:(1), 10–19.

Dertwinkel, Tim. 2008. *Economic Exclusion of Ethnic Minorities: On the Importance of Concept Specification.* European Centre for Minority Issues, ECMI Issue Brief #19.

Doherty, Robert. 2003. Social exclusion: license through ambiguity. *Journal of Educational Enquiry* 4: (2), 30–46.

Easton, David. 1965. *A Systems Analysis of Political Life.* New York: John Wiley & Sons, Inc.

Eduskunnan tarkastusvaliokunta. 2013. *Nuorten syrjäytyminen. Tietoa, toimintaa ja tuloksia?* Eduskunnan tarkastusvaliokunnan julkaisu 1/2013.

Ervasti, Heikki. 2005. ESS-hankkeen kansallisen koordinaattorin esipuhe. IX—XII. Teoksessa Borg, Sami (toim.), *Kansalaisena Suomessa. Kansalaisvaikuttaminen Pohjoismaissa ja European Social Survey 2002, IX-XII.* Helsinki: Oikeusministeriö.

Esping-Andersen, Gøsta. 1990. *The Three Worlds of Welfare Capitalism.* Princeton: Princeton University Press.

Euroopan unioni. 2004. *Joint report by the Commission and the Council on social inclusion.* Directorate General for Employment and Social Affairs.

European Social Survey. 2008. *Suomi Euroopassa 2008 – haastattelulomake.* <https://www.europeansocialsurvey.org/docs/round4/fieldwork/finland/finnish/ESS4_main_questionnaire_FI_fin.pdf>, luettu 14.2.2015.

European Social Survey. 2014a. *The ESS4-2008 Edition 4.3.*

European Social Survey. 2014b. ESS4 – 2008 Documentation Report. <http://www.europeansocialsurvey.org/docs/round4/survey/ESS4_data_documentation_report_e05_3.pdf>, luettu 15.11.2015.

European Social Survey. 2014c. *Weighing European Social Survey Data.* <http://www.europeansocialsurvey.org/docs/methodology/ESS_weighting_data_1.pdf>, luettu 12.10.2015.

- Eurostat. 2015a. *Long-term unemployment rate, by sex*. <<http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&plugin=1&language=en&pcode=tsdsc330>>, luettu 12.9.2015.
- Eurostat. 2015b. *Unemployment rate by sex and age - annual average, %*. <<http://goo.gl/eDXVQe>>, luettu 13.9.2015.
- Field, Andy. 2009. *Discovering Statistics Using SPSS. Third Edition*. Lontoo: SAGE Publications.
- Finkel, Steven E. 1985. Reciprocal Effects of Participation and Political Efficacy: A Panel Analysis. *American Journal of Political Science* 29:(4), 891–913.
- Fløtten, Tone. 2006. *Poverty and Social Exclusion – Two Sides of the Same Coin? A Comparative Study of Norway and Estonia*. Oslo: Universitet i Oslo.
- Franklin, Mark N. 2002. The Dynamics of Electoral Participation. Teoksessa LeDuc, Lawrence, Niemi, Richard G. & Norris, Pippa (toim.), *Comparing Democracies 2. New Challenges in the Study of Elections and Voting*, 148–168. Lontoo: Sage Publications.
- Friedman, Monroe. 1999. *Consumer Boycotts: Effecting Change Through the Marketplace and the Media*. New York: Routledge.
- Fuchs, Dieter, Guidorossi, Giovanna & Svensson, Palle. 1995. Support for the Democratic System. Teoksessa Klingemann, Hans-Dieter & Fuchs, Dieter (toim.), *Citizens and the State*, 323–353. Oxford: Oxford University Press.
- Gabriel, Oscar W. & van Deth, Jan W. 1995. Political Interest. Teoksessa van Deth, Jan W. & Scarbrough, Elinor (toim.), *The Impact of Values*, 390–411. Oxford: Oxford University Press.
- Gallie, Duncan, Paugam, Serge & Jacobs, Sheila. 2003. Unemployment, Poverty and Social Isolation: Is There a Vicious Circle of Social Exclusion?. *European Societies* 5:(1), 1–32.
- Gilens, Martin. 2005. Inequality and Democratic Responsiveness. *Public Opinion Quarterly* 69:(5), 778–796.
- Gilens, Martin & Page, Benjamin I. 2014. Testing Theories of American Politics: Elites, Interest Groups, and Average Citizens. *Perspectives on Politics* 12:(3), 564–581.
- Grönlund, Kimmo, Paloheimo, Heikki, Sundberg, Jan, Sänkiäho, Risto & Wass, Hanna. 2005a. Kiinnittyminen politiikkaan. Teoksessa Paloheimo, Heikki (toim.), *Vaalit ja demokratia Suomessa*, 88–118. Helsinki: WSOY.
- Grönlund, Kimmo, Paloheimo, Heikki & Wass, Hanna. 2005b. Teoksessa Paloheimo, Heikki (toim.), *Vaalit ja demokratia Suomessa*, 119–146. Helsinki: WSOY.
- Hagenaars, Aldi & de Vos, Klaas. 1988. The Definition and Measurement of Poverty. *The Journal of Human Resources* 23:(2), 211–221.

- Hayes, Bernadette C. & Bean, Clive S. 1993. Political efficacy: A comparative study of the United States, West Germany, Great Britain and Australia. *European Journal of Political Research* 23:(3), 261–280.
- Heikkilä, Mikko. 2007. *Taloudellisen syrjäytymisen vaikutus poliittiseen osallistumiseen*. Pro gradu -tutkielma. Poliitiikan tutkimuksen laitos, Tampereen yliopisto.
- Heikkilä, Tarja. 2001. *Tilastollinen tutkimus*. Helsinki: Edita.
- Heikkilä, Tarja. 2008. *Tilastollinen tutkimus*. Helsinki: Edita.
- Hellsten, Sirkku. 1995. Toimintamahdollisuudet sosiaalipoliitiikan oikeudenmukaisuuden kriteerinä. *Niin & näin*, 2/1995, 39–44.
- Hetherington, Marc J. 1998. The Political Relevance of Political Trust. *The American Political Science Review* 92:(4), 791–808.
- Hetherington, Marc J. 2005. *Why Trust Matters? Declining Political Trust and the Demise of American Liberalism*. Princeton: Princeton University Press.
- Hetherington, Marc J. & Husser, Jason A. 2012. How Trust Matters: The Changing Political Relevance of Political Trust. *American Journal of Political Science* 56:(2), 312–325.
- Hooghe, Marc & Marien, Sofie. 2013. A Comparative Analysis of the Relation between Political Trust and Forms of Political Participation in Europe. *European Societies* 15:(1), 131–152.
- Hurd, Ian. 2016. *Legitimacy*. *Encyclopedia Princetoniensis*. <<https://pesd.princeton.edu/?q=node/255>>, luettu 9.2.2016.
- International IDEA. 2015. Voter turnout -aineisto “IDEA vt data EXCEL 2015-08-19”. <<http://www.idea.int/db/upload/codedFiles/Voter-Turnout.xls>>, luettu 6.1.2015.
- Jacobs, Lawrence R. & Page, Benjamin I. 2005. Who Influences U.S. Foreign Policy? *American Political Science Review* 99:(1), 107–123.
- Kaase, Max & Marsh, Alan. 1979. Political Action: A Theoretical Perspective. Teoksessa Barnes, Samuel H. & Kaase, Max (toim.), *Political Action. Mass Participation in Five Western Democracies*, 27–56. Beverly Hills: Sage Publications.
- Kangas, Olli & Ritakallio, Veli-Matti. 2008. *Köyhyyden mittaustavat, sosiaaliturvan riittävyys ja köyhyyden yleisyys Suomessa*. Sosiaali- ja terveysturvan selosteita 61/2008. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Karp, Jeffrey A. 2012. Electoral Systems, Party Mobilisation and Political Engagement. *Australian Journal of Political Science* 47:(1), 71–89.
- Karvonen, Lauri & Paloheimo, Heikki. 2005. Demokratian näkymiä Suomessa. Teoksessa Paloheimo,

Heikki (toim.), *Vaalit ja demokratia Suomessa*, 290–304. Helsinki: WSOY.

Kern, Anna, Marien, Sofie & Hooghe, Marc. 2015. Economic Crisis and Levels of Political Participation in Europe (2002–2010): The Role of Resources and Grievances. *West European Politics* 38:(3), 465–490.

Kestilä-Kekkonen, Elina & Söderlund, Peter. 2015. Political Trust, Individual-level Characteristics and Institutional Performance: Evidence from Finland, 2004–13. *Scandinavian Political Studies* (painossa), doi:10.1111/1467-9477.12052.

Klingemann, Hans-Dieter. 1999. Mapping Political Support in the 1990s: A Global Analysis. Teoksessa Norris, Pippa (toim.), *Global Citizens. Global Support for Democratic Government*, 31–56. Oxford: Oxford University Press.

Komonen, Katja. 2013. Mistä syrjäytymisessä on kysymys? Syrjäytyminen käsitteenä ja puheena. Teoksessa Ronkainen, Jussi & Punamäki, Marika (toim.), *Nuoret ja syrjäytyminen Itä-Suomessa*, 15–35. Mikkeli: Mikkelin ammattikorkeakoulu.

Koop, Gary. 2008. *Introduction to Econometrics*. Chichester: John Wiley & Sons Ltd.

Lane, Robert E. 1959. *The Political Life. Why People Get Involved in Politics*. New York: The Free Press.

Le Grand, Julian. 2003. *Individual Choice and Social Exclusion*. CASEpaper 75, Lontoo: Centre of Analysis of Social Exclusion, London School of Economics.

Levitas, Ruth. 2006. The concept and measurement of social exclusion. Teoksessa Pantazis, Christina, Gordon, David & Levitas, Ruth, *Poverty and social exclusion in Britain*. Bristol: The Policy Press.

Lijphart, Arend. 1997. Unequal Participation: Democracy's Unresolved Dilemma. *The American Political Science Review* 91:(1), 1–14.

Linde, Jonas & Ekman, Joakim. 2003. Satisfaction with Democracy: A Note on a Frequently Used Indicator in Comparative Politics. *European Journal of Political Research* 42:(3), 391–408.

Listhaug, Ola & Wiberg, Matti. 1995. Confidence in Political and Private Institutions. Teoksessa Klingemann, Hans-Dieter & Fuchs, Dieter (toim.), *Citizens and the State*, 298–322. Oxford: Oxford University Press.

Marien, Sofie & Hooghe, Marc. 2011. Does Political Trust Matter? An Empirical Investigation into the Relation between Political Trust and Support for Law Compliance. *European Journal of Political Research* 50:(2), 267–291.

Marien, Sofie, Hooghe, Marc & Quintelier, Ellen. 2010. Inequalities in Non-institutionalised Forms of Political Participation: A Multi-level Analysis of 25 Countries. *Political Studies* 58:(1), 187–213.

Marlier, Eric & Atkinson, A.B. 2010. Indicators of Poverty and Social Exclusion in a Global Context.

Journal of Policy Analysis and Management 29:(2), 285–304.

Martikainen, Pekka, Martikainen, Tuomo & Wass, Hanna. 2005. The Effect of Socioeconomic Factors on Voter Turnout in Finland: A Register-based Study of 2.9 Million Voters. *European Journal of Political Research* 44:(5), 645–669.

Martin, Aaron. 2010. Does Political Trust Matter? Examining Some of the Implications of Low Levels of Political Trust in Australia. *Australian Journal of Political Science* 45:(4), 705–712.

Mathieson, Jane, Popay, Jennie, Enoch, Etheline, Escorel, Sarah, Hernand, Mario, Johnston, Heidi & Rispel, Laetitia. 2008. *Social Exclusion. Meaning, measurement and experience and links to health inequalities. A review of literature*. WHO Social Exclusion Network Background Paper 1.

Mattila, Mikko. 2003. *KvantiMOTV – Menetelmäopetuksen tietovaranto. Hypoteesien testaus*. <<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/hypoteesi/testaus.html>>, luettu 24.8.2015.

Mattila, Mikko. 2004. *KvantiMOTV – Menetelmäopetuksen tietovaranto. Ristiintaulukointi*. <<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/ristiintaulukointi/ristiintaulukointi.html>>, luettu 29.8.2015.

Mattila, Mikko. 2008. *KvantiMOTV – Menetelmäopetuksen tietovaranto. Regressioanalyysi*. <<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/regressio/analyysi.html>>, luettu 29.8.2015.

Mattila, Mikko. 2011. *KvantiMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Ristiintaulukon riippumattomuustesti*. <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/ristiintaulukointi/khii2.html>, luettu 29.8.2015.

Mattila, Mikko & Sänkiahho, Risto. 2005. Luottamus poliittiseen järjestelmään. Teoksessa Paloheimo, Heikki (toim.), *Vaalit ja demokratia Suomessa*, 73–87. Helsinki: WSOY.

Mill, John Stuart. 1991 [1861]. *Considerations on Representative Government*. Amherts, New York: Prometheus Books.

Miller, Arthur H. 1974. Rejoinder to “Comment” by Jack Citrin: Political Discontent or Ritualism? *The American Political Science Review* 68:(3), 989–1001.

Morell, Michael E. 2005. Deliberation, Democratic Decision-making and Internal Political Efficacy. *Political Behavior* 27:(1), 49–69.

MTV. 2015. *Syrjäytyminen syö nuorten terveyttä*. <<http://www.mtv.fi/uutiset/kotimaa/artikkeli/syrjaytyminen-syo-nuorten-terveytta/4810072>>, luettu 22.7.2015.

Norris, Pippa. 1999a. Introduction: The Growth of Critical Citizens? Teoksessa Norris, Pippa (toim.), *Global Citizens. Global Support for Democratic Government*, 1–27. Oxford: Oxford University Press.

Norris, Pippa. 1999b. Conclusions: The Growth of Critical Citizens and its Consequences. Teoksessa Norris, Pippa (toim.), *Global Citizens. Global Support for Democratic Government*, 257–272. Oxford:

Oxford University Press.

Norris, Pippa (toim.). 1999c. *Global Citizens. Global Support for Democratic Government*. Oxford: Oxford University Press.

Norris, Pippa. 2002. *Democratic Phoenix. Reinventing Political Activism*. Cambridge: Cambridge University Press.

Nussbaum, Martha C. 2006. Poverty and Human Functioning: Capabilities as Fundamental Entitlements. Teoksessa Grusky, David B. & Kanbur, Ravi (toim.), *Poverty and Inequality*, 47–75. Standord: Stanford University Press.

Paloheimo, Heikki (toim.). 2005. *Vaalit ja demokratia Suomessa*. Helsinki: WSOY.

Paloheimo, Heikki & Borg, Sami. 2009. Eduskuntavaalit yleisödemokratian aikakaudella. Teoksessa Borg, Sami & Paloheimo, Heikki (toim.), *Vaalit yleisödemokratiassa. Eduskuntavaalitutkimus 2007*. Tampere: Tampere University Press.

Papadopoulos, Fotis & Tsakoglou, Panos. 2005. *Social exclusion in the EU. A capability-based approach*. EI Working Paper. Lontoo: European Institute.

Pisati, Maurizio, Whelan, Christopher T., Lucchini, Mario & Maître, Bertrand. 2010. Mapping patterns of multiple deprivation using self-organising maps: An application to EU-SILC data for Ireland. *Sociel Science Research* 39:(3), 405–418.

Popay, Jennie, Escorel, Sarah, Hernández, Mario, Johnston, Heidi, Mathieson, Jane & Rispel, Laetitia. 2008. *Understanding and Tackling Social Exclusion. Final Report to the WHO Commission on Social Determinants of Health From the Social Exclusion Knowledge Network*. <http://www.who.int/social_determinants/knowledge_networks/final_reports/sekn_final%20report_042008.pdf>, luettu 15.3.2015.

Putnam, Robert. 2000. *Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster Paperbacks.

Quintelier, Ellen & van Deth, Jan W. 2014. Supporting Democracy: Political Participation and Political Attitudes. Exploring Causality Using Panel Data. *Political Studies* 62:(S1), 153–171.

Rapeli, Lauri. 2010. *Tietääkö kansa? Kansalaisten politiikkatietämys teoreettisessa ja empiirisessä tarkastelussa*. Turku: Turun yliopisto.

Room, Graham J. 1999. Social exclusion, solidarity and the challenge of globalization. *International Journal of Social Welfare* 8:(3), 166–174.

Robila, Mihaela. 2006. Economic pressure and social exclusion in Europe. *The Social Science Journal* 43:(1), 85–97.

Rowntree, B. Seebohm. 1908 [1901]. *Poverty. A Study of Town Life*. Lontoo: Macmillan.

- Schlozman, Kay Lehman, Verba, Sidney & Brady, Henry E. 2012. *The Unheavenly Chorus. Unequal Political Voice and the Broken Promise of American Democracy*. Princeton: Princeton University Press.
- Schäfer, Armin. 2013. *Affluence, Inequality and Satisfaction with Democracy*. <http://www.mpifg.de/people/as/downloads/Affluence_Inequality.pdf>, luettu 8.7.2015.
- Sen, Amartya. 1999. *Development as Freedom*. Oxford: Oxford University Press.
- Sen, Amartya. 2000. *Social Exclusion: Concept, Application, and Scrutiny*. Manila: Office of Environment and Social Development, Asian Development Bank.
- Silver, Brian D. 1986. Who Overreports Voting? *The American Political Science Review* 80:(2), 613–624.
- Silver, Hilary. 1994. Social exclusion and social solidarity: Three paradigms. *International Labour Review* 133:(5–6), 531–578.
- Silver, Hilary. 2007. *The process of social exclusion: the dynamics of an evolving concept*. CPRC Working Paper. Manchester: Chronic Poverty Research Centre.
- Smith, Adam. 2007 [1776]. *An Inquiry into the Nature and Causes of The Wealth of Nations*. Hampshire: Harriman House.
- Solt, Frederick. 2008. Economic Inequality and Democratic Political Engagement. *American Journal of Political Science* 52:(1), 48–60.
- Solt, Frederick. 2010. Does Economic Inequality Depress Electoral Participation? Testing the Schattschneider Hypothesis. *Political Behavior* 32:(2), 285–301.
- Suomen virallinen tilasto (SVT). 2009. *Tulonjakotilasto. Pienituloisuuden, köyhyyden ja syrjäytymisen mittareista*. <http://www.stat.fi/til/tjt/2009/02/tjt_2009_02_2011-01-26_kat_005_fi.html>, luettu 6.3.2015.
- Teorell, Jan, Torcal, Mariano & Montero, José Ramón. 2007. Teoksessa van Deth, Jan W., Montero, José Ramón & Westholm, Anders (toim.), *Citizenship and Involvement in European Democracies. A Comparative Analysis*, 334–357. New York: Routledge.
- THL. 2014. *Huono-osaisuuden ylisukupolvisuus*. <<https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointipolitiikka/elinolot-ja-hyvinvointi/syrjaytyminen-ja-osallisuus/nuorten-syrjaytyminen/huono-osaisuuden-ylisukupolvisuus>>, luettu 18.8.2015.
- Tilastokeskus. 2015. *Kulutussyksikkö*. <<http://www.stat.fi/meta/kas/kulutussyksikko.html>>, luettu 18.11.2015.
- Topf, Richard. 1995a. Electoral Participation. Teoksessa Klingemann, Hans-Dieter & Fuchs, Dieter (toim.), *Citizens and the State*, 27–51. Oxford: Oxford University Press.

- Topf, Richard. 1995b. Beyond Electoral Participation. Teoksessa Klingemann, Hans-Dieter & Fuchs, Dieter (toim.), *Citizens and the State*, 52–92. Oxford: Oxford University Press.
- Trechsel, Alexander. 2007. Inclusiveness of Old and New Forms of Citizens' Electoral Participation. *Representation* 43:(2), 111–121.
- Tsakoglou, Panos & Papadopoulos, Fotis. 2002. Aggregate level and determining factors of social exclusion in twelve European countries. *Journal of European Social Policy* 12:(3), 211–225.
- United Nations Development Programme. 2011. *Beyond Transition. Towards Inclusive Societies*. Bratislava: United Nations Development Programme.
- Valtioneuvoston kanslia. 2001. Työmarkkinoilta syrjäytyminen, tulonjako ja köyhyys. Työryhmäraportti. *Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja*, 2001/13.
- van Aelst, Peter & Walgrave, Stefaan. 2001. Who is That (Wo)man in the Street? From the Normalisation of the Protest to the Normalisation of the Protester. *European Journal of Political Research* 39:(4), 461–486.
- van Deth, Jan W. & Elff, Martin. 2004. Politiciation, Economic Development and Political Interest in Europe. *European Journal of Political Research* 43:(3), 477–508.
- Verba, Sidney & Nie, Norman H. 1987. *Participation in America: Political Democracy and Social Equality*. Chicago: University of Chicago Press.
- Verba, Sidney, Schlozman, Kay Lehman & Brady, Henry E. 1995. *Voice and Equality. Civic Voluntarism in American Politics*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Vrooman, J. Cok & Hoff, Stella J.M. 2012. The Disadvantaged Among the Dutch: A Survey Approach to the Multidimensional Measurement of Social Exclusion. *Social Indicators Research* 113:(3), 1261–1287.
- Walker, Alan. 1997. Introduction: the strategy of inequality. Teoksessa Walker, Alan & Walker, Carol, *Britain Divided: The Growth of Social Exclusion in the 1980's and 1990's*, 1–13. Lontoo: CPAG.
- Whelan, Christopher T. & Maître, Bertrand. 2005a. Economic Vulnerability, Multidimensional Deprivation and Social Cohesion in an Enlarged European Community. *International Journal of Comparative Sociology* 46:(3), 215–239.
- Whelan, Christopher T. & Maître, Bertrand. 2005b. Vulnerability and multiple deprivation perspectives on economic exclusion in Europe: A latent class analysis. *European Societies* 7:(3), 423–450.
- Whelan, Christopher T. & Maître, Bertrand. 2010. Welfare regime and social class variation in poverty and economic vulnerability in Europe: an analysis of EU-SILC. *Journal of European Social Policy* 20:(4), 316–332.
- Wiberg, Matti. 1986. 'Wrong Persons Are Making Right Decisions without Hearing Us': Political Trust,

Responsiveness of Politicians and Satisfaction with Governmental Policies in Finland. *Scandinavian Political Studies* 9:(2), 141–156.

World Health Organisation. 2015. *Social exclusion*.

<http://www.who.int/social_determinants/themes/socialexclusion/en/>, luettu 13.3.2015.

Yleisradio. 2015. *Erakon talvinen ihmiskoe onnistui: "Jään tänne loppuiäksi"*.

<http://yle.fi/uutiset/erakon_talvinen_ihmiskoe_onnistui_jaan_tanne_loppuiaksi/7844779?ref=leikki-uu>, luettu 14.3.2015.

LIITTEET

Liite 1. Tutkielmassa käytettyjen muuttujien kysymys- ja vastausmuodot

SOSIAALINEN LUOTTAMUS

A8. Voiko mielestänne ihmisiin luottaa, vai onko niin, ettei ihmisten suhteen voi olla liian varovainen. Kertokaa mielipiteenne asteikolla nollasta kymmeneen, jossa nolla tarkoittaa, ettei ihmisten kansa voi olla liian varovainen ja 10, että useimpiin ihmisiin voi luottaa?

A9. Oletteko sitä mieltä, että useimmat ihmiset tilaisuuden tullen yrittäisivät käyttää Teitä hyväkseen vai luuletteko, että ihmiset yrittäisivät olla reiluja?

A10. Katsotteko, että useimmiten ihmiset pyrkivät olemaan auttavaisia toisia kohtaan vai että enimmäkseen he ajattelevat vain omaa etuaan?

POLITIikka

B1. Kuinka kiinnostunut olette politiikasta:

1. Erittäin kiinnostunut
2. Melko kiinnostunut
3. Ette kovin kiinnostunut
4. Ette lainkaan kiinnostunut?

B2. Kuinka usein Teistä tuntuu siltä, että politiikka on niin monimutkaista, että ette oikein ymmärrä, mistä on kyse?

1. Ei koskaan
2. Harvoin
3. Joskus
4. Toisinaan
5. Usein

B3. Kuinka vaikeaa tai helppoa Teidän on muodostaa mielipiteenne politiikkaa koskevista kysymyksistä?

1. Erittäin vaikeaa
2. Vaikeaa
3. Ei vaikeaa eikä helppoa
4. Helppoa
5. Erittäin helppoa

Kertokaa asteikolla nollasta kymmeneen, kuinka paljon **henkilökohtaisesti** luotatte seuraavaksi luettelemiini tahoihin. Nolla tarkoittaa sitä, että ette luota ollenkaan kyseiseen tahoon ja 10 sitä, että luotatte erittäin vahvasti kyseiseen tahoon:

B4. Eduskunta?

B7. Poliitikot?

B8. Poliittiset puolueet?

B11. Jotkut ihmiset jättävät nykyään syystä tai toisesta äänestämättä. Äänestittekö Te viime eduskuntavaaleissa maaliskuussa 2007?

1. Kyllä
2. En
3. Ei äänioikeutettu
4. (EOS)

On olemassa erilaisia keinoja parantaa Suomen asioita tai estää asioiden kehittymistä huonoon suuntaan. Oletteko viimeisten 12 kuukauden aikana tehnyt mitään seuraavista:

B13. Ottanut yhteyttä poliitikkoon tai valtion tai kunnan virkamieheen?

B14. Toiminut jossakin puolueessa tai poliittisessa ryhmässä?

B15. Toiminut jossakin muussa järjestössä tai yhdistyksessä?

B16. Käyttänyt tai pitänyt esillä kampanjatuotteita, kuten rintamerkkejä, tarroja tms.?

B17. Allekirjoittanut kansalaisadressin tai -vetoomuksen? (Kansalaisadressi tai -vetoomus on nimilista, johon on kerätty suuri määrä allekirjoituksia siinä tarkoituksessa, että vaikutetaan päätöksentekijöihin.)

B18. Osallistunut lailliseen mielenosoitukseen?

B19. Boikotoinut, eli kieltäytynyt tai välttänyt ostamasta tiettyjä tuotteita?

1. Kyllä
2. En

HYVINVOINTI JA SOSIAALISET SUHTEET

C2. Kuinka usein tapaatte ystäviänne, sukulaisianne tai työtovereitanne muuten kuin työasioissa?

1. En koskaan
2. Harvemmin kuin kerran kuukaudessa
3. Kerran kuukaudessa
4. Useita kertoja kuukaudessa
5. Kerran viikossa
6. Useita kertoja viikossa
7. Päivittäin

VASTAAJAN KOULUTUS

F6. Mikä on koulutuksenne. Valitkaa kortista 67 korkein koulutusaste, jonka olette suorittanut?

1. Vähemmän kuin peruskoulun ala-aste tai vähemmän kuin kansakoulu
2. Peruskoulun ala-aste (1–6 luokat), kansakoulu
3. Peruskoulun yläaste (7–9/10 luokat), keskikoulu
4. Lukio, ylioppilas- tai ammatillinen tutkinto
5. Opisto- tai korkeakoulututkinto
6. Lisensiaatin tai tohtorin tutkinto

PÄÄASIALLINEN TOIMINTA JA ANSIOTYÖ

F8c. Entä mikä seuraavista kuvauksista **parhaiten** sopii siihen, mitä olette tehnyt viimeisten seitsemän päivän aikana? Valitkaa vain yksi vaihtoehto.

1. Ansiotyössä tai tilapäisesti pois ansiotyöstä (työntekijä, yrittäjä, maanviljelijä, avustava perheenjäsen jne.)
2. Opiskelija (ei työnantajan maksama koulutus, ml. Lomalla)
3. Työtön, hakee aktiivisesti työtä
4. Työtön, haluaa töihin, mutta ei aktiivisesti hae työtä
5. Pysyvästi sairas tai työkyvytön
6. Eläkkeellä
7. Varusmies- tai siviilipalveluksessa
8. Kotiäiti- tai isä, omaishoitaja tms., hoitaa lapsia tai muuta henkilöä / muita henkilöitä
9. Joku muu

F28. Onko mikään näistä [yli kolmen kuukauden pituisista työttömyysjaksoista] kestänyt 12 kuukautta tai kauemmin?

1. Kyllä
2. Ei

TALOUDELLINEN TILANNE

F33. Mikä kortilla 74 olevista kuvauksista on lähimpänä sitä, minkälaiset kotitaloutenne tulot ovat tällä hetkellä?

1. Nykyisillä tuloilla elää mukavasti
2. Nykyisillä tuloilla tulee toimeen
3. Nykyisillä tuloilla on vaikeuksia tulla toimeen
4. Nykyisillä tuloilla on hyvin vaikea tulla toimeen

F34. Jos jostakin syystä joutuisitte vakaviin taloudellisiin ongelmiin ja joutuisitte lainaamaan rahaa selvittääksenne menoistanne, niin miten helppoa tai vaikeaa se olisi?

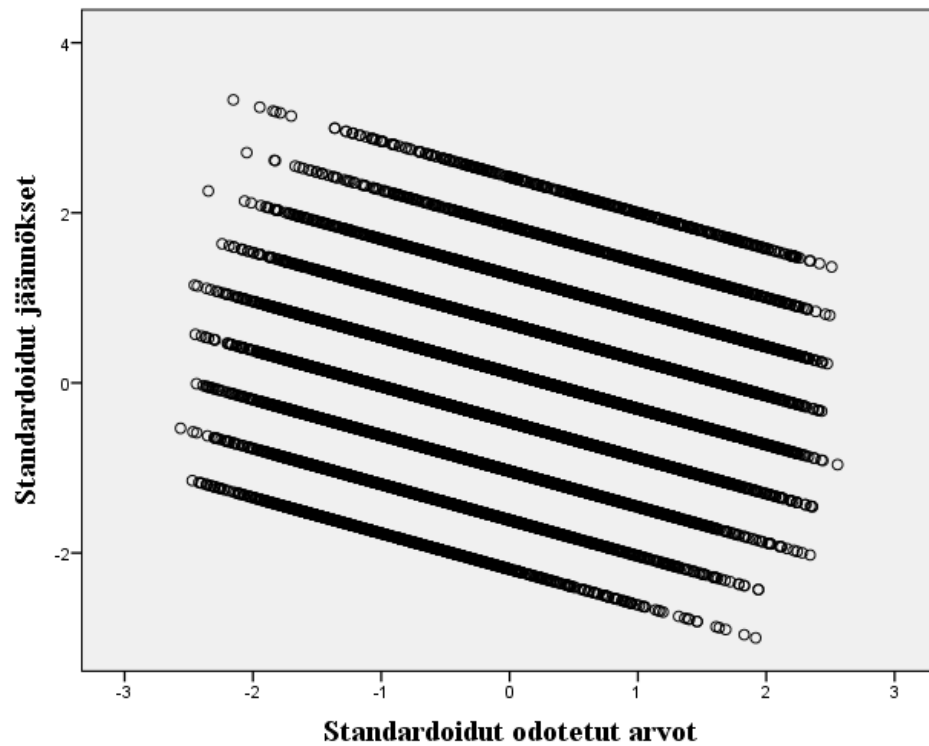
1. Hyvin vaikeata
2. Melko vaikeata
3. Ei helppoa mutta ei vaikeatakaan
4. Melko helppoa
5. Hyvin helppoa

Liite 2. Regressioanalyysien diagnostinen tarkastelu

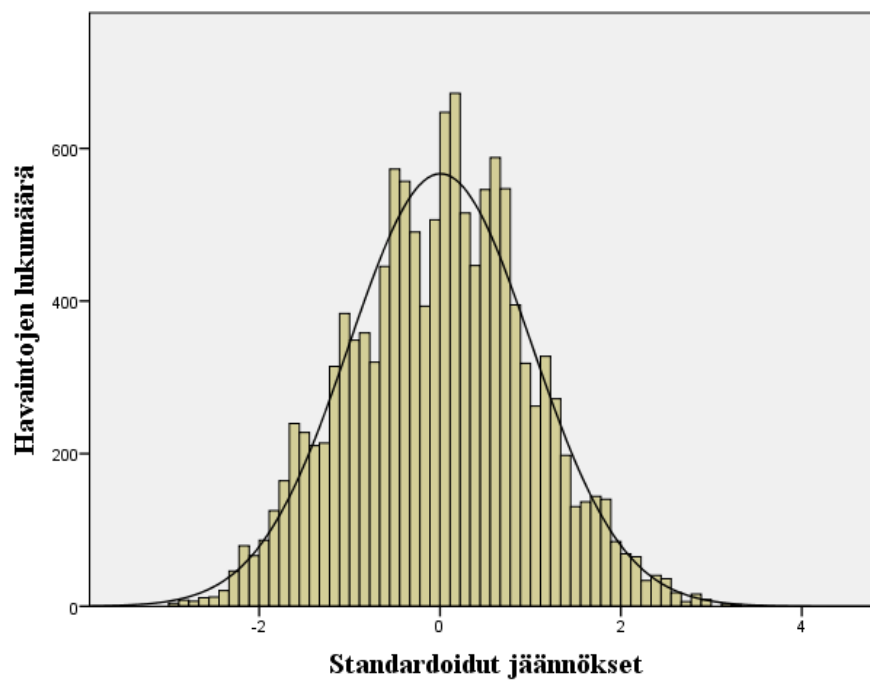
Liitetaulukko 1. Toleranssi- ja VIF-arvot, kun selitettävänä muuttujana poliittinen kiinnostus (2–10). Selittävien muuttujien välistä riippuvuutta kuvaavat toleranssi- ja VIF-arvot esitetään vain tämän regression osalta – arvot ovat kaikissa regressioissa samankaltaisia, sillä selittävät muuttujat eivät muutu.

	Toleranssi	VIF-arvo
Ikä	0,43	2,32
Nainen (ref. mies)	0,91	1,10
Lukio tai ammattikoulu (ref. peruskoulu)	0,71	1,41
Opisto- tai korkeakoulututkinto tai ylempi (ref. peruskoulu)	0,67	1,49
Kulutussyksikkö	0,85	1,18
Yleinen sosiaalinen luottamus	0,81	1,23
Tapaa kohtalaisesti ystäviä ja sukulaisia (ref. tapaa usein)	0,96	1,05
Tapaa harvoin ystäviä ja sukulaisia (ref. tapaa usein)	0,91	1,10
Toiminut muissa järjestöissä (ref. ei toiminut)	0,90	1,11
Eteläeurooppalainen malli (ref. sosiaalidemokraattinen malli)	0,47	2,15
Liberaali malli (ref. sosiaalidemokraattinen malli)	0,53	1,89
Opiskelija (ref. ansiotyössä)	0,84	1,19
Pysyvästi sairas tai työkyvytön (ref. ansiotyössä)	0,92	1,09
Eläkeläinen (ref. ansiotyössä)	0,47	2,11
Muut (ref. ansiotyössä)	0,79	1,27
Työtön (ref. ansiotyössä)	0,84	1,20
Kokenut pitkäaikaistyöttömyyden (ref. ei kokenut)	0,88	1,14
Tulee toimeen (ref. tulee hyvin toimeen)	0,70	1,43
Vaikea tulla toimeen (ref. tulee hyvin toimeen)	0,65	1,54
Hyvin vaikeaa tulla toimeen (ref. tulee hyvin toimeen)	0,77	1,30
Ei vaikeaa eikä helppoa lainata (ref. helppoa lainata)	0,72	1,39
Vaikeaa lainata (ref. helppoa lainata)	0,63	1,58
VIF-arvojen keskiarvo		1,421

Kuvio 1. Standardoidut odotetut arvot ja jäännökset. Selitettävänä muuttujana kansalaispätevyys (summamuuttuja, 2–10).

Kuvio 2. Histogrammi, jossa selitettävänä muuttujana kansalaispätevyys (summamuuttuja, 2–10).

Kuvio 3. Standardoitujen residuaalien ja odotusarvojen normaalitodennäköisyyskuvio. Selitettävänä muuttujana kansalaispätevyys (summamuuttuja, 2–10).

